

TYANALI APOLLONIOS

MEKTUPLAR

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

YUNANCA ASLINDAN ÇEVİREN: C. CENGİZ ÇEVİK

Genel Yayın: 5096

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüphanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüphanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamayacaktır.

23 Haziran 1941

Maarif Vekili

Hasan Âli Yücel

HASAN ÂLÎ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

TYANALI APOLLONIOS
MEKTUPLAR

ÖZGÜN ADI

Ἐπιστολαὶ Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως

YUNANCA ASLINDAN ÇEVİREN
C. CENGİZ ÇEVİK

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2020
Sertifika No: 40077

EDİTÖR
ALİ ALKAN İNAL

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
NEBİYE ÇAVUŞ

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM, MART 2021, İSTANBUL

ISBN 978-625-405-318-4 (CİLTİ)
ISBN 978-625-405-317-7 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
UMUT KAĞITÇILIK SANAYİ VE TİCARET LTD. ŞTİ.
KERESTECİLER SİTESİ FATİH CADDESİ YÜKSEK SOKAK NO: 11/1 MERTER
GÜNGÖREN İSTANBUL
Tel. (0212) 637 04 11 Faks: (0212) 637 37 03
Sertifika No: 45162

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında
gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla
çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskulttur.com.tr

HASAN
ÂLİ
YÜCEL

KLASİKLER
DİZİSİ

CDİ

TYANALI APOLLONIOS

MEKTUPLAR

YUNANCA ASLINDAN ÇEVİREN:
C. CENGİZ ÇEVİK

TÜRKİYE BANKASI

Kültür Yayınları

İçindekiler

Sunuş.....	vii
Mektuplar.....	1
Açıklamalar.....	37
Kısaltmalar ve Kaynakça.....	95

Sunuş

Tyanalı Apollonios'un Yaşamı Üzerine

Tyanalı Apollonios MS I. yüzyılda yaşamış Yeni-Pythagorasçı bir filozoftur. Yaşamına ilişkin bilgi aktaran farklı kaynaklar vardır, ama hiç şüphesiz en önemli kaynak Roma İmparatoru Septimius Severus'un ikinci eşi olan İmparatoriçe Julia Domna'nın (ölümü 217) teşviki ve desteğiyle yazar Philostratus'un (170-245) kaleme aldığı, Apollonios'un yaşamını anlatan, sekiz kitaptan oluşan eserdir.¹ Tam tarihi bilinmese de imparatoriçenin ölümünden sonra 220 veya 230'larda yazıldığı düşünülen bu eser antik dünyadan günümüze kalmış en uzun biyografi metnidir. Bu eser okunmadan ve dikkate alınmadan Apollonios'un yaşamına dair bilgi sahibi olmak mümkün değildir. Biz de burada hem Apollonios'un kişiliğinin ve yaşamının ana hatlarını ortaya koyarken hem de *Mektuplar*'ını yorumlarken sıkça bu eserden yararlanacağız.

Philostratus'un eseri Apollonios'un yaşamını, yolculuklarını, çağdaşlarıyla ve imparatorlarla olan ilişkisini, yaşadığı

1 Bu eserin adı tartışma konusudur. Kimilerine göre "Tyanalı Apollonios Üzerine", kimilerine göreyse "Tyanalı Apollonios'un Onuruna" anlamında bir başlığı vardır. Biz bu tartışmanın üzerinde durmadan, literatürde sıkça kullanılan Latince *Vita Apollonii* (VA) başlığını tercih edeceğiz. Eserin başlığıyla ilgili tartışmalar için bkz. G. Boter, "The Title of Philostratus' Life of Apollonius of Tyana", *The Journal of Hellenic Studies*, 135 (2015): 1-7.

ğı dönemde ve sonrasında insanlar üzerinde bıraktığı etkiyi derli toplu bir şekilde gözler önüne serer. Peki Philostratus bu eserini yazarken hangi kaynaklardan yararlandı? Günümüze farklı el yazmaları aracılığıyla dağınık bir şekilde ulaşan Apollonios'a ait mektuplar en önemli kaynaklarındandır. İmparator Hadrianus'un da bir mektup koleksiyonu olduğu bilinmektedir, Philostratus bu koleksiyondan da yararlanmış olabilir. Bununla birlikte Philostratus Apollonios'un günümüze ulaşmayan *Kurbanlar Üzerine* ve *Pythagoras'ın Yaşamı*² adlı eserlerini biliyordu. Dahası Philostratus'tan önce Apollonios'un biyografisini yazmış olan başka yazarlar da vardı. Kilikia'daki Aigeai'da doğmuş olan ve Apollonios'un Asklepios Tapınağı'nda geçen gençliğini anlatan Maximus bu yazarlardan biridir. Philostratus'un biyografik metnini kaleme alırken kendine rakip olarak gördüğü Moeragenes adlı başka bir yazar daha vardır,³ bu yazarın Apollonios'un yaşamını konu alan eseri dört kitaptan oluşmuştur.⁴ Bu yazarların eserleri Philostratus'un kaynakları arasında sayılabilir, ancak hiç kuşku yok ki Philostratus'un en önemli kaynağı İmparatoriçe Julia Domna'nın Damis'in ailesinin bir ferdinden aldığı söylenen ve Damis belgeleri olarak bilinen kayıtlardır. Anlatılana göre Apollonios Damis'le ilkin Hieropolis'te karşılaşmıştır ve Apollonios ölene dek birlikte seyahat etmişlerdir. Apollonios ile Damis arasındaki konuşmalar Philostratus'un eserinin büyük bir kısmını oluşturur, başka deyişle Damis Apollonios'un yaşamının en yakın tanığı ve Philostratus'un en önemli kaynağıdır.

Philostratus dâhil olmak üzere farklı kaynakları göz önünde tutarak Apollonios'un yaşamını şu şekilde özetleyebiliriz: Apollonios Tyanalıydı, bu yüzden literatürde Tyanalı

2 Porph. VP 2 = Testim. 10.

3 Bkz. Origen. Cels. 2.110 = Testim. 9.

4 Bu yazar ile Philostratus'un karşılaştırıldığı bir makale için bkz. D. H. Raynor, "Moeragenes and Philostratus: Two Views of Apollonius of Tyana", *The Classical Quarterly*, 34.1 (1984): 222-226.

Apollonios⁵ adıyla anılmaktadır.⁶ Tyana, Cappadocia bölgesinde, günümüzde Niğde'nin Kemerhisar beldesinin bulunduğu yerdeki Yunan kentiydi. Philostratus onun babasının adının da Apollonios olduğunu söyler, bu bilgi Mektup 72'de de karşımıza çıkar. Philostratus aynı yerde Apollonios'un ailesinin kentin kurucularına kadar uzandığını belirtir.⁷ Merzem Ana'nın hamileyken rüyasında melek görmesi gibi,⁸ Apollonios'un soylu bir aileden gelen ve vatandaş olan anası da⁹ ona hamileyken rüyasında Homeros'un Proteus karakterine bürünmüş olan bir Mısır tanrısını görmüş. Tanrı ona çayıra gidip çiçek toplamasını söylemiş. Böylece annesi bir tapınağın yakınındaki çayırda çiçek toplarken Apollonios doğmuş. Doğarken şimşekler çaktığı da söylenmektedir.¹⁰ Bu anlatılar Apollonios'un Mektup 50'de Pythagoras için söylendiği gibi kimilerince doğduğu andan itibaren daimônlar soyuna ait olduğunun düşünüldüğünü göstermektedir.¹¹

Apollonios on dört yaşına gelince babası tarafından dönemin iyi hatiplerinden Phoenicialı Euthydemus'un derslerine katılmak üzere Tarsus'a götürüldü. Öğretmeninin derslerini dikkatle dinleyen genç Apollonios Tarsus kentinin gösterişe düşkün ve felsefeye düşman olduğunu gördü. Philostratus bu dönemdeki Tarsusluların keten kumaşa Atinalıların felsefeye olduğundan daha düşkün olduğunu belirtir. Daha sonra babasının da izniyle hocasıyla birlikte Aigeai'a gitti, orada bilgeliği ve bilgiyi sevmeye,¹² yani felsefeye uygun bir ortam buldu. Burada tanrı Asklepios'un insanlara görüldüğü, ona adanmış bir tapınak vardı. Felsefe ve dinin

⁵ Apollônios Tyaneus, Ἀπολλώνιος Τυανεύς.

⁶ VA 1.4; Souda A 3420 (FGrHist IV A 1064 T 9) = Testim. 1; Cas. Dio 67.18.1 (FGrHist IV A 1064 T 2), = Testim. 4, et al.

⁷ VA 1.4.

⁸ Matta 1.20.

⁹ Souda A 3420 (FGrHist IV A 1064 T 9).

¹⁰ VA 1.4-5.

¹¹ Bkz. Açıklama 101.

¹² philosophêsonți, φιλοσοφῆσονται.

kaynaştığı böyle bir ortamda genç Apollonios'un öğrenci arkadaşları farklı felsefe ekollerini öğrenmekle ve öğretilerini benimsemeye çalışmakla meşguldü. Kimisi Platon'un, kimisi Khrysippos'un, kimisi Peripatetiklerin, kimisi de Epikuros'un izinden gidiyordu. Genç Apollonios'u etkileyense Pythagoras'ın öğretisiydi, ancak Pythagoras'ın felsefesini anlatan hocası, yani Pontos'taki Herakleia'dan gelen Euksenos bu öğretiye uygun yaşayan biri değildi, midesinin ve cinsel arzularının kölesiydi, Epikuros'un öğretisini benimsemiştiği söyleniyordu.¹³ Ancak yine de bir süre kendisinden ders alan Apollonios on beş yaşına vardığında Pythagoras'ın öğretilerine uygun bir yaşam sürmeye karar verdi, Philostratus bu durumu daha kutsal bir ilhamın yükseldiği diye Apollonios'a kanat vermesi olarak yorumlar. Aynı yazarın anlattığına göre hocasına, "Sen kendin gibi yaşıyorsun, ben de Pythagoras'ın uygun gördüğü gibi yaşayacağım," demiş. Hocası, "İlk ne yapacaksın?" diye sorunca da şöyle cevap vermiş: "Hekimin önce hastanın midesini temizlemesi gibi, ben de zihni sersemleten o kirli etleri yemeyi bırakıp sadece meyve ve sebze yiyeceğim, toprağın yardımı gerek duymadan ürettiği her şey temizdir."¹⁴

Apollonios'un Pythagorasçı et yememe ilkesini ilk bu şekilde uygulamaya başladığı söylenebilir, bu aynı zamanda onun Pythagorasçı yaşam disipliniyle tümüyle benimsemeye başladığı dönemdir. Nitekim sadece midesini temizlememiş, aynı zamanda görünüşünü ve davranışlarını da değiştirmiştir. Çıplak ayakla yürümeye ve keten kıyafet giymeye başlamış, hayvanlardan üretilen kıyafetleri giymeyi reddetmiştir.¹⁵ Saçını uzatmış ve şifa tanrısı Asklepios'a adanan tapınakta yaşamaya başlamıştır. Apollonios'un bu tapındaki rahiplere duyduğu derin saygı ve tanrı Apollon'un onu orada

13 VA 1.7.1-2. Bu Euksenos'la ilgili başka hiçbir kaynakta bilgi yoktur.

14 VA 1.7.3-1.8.1.

15 Bu düşüncesini Roma consulü Telesinus karşısında da dile getirmiştir. Bkz. VA 4.39. Ayrıca bkz. Sidonius Apollinaris, *Epistulae* 5 = Testim. 51.

görmek istediği yönündeki kehanet bilgisi Apollonios'u tapınakla anılan birine dönüştürmüştür. Kilikia ve civar bölgelerde yaşayan insanlar akın akın onu görmeye gelmiştir.

Philostratus'un anlattığına göre hastalıklı bedenlerine şifa bulmak için şifa tanrısının tapınağına gelenler Apollonios'un kimileyin Herakleitos'unkileri andıran kısa sözlerini dinleyince ruhlarına şifa bulmuştur. Tanrı tarafından iyileştirilmek için gösterişli sunular getiren ve kurbanlar kesen zenginleri eleştirmiş ve insanları sadeliğe davet etmiştir. Rahiplerle tanrılarla ilgili tartışmalar yapmış ve tanrıların kendisine hak ettiğini vermesi için dua etmiş, yine tanrıların erdemli insanları herhangi bir aracı olmadan huzuruna kabul edeceği düşüncesini savunmuştur.¹⁶

Babası ölünce Tyana'ya dönen yirmi yaşındaki Apollonios onu yakın bir tarihte ölen annesinin mezarının yanına elleriyle gömmüştür. Kalan mirası erkek kardeşiyle paylaşmış ve kendi payına düşeni de fakir akrabalarına dağıtmıştır, bunu yaparken tüm topraklarını keçilerin ve koyunların otlamasına bırakan Anaksagoras'ı ve tüm mal varlığını denize döken Krates'i örnek aldığını, sahip olduğu her şeyi insanlara vermekle bu filozoflardan daha iyi bir şey yapmış olduğunu söylemiştir.

Apollonios'un Pythagorasçı sessizlik disiplinine uyarak beş sene boyunca hiç konuşmadığı söylenir. Çoğunluğu Pamphylia ve Kilikia'da geçen bu beş yıl boyunca kendini felsefe üzerine çalışmaya adanmış, bunu yaparken de ne bir topluluğa girmiş ne de bir tapınağa kapanmıştır, aksine kimileyin insanların şaşırtıcı bakışları altında kent kent gezmiştir.¹⁷

Beş yıllık sessizlikten sonra Apollonios Antiokheia'da karşımıza çıkar. Sonra daha büyük bir yolculuk yapmaya, bilge Brahmanlar ile Hyrkanioi'un bulunduğu Hindistan'a

16 VA 1.10-12.

17 Bkz. VA 1.13-17.

gitmeye karar verir. Yanında bulunan yedi öğrencisi onu bu karardan vazgeçirmek istese de o tanrıların yönlendirmesiyle bu kararı aldığını söyleyerek onları ikna eder. Apollonios bu noktada karşımıza bilgeliğin ve koruyucu ruhun yönlendirdiği bir bilge olarak çıkar. Eski Ninos'a gelir ve burada daha önce Philostratus'un kaynakları arasında saydığımız, kendisinin ölene kadar yanında yer alacak olan Damis'le tanışır. Damis ona, "Sen tanrıyı, ben de seni takip ediyorum," diyecek kadar bağlanır. Beraber önce Persia ve Hindistan'a giderler, Persia'da Kral Vardanes ve sofist Skopelianos ile buluşur.¹⁸ Hindistan'da Brahmanlardan öğretilerini dinler. Ionia'ya döner, sonra birçok kent ve bölgeyi dolaşır ve gittiği her yerde ahlak öğretisini yayar ve yerel inanışları düzeltmeye çalışır. Atina'ya ve Sparta'ya gitmiş, özellikle de ikincisinin ahlak reformuna katkı sağlamıştır.¹⁹

Hiç kuşkusuz Apollonios'un en önemli duraklarından biri Roma'dır. Roma'ya girdiğinde keten harmanisinden özel biri olduğu anlaşılır ve şüpheli görülerek yakalanır. Roma'nın iki consulünden biri olan Telesinus onu yanına çağırır ve felsefede hangi konuyla ilgilendiğini sorar. Apollonios tanrılara nasıl dua edilip sunu sunulduğu konusunda ilgilendiğini söyleyince Telesinus Roma'nın tapınaklarını düzeltmesini isteyip onu serbest bırakır. Bu arada Apollonios'a hayran olan Kinik Demetrius da kente gelip İmparator Nero'nun yaptırdığı yeni gymnasiumun aleyhine konuşarak onun boşuna masraf olduğunu söyleyince Nero'nun meşhur praefectus praetoriosu²⁰ Tigellinus Ofonius tarafından sürgün edilir. Aynı dönemde Stoacı filozof Musonius Rufus da hapse atılır. Onlar gibi Apollonios da iktidar nazarında şüphe uyandırmaya başlar. Tigellinus Apollonios'u gizlice takip eder, onun da suç unsuru taşıyan konuşmalar yapmasından şüphelenir. Oysa Apollonios Roma'da çevresinde toplanan

18 VA 1.23-24. Karş. Philostr. *Vit. Soph.* 1.21 = Testim. 6.

19 VA 4.1-33.

20 İmparatorluk muhafızlarının lideri.

kişilerle oldukça rahat bir şekilde konuşmaktadır, bir gün bir gök gürültüsü eşliğinde Güneş tutulması olunca Apollonios yanındakilere bunu şöyle açıklar: “Bir şey olacak, ama tam olmayacak.” Yanındakiler ne demek istediğini anlamaz. Ancak tutulmadan üç gün sonra İmparator Nero akşam yemeğini yerken masasına yıldırım düşer ve elindeki bardak tam dudaklarına götürdüğü sırada parçalanır. Tigellinus bu olayı duyunca Apollonios’un doğaüstü güçleri olduğundan şüphelenir ve korkmaya başlar. Ancak daha sonra Roma’da görülen bir salgından İmparator Nero da etkilenir, sesi boğuklaşır, halk tapınaklara akın ederek imparatorun sesinin düzelmesi için dua etmeye başlar, Apollonios bu kitlesel duayla alay edince Tigellinus imparatora saygısızlık yaptığı gerekçesiyle onun yakalanmasını emreder. Ancak Apollonios Tigellinus’un önünde bazı mucizeler gerçekleştirince onun doğaüstü güçlerinden korkar ve serbest bırakır.²¹ Bu arada Apollonios hapisanedeki Musonius Rufus’la mektuplaşmaya başlar.²²

Nero’nun Yunanistan’a gittiği dönemde Apollonios da İspanya’ya gider. Orada Baetica valisiyle buluşur. Sonraki Roma imparatorları Galba, Otho ve Vitellius’un iktidarlarını kısa süre içinde kaybedecekleri kehanetinde bulunur.²³

Apollonios daha sonra Sicilya üzerinden Atina’ya döner, sonra sırasıyla Rodos’a ve İskenderiye’ye gider. Buradayken Vespasianus kendisini görmek ister. Bir araya gelirler, Vespasianus ona, Dion Khrysostomos’a ve Euphrates’e en iyi politik rejimle ilgili görüşlerini sorar ve üç filozof da görüşlerini açıklar, sonunda imparator Apollonios’un görüşlerine katıldığını belirtir. İmparator Apollonios’la adalet ve yöneticinin ahlaki yükümlülükleri üzerine konuşmaya devam eder ve kendisiyle birlikte Roma’ya gelmesini ister. Apollonios ise

21 VA 4.39-44.

22 Bkz. Mektup 42b-e.

23 VA 4.47-5.11.

Etiyopya'dayken Roma İmparatoru Titus'un Kudüs'ü ele geçirdiğini öğrenir ve onun insani duygularını ve ölçülülüğünü övdüğü bir mektup yazar. Titus onu Antiokheia'ya davet eder. İmparator gücü elinde nasıl tutacağını sorunca Apollonios ona danışman olarak Kinik Demetrius'u önerir.²⁴

Titus'un kısa süren iktidarından sonra zalim Domitianus imparator olur.²⁵ Apollonios'tan nefret eden Euphrates imparatora Apollonios'un Ionia kentlerinde Roma devleti aleyhine konuşmalar yaptığını söyler. Domitianus, Apollonios'un rejim karşıtı olan Marcus Cocceius, Nerva, Salvidienus Orphitus ve Verginius Rufus'la yakın ilişki içinde olduğunu bildiğinden Asya valisine onun yakalanması ve Roma'ya getirilmesi emrini verir. Ancak Apollonios Roma'ya kendi isteğiyle gitmeye karar verir. Kinik Demetrius Dikaiarkhia'da Apollonios'u Roma'ya gitmemesi için ikna etmeye çalışır. Ancak Apollonios dinlemez ve Roma'ya vardığında imparatorun praefectus praetoriosu Casperius Aelianus tarafından yakalanır. Apollonios hapisshanedeyken diğer mahkûmlarla tiranlık rejimi bağlamında kötülük problemi üzerine konuşur. Domitianus, Apollonios'a saçını ve sakallarını kesmesini emreder, birkaç gün sonra duruşmada ona tanrı olduğunu iddia etme, Ephesos'ta sihir gösterileri yapma, Nerva ile yoldaşlarının devlet aleyhine olan eylemlerini büyüyle destekleme gibi suçlamalarda bulunur. Apollonios yaptığı savunmayla tüm suçlardan beraat eder, dahası imparator kendisiyle özel olarak görüşmek ister, ancak Apollonios doğaüstü gücüyle aniden kaybolur ve güney İtalya'daki Dikaiarkhia'da ortaya çıkar. Oradan Yunanistan'a, sonra da Ionia'ya gider ve orada iki yıl yaşar. Ephesos'tayken Domitianus'un öldüğünü telepatik olarak hisseder.²⁶ Nerva imparator olunca Apollonios'u Roma'ya

24 VA 5.21-6.31.

25 Karş. Cas. Dio 77.18.4 = Testim. 5.

26 Cas. Dio 67.18.1 = Testim. 4.

davet edip danışmanı olmasını ister. Ancak Apollonios yaşını gerekçe göstererek bu teklifi reddeder ve Damis'i bir mektupla birlikte ona gönderir.²⁷

Philostratus'un eserinde Damis'in anlattığı kısım yukarıdaki olayla birlikte biter. Ardından Apollonios'un yaşamının son dönemi ve ölümüyle ilgili bir anlatı başlar. Philostratus Apollonios'un kaç yaşında öldüğünün tam olarak bilinmediğini, bu konuda farklı kişilerin farklı görüşler öne sürdüğünü belirtir. Apollonios öldüğünde kimilerine göre seksen yaşındaydı, kimilerine göreyse yaşı doksanı veya yüzü geçmişti. Ancak ölürken bile genç, sağlıklı ve yakışıklı görüldüğünü söyleyenler de vardır. Kimilerine göre Ephesos'ta, kimilerine göreyse Lindos'ta ölmüştür. Özellikle ikinci yerle ilgili anlatı gizemli bir son içerir, zira Apollonios'un Athena Tapınağı'na girdiği ve içinde yok olduğu söylenir. Başka bir görüşe göreyse Apollonios Girit'te, Diktyнна Tapınağı'nı ziyareti sırasında ölmüştür, bu ölüm öyküsünde de bazı mucizeler yaşanmıştır. Dahası Apollonios'un öldükten sonra da bazı kişilere görüldüğü ve ruhun ölümsüz olduğuna dair onları ikna ettiği anlatılmaktadır. Philostratus'un metni (VA), Roma İmparatoru Caracalla'nın Tyana'da Apollonios'a bir anıt-mezar yaptırdığı bilgisiyle son bulur.

Şüphesiz burada büyük ölçüde Philostratus'un anlatımını temel alarak yaşamını özetlediğimiz Apollonios'un gerçek ve tarihsel kimliğini ortaya koymak çok zordur. Görüldüğü üzere kendisiyle ilgili en önemli kaynak olan bu metin burada bahsettiğimiz ve bahsetmediğimiz, inanılması zor olan birçok mucizevi olay içermektedir. Bu olaylar nispeten yaşanmış olduğunu düşünebileceğimiz olaylarla örülüdür, özellikle de Apollonios'un gezileri ve tarihsel kişilerle olan ilişkileri yaşadığı döneme dair tartışmaya açık veriler sunmaktadır. En azından karşımıza daha sonra yaşamış olan başka bir antik yazarın, yani Philostratus'un ve okuyucula-

27 VA 8.8-29.

rının inandığı veya inanmak istediği bir Apollonios portresi çıkmaktadır. Apollonios'un yaşamı, tarihsel ve dinsel kişiliğiyle ilgili ileri okuma yapmak isteyen okuyucular şu eserlerden yararlanabilir:

Daniel M. Tredwell. *A Sketch of the Life of Apollonius of Tyana*. Prabhat Books, 2008.

E. Koskenniemi, "Apollonius of Tyana: A Typical θεῖος ἄνθρωπος?" *Journal of Biblical Literature*, 117.3 (1998): 455-467.

George R. S. Mead. *Apollonius of Tyana: The Philosopher, Explorer and Social Reformer of the First Century A.D.* New York: Cosimo Classics, 2007.

Kenneth Sylvan Guthrie. *The Gospel of Apollonius of Tyana: His Life and Deeds According to Philostratos*. Sewanee: University of the South, 1965.

Maria Dzielska. *Apollonius of Tyana in Legend and History*. Çev. P. Pienkowski. Roma: "Lerma" di Bretschneider, 1986.

Philostratus. *Apollonius of Tyana, Volume I: Life of Apollonius of Tyana, Books 1-4*. Ed. ve Çev. Christopher P. Jones. Loeb Classical Library 16. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2005. ("Introduction", 1-31).

T. Whittaker. "Apollonius of Tyana", *The Monist*, 13.2 (1903): 161-217.

Vincent A. Smith. "The Indian Travels of Apollonius of Tyana", *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft*, 68.2 (1914): 329-344.

B. Tyanalı Apollonios'un Mektupları

Tyanalı Apollonios'a atfedilen mektupların bir kısmı Philostratus'un eserinde (VA), bir kısmı V. yüzyılda yaşamış

olan John Stobaeus'un oluşturduğu antolojide, daha büyük bir kısmı ise Orta Çağ el yazmalarında bulunur. Mektupların kökenine ve gruplandırılmasına ilişkin kapsamlı bir değerlendirme için bkz. Apollonius of Tyana, *Volume III: Letters of Apollonius. Ancient Testimonia. Eusebius's Reply to Hierocles*. Ed. ve Çev. Christopher P. Jones. Loeb Classical Library 458. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2006, 1-9. Bu çeviride de aynı eserdeki kaynak metni (10-82) temel aldık. Mektupları analiz ederken Kısaltmalar ve Kaynakça bölümündeki eserlerden yararlandık. İleri okuma ve analiz için bu çalışmada da yararlandığımız şu kaynak önerilebilir: Robert J. Penella, *The Letters of Apollonius of Tyana: A Critical Text with Prolegomena, Translation and Commentary*. Leiden: E. J. Brill, 1979.

Dr. C. Cengiz Çevik
İstanbul, 2020

Mektuplar

1

Apollonios'tan Euphrates'e:¹ Filozoflara yakınlık duyuyorum, ancak sofistlere, edebiyat öğretmenlerine ve bu türden lanet olası insanlara ne şimdi yakınlık duyuyorum ne de gelecekte yakınlık duyacağım.² Sen bu insanlardan biri olmadığın sürece bunun seninle hiçbir ilgisi yok, sadece şunları yap: Edilgenliğini kontrol altına al,³ bir filozof olmaya çalış ve gerçekten felsefeyle uğraşanlara hasetle bakma, zira yaşlılık ve ölüm sana iyice yaklaşmış durumda.

2

Aynı kişiye: Erdem doğaya, eğitime ve uygulamaya dayanır.⁴ Bahsi geçen bu şeyler erdemden ötürü onaylanmayı hak edebilir. Bunlardan herhangi birinin senin için geçerli olup olmadığını, sofistlikten vazgeçip vazgeçmediğini⁵ ya da en azından senin Megabyksos'un⁶ zenginliğine sahip olduğunu gördükten sonra öğrencilerinden para almadan ders verip vermediğini kendine sor.⁷

3

Aynı kişiye: Suriye'den başlayarak İtalya'ya kadar birçok eyaleti gezdin, krallara özgü olduğu söylenen elbisey-

le⁸ kendini sergiledin. Bir zamanlar gösterişsiz bir harmanın ve uzun beyaz bir sakalın vardı,⁹ başka da bir şeyin yoktu. Şimdi nasıl oluyor da denizden bir tekne yükü gümüş, altın, çeşitli şekillerde süslenmiş her türden araç, çeşitli renklerde her türden mobilya ve her türden gösterişli süslemeyle, şımarıklık, küstahlık ve utanç içinde dönebiliyorsun? Bu yeni ticaret¹⁰ ne tür bir taşımacılık ve alım satım içeriyor? Zenon¹¹ sadece kurutulmuş meyve taciriydi.

4

Aynı kişiye: Çocukların için çok fazla şeye ihtiyacın yok, tabii onlar bir filozofun çocuklarıysa.¹² Dolayısıyla hayatını sürdürmeni sağlayacak gelirden fazlasını, özellikle de rezil bir duruma düşmek pahasına elde etmeye çalışma. Ancak şimdi rezil bir durumdasın, yapabileceğin en iyi şey mal varlığının bir kısmını olabildiğince başkalarına dağıtmaktır, neticede bir memleketin ve dostların var.

5

Aynı kişiye: Epikuros'un kitaplarından biri olan *Haz Üzerine*'nin artık Bahçe'den ve onun okulundan biri tarafından savunulmaya ihtiyacı yok,¹³ zira Stoa'nın içinden bunu şaşmadan yapacak biri çıktı.¹⁴ Khrysispos'un derslerinden ve fikirlerinden edindiğin çürütme yoluyla,¹⁵ imparatorluk hesaplarında şöyle bir şey yazılmış oluyor: "Euphrates'e ödeme", "Euphrates'e başka bir ödeme". Oysa "Epikuros'a ödeme" diye bir kayıt olmazdı.¹⁶

6

Aynı kişiye: Bazı zenginlere üzgün olup olmadıklarını sordum. "Nasıl olmayalım?" diye cevap verdiler. Sonra bu

acılı duruma neyin sebep olduğunu sordum. Zenginliklerinin sebep olduğunu söylediler. Ah sefil adam, sen de yeni zengin olan birisin.¹⁷

7

Aynı kişiye: Aigai'ai'a¹⁸ varıp geminin yükünü boşalttıktan sonra çarçabuk İtalya'ya dönmen ve hasta, yaşlı erkek ve kadınlara, yetimlere, zenginlere, lükse düşkünlere ve her Midas ile Getas'a¹⁹ borcun olan dalkavukluğu sergilemen gerekiyor.²⁰ Bir tacirin yelken açması gerektiğini söylüyorlar, ancak benim için Themis'e adanmış bir evde tuz deposunu aşındırmak yeterlidir.²¹

8.1

Aynı kişiye: Sen de mi beni suçlayacaksın? Keşke bunu yapacak kadar onurlu olsaydın. Şu basit ve basmakalıp suçlamaları yapabilirsin: “Apollonios her tür banyodan uzak duruyor.”²² Evet, o evinden hiç çıkmıyor ve ayaklarını sağlıklı tutuyor. “Vücudunun herhangi bir yerinin hareket ettiğini görmezsiniz.” Evet, çünkü o bir bütün olarak ruhunu hareket ettiriyor.²³ “Saçını uzatıyor.”²⁴ Yunanlar da uzatıyordu, nitekim o da yabancı değil, bir Yunandı. “Keten giysi giyiyor.”²⁵ Evet, bunlar kutsallığın en saf hâli. “Kehanet ilmiyle uğraşılıyor.”²⁶ Evet, çünkü çoğu şey belirsiz ve geleceği bilmek başka türlü mümkün değil. “Ancak bu eylem bir filozof için doğru değil.” Tanrı için doğruyken, filozof için mi doğru değil?²⁷

8.2

“Acıları hafifletiyor ve tutkuları dindiriyor.” Kuşkusuz bu suçlama Asklepios'a da yapılabilir.²⁸ “Yalnız başına yemek yiyor.” Başkaları da yiyor.²⁹ “Az ve öz konuşuyor.”

Evet, çünkü susma gücüne sahip.³⁰ “Her tür etten ve tüm hayvanlardan uzak duruyor.”³¹ Zaten onu insan yapan da bu. Euphrates, bu suçlamaların yapılabileceğini kabul edersen, belki şunu da onlara ekleyeceksin: “İmkânı olsaydı benim de sahip olduğum parayı, armağanı ve vatandaşlığı alırdı.” Hayır, imkânı olsaydı onları almazdı. “Her şeye rağmen bu şeyleri atalarının kenti için alırdı.” Oysa neye sahip olduğunu bilmeyen bir yer birisinin atalarının kenti değildir.³²

9

Dion’a:³³ <İnsanları> logosla değil, flüt ve lirle keyiflendir, zira bunlar hazzın enstrümanlarıdır ve onları çalma sanatına müzik denir, buna karşılık logos hakikati bulur. Bir filozof olmanın nedeni hakikat ise, uygulaman ve dile getirmen gereken şey hakikattir.

10

Aynı kişiye: Bazı kişiler geniş kalabalıklar önünde konuşmaktan niye vazgeçtiğimi merak ediyor.³⁴ Bunu öğrenmek isteyenler için cevap şudur: Tek bir konuyla ilgili değilse ve tek bir kişiyi hedeflemiyorsa her argüman yardımcı olma gücünden yoksundur. Dolayısıyla başka bir şekilde konuşan kişi bunu sadece şöhret arzusuyla yapıyordur.

11.1

Kaisareialıların meclis üyelerine:³⁵ İnsanlar her şeyden önce tanrılara ihtiyaç duyar,³⁶ bu her amacın ve her şeyin üzerindedir, ikinci olarak kentlere ihtiyaç duyarlar, nitekim kentlerin tanrılardan sonra onurlandırılması gerekir ve her anlayış sahibi insan yaşadığı kentin refahına öncelik verme-

lidir. Sizinki basit bir kent olmayıp Palaistine'deki en büyük kentse ve sınırları, yasaları, âdetleri, atalarınızın savaştaki cesareti ve barış zamanındaki ahlakı bakımından en iyisiyse, kentinizi diğer kentlerin hepsinden daha fazla takdir edip yüceltmeliyim, her anlayış sahibi insan da böyle yapmalı.

11.2

Yaygın olarak kabul edildiği üzere bu diğer kentlerle kıyasladığınızda kentinizi tercih etmenizin gerekçesi olacaktır. Ancak ne zaman bir kent bir insanı onurlandırmak için ilk adımı atarsa ve onu uzakta olsa bile kendi konduğu yapmak isterse, böyle biri geri dönüşünü nasıl değerli kılabilir veya karşılığını hangi değerli şeyle ödeyebilir? Belki de şununla: Eğer karakterindeki uygunluktan ötürü tanrıların beğenisi-ne mazhar olmuşsa, kentteki nimetler için dua edebilir ve duasını kabul ettirebilir. Sizin için bunu yapabilirdim, zira kent adına yazdığınız mektup aracılığıyla³⁷ biricik üstünlüğünüzü ortaya koyan Yunan âdetleriniz hoşuma gidiyor. Adımı paylaşmayı hak eden ve sağlam bir karaktere sahip olan, Aphrodisios'un oğlu Apollonides'i³⁸ iyi talihin de yardımıyla size her konuda hizmet eden birine dönüştüreceğim.

12

Seleukeia'nın meclis üyelerine:³⁹ Hangi kent tanrılara ve kabul edilmeye değer insanlara karşı sizinki kadar iyi davranma yönünde gelişim gösterirse kutsandır ve lehine tanıklık eden insanların üstünlüğüne katkı sağlar. Vakur iyi niyet gösterisinde bulunmak zor olmadığı gibi insan eylemleri içinde en soylu olanıdır, bununla birlikte onun karşılığını ödemek kolay değildir, gerçek eşdeğerini bulmak oldukça zordur, zira benim düşünceme göre değer sırasında ikinci gelen asla doğası gereği birinci olamaz.⁴⁰

Dolayısıyla sadece bir potansiyel olarak değil, aynı zamanda güncel olaylarda daha üstün olduğunuzu kanıtladığınızdan sizi ödüllendirmesi için tanrıya sığınmaktan başka çarem yok, zira hiçbir insan sizin yaptıklarınızı ödüllendiremez. Sizi ziyaret etmemi istemeniz bana karşı nezaketinizin bir parçası, ben de kentinizin yurdum olması için dua edeceğim. Elçileriniz Hieronymos ve Zenon dostlarım oldukları için çok daha değerlidir.

13

Aynı kişilere: Straton kendisinde ölümlü olan her şeyi toprakta bırakarak insanlık hâlini terk etti. Ancak hâlâ burada cezalandırılmakta veya başka bir deyişle yaşamakta olan bizler⁴¹ onun kaygılarını taşımayı sürdürmeliyiz. Bu nedenle şimdi ve sonra her birimiz onun akrabaları veya gerçek dostları olarak bir görev üstlenmeliyiz. En azından bu adların geçmişte doğru olduğunu kanıtlayabilmek için başka bir zamanımız olmayacak. Bununla birlikte size şu şekilde de yardım etmek istiyorum: Seleukis'ten olan oğlunu, yani Aleksandros'u şahsen eğiteceğim ve tüm bilgimi ona aktaracağım. Kuşkusuz sahip olması daha doğru olsaydı ona para da verirdim, ama ona daha değerli şeyler vereceğim.

14

Euphrates'e: Birçok insan bana sıklıkla niçin İtalya'ya davet edilmediğimi veya davet edildiysem niçin gitmediğimi, seni veya herhangi birini sevip sevmediğimi soruyor.⁴² İlk soruyu kendim cevaplamayacağım, ben bile merak etmediğim için kimse bu sorunun cevabını bildiğimi düşünmesin. İkinci soruya cevap verirsem tek söyleyeceğim şey şu olacak: Oraya kendim gelmektense davet edilmeyi tercih ederim. Hoşça kal.

15

Aynı kişiye: Platon erdemini öğretmeninini olmadığını söyler.⁴³ Bir insan bu ilkeye değer vermez ve ondan hoşnut olmazsa, aksine para karşılığında satılabilir olursa, kendini birçok efendiye teslim etmiş olur.

16

Aynı kişiye: Pythagoras'ın izinden giden filozoflara Magoi denmesi gerektiğini düşünüyorsun,⁴⁴ keza Orpheus'un izinden gidenlere de.⁴⁵ Ancak bana göre, düşünceleri tanrılara özgü ve doğruysa Zeus'un izinden gidenlere de Magoi denmeli.⁴⁶

17

Aynı kişiye: Persler tanrısal insanlara Magoi diyor,⁴⁷ buna bağlı olarak tanrılara tapan veya tanrısal bir doğası olan kişi de bir Magos'tur. Ancak sen bir Magos değil, bir ateistsin.

18

Aynı kişiye: Doğa filozofu Herakleitos'un söylediğine göre insan doğal olarak logostan yoksundur.⁴⁸ Bu doğruysa, ki bence doğru, şöhretinden boş yere hoşnut olan herkes yüzünü gizlemeli.⁴⁹

19

Sofist Skopelianos'a:⁵⁰ Felsefeyle, araştırmayla,⁵¹ hukukla, mektupla ve bürokrasiyle ilgili olmak üzere beş konuşma türü vardır. Bu türler göz önünde tutulduğunda, ilki her bir insana yetenekleri ve doğası açısından neyin uygun olduğunu gösterir, ikincisi doğanın lütuflarından yoksun olan in-

san için taklit edilmesi gereken en iyi örneği içerir. Bununla birlikte en iyi olanı bulmak ve tanımlamak zordur, zira her insan için daha uygun ve daha sarsılmaz olan şey farklıdır.

20

Domitianus'a:⁵² İktidar sahibiysen, ki öylesin, muhtemelen öngörü sahibi olman da gerekiyor. Zira görüyorsun ki öngörü sahibi olup iktidar sahibi olmasaydın iktidara ihtiyaç duyacaktın. Görme yeteneğinin ışığa, ışığın da görme yeteneğine ihtiyaç duyması gibi, bunlar da daima birbirine ihtiyaç duyar.

21

Aynı kişiye: Barbarları yönetmektense onlardan sakınman gerekir, zira şurası doğru ki barbarlar lütuf kabul etmez.⁵³

22

Lesbonaks'a:⁵⁴ Yoksulluğa bir adam gibi,⁵⁵ zenginliğe ise bir insan gibi⁵⁶ katlanmak gerek.

23

Crito'ya:⁵⁷ Pythagoras tıbbın en tanrısal ilim olduğunu söyler.⁵⁸ Ancak en tanrısal olanın bedenle olduğu kadar ruhla da ilgili olması gerekir, aksi hâlde daha yüce olan kısmı hasta olan canlı varlık kaçınılmaz olarak sağlıksızdır.

24

Yunan ve Elealı hakemlere: Beni Olimpiyat oyunlarına davet ettiniz, bu amaçla bana elçiler gönderdiniz. Daha

önemli olan erdem mücadelesini bırakmamı gerektirmeseydi, sizin fiziksel mücadele gösterinize gelirdim.⁵⁹

25

Peloponnessoslulara:⁶⁰ Olimpiyat oyunları yine burada. İlkinde birbirinize düşman gibi davranmıştınız, şimdi de dostmuş gibi değilsiniz.⁶¹

26

Olympia'nın din adamlarına:⁶² Tanrılar kurbanlara ihtiyaç duymaz,⁶³ o hâlde onları memnun eden nedir? Bana kalırsa bilgelik edinin ve hak edenlere elinizden gelen her tür iyiliği yapın. Tanrıları memnun edecek olan budur, oysa siz ateistlere yakışacak şeyler yapıyorsunuz.

27

Delphoi'daki rahiplere: Rahipler sunakları kanla kirletiyor⁶⁴ ve sonra insanlar büyük felaketlerle karşılaştıklarında kentlerinin başına gelen bu yıkımların nedenini merak ediyor. Ne cehalet! Herakleitos bilge biriydi, ama o bile Ephe-sosluları çamuru çamurla temizlemekten vazgeçiremedi.⁶⁵

28

İskitlerin kralına:⁶⁶ Zamolksis iyi bir insandı ve Pythagoras'ın öğrencisi olunca da iyi bir filozof oldu.⁶⁷ Onun yaşadığı dönemde Romalı biri olsaydı, Zamolksis onun da dostu olmaktan keyif duyardı. Ancak özgürlük için mücadeleye ve zahmete katlanman gerektiğini düşünürsen, bir filozof, yani özgür bir adam olarak bilinirsin.⁶⁸

29

Yasa koyucuya:⁶⁹ Bayramlar hastalıkların nedenidir,⁷⁰ zira kaygıları azaltarak doygunluğu artırır.

30

Roma'nın quaestorlarına:⁷¹ İlk görevinize atandınız. Görevinizi nasıl yürüteceğinizi biliyorsanız, kentler niçin daha önce hiç olmadığı kadar kötü? Görevinizi nasıl yürüteceğinizi bilmiyorsanız, önce bunu öğrenmeli, sonra atanmalısınız.

31

Asya'nın procuratorlarına:⁷² Yabani ağaç büyürken zarara yol açıyorsa, köküne dokunmadan dallarını kesmenin ne anlamı var?

32

Ephesosluların memurlarına: Bir kentte akıl ve yasa⁷³ yoksa çok renkli taşlar ve resimler, kaldırımlar ve tiyatrolar faydasızdır. Bu tür şeyler akıl ve yasaya tabidir, onlara eş değildir.

33

Miletoslulara: Oğullarınızın babalara, gençlerinizin yaşlılara, kadınlarınızın erkeklere, erkeklerinizin yöneticilere, yöneticilerinizin yasalara, yasalarınızın filozoflara,⁷⁴ filozoflarınızın tanrılara, tanrılarınızın da inanca ihtiyacı var. İyi atalarınız var,⁷⁵ ama siz de mevcut koşullarınızdan hoşlanmıyorsunuz.

34

Mouseion'daki bilgelere:⁷⁶ Argos, Phokis, Lokris, Sikyon ve Megara'yı ziyaret ettim⁷⁷ ve daha önceki günlerde konuşmalar yapmama rağmen artık oralarda bunu yapmaktan vazgeçtim. İcinizde bunun nedenini soran var mı? Hem size hem de Mousalara cevap vereyim: "Uzun süre Yunanistan'dan uzakta kalmadan", aksine uzun süre Yunanistan'da kalarak "bir yabancı oldum".⁷⁸

35

Hestaios'a:⁷⁹ Bana göre erdem ve zenginlik birbirine taban tabana zıttır,⁸⁰ zira ilki azalınca diğeri artar, ilki artınca da diğeri azalır. O hâlde zenginliği erdemle eşitleyen aptalların zihniyeti hariç, ikisinin aynı insanda bulunması mümkün mü? Oradaki insanların benimle ilgili böyle yanlış bir izlenim edinmesine veya benim bilgelik sevdalısı biri değil de zengin biri olduğumu düşünmelerine izin verme. Bazı insanlar kendilerini hatırlatacak bir şey bırakmak için erdemi terk ederken benim para için yurdumdan uzakta kalıyor görünmem utanç verici olurdu.

36

Korinthoslu Bassos'a:⁸¹ Khalkisli Praksiteles bir deliydi. Bir keresinde Isthmos oyunlarının başkanı ve bir filozof olarak senin tarafından gönderilen bu adam bir kılıç kuşanarak kapıma geldi. Öldürülmem karşılığında ona vereceğin ödül karınla yatmaktı, oysa sana onca iyilik yapmıştım, alçak Bassos!

37

Aynı kişiye:⁸² Korinthoslulara Bassos'un babasının nasıl öldüğü sorulursa, biri ya da hepsi, yerli ya da yabancı, her-

kes “zehirle” diyecektir. Zehri veren elin kime ait olduğu sorulursa, komşu kentlerdeki insanlar bile “filozofa” cevabını verecektir. Bu alçak adam bir de babasının cenaze törenine katılarak ağlamıştı.

38

Sardis’tekilere:⁸³ İyiliğin ilk ödülüne sahip değilseniz ne tür bir iyiliğe sahipsiniz? Kötülükte ilk ödülü almak için yarışırsan ona bir kerede kavuşacaksın. Sardis halkıyla ilgili kimler böyle şeyler söylüyor? Yine Sardis halkı. Oradaki halkın içinde komşusu için iyilikten yoksun olan kötü davranışlarını reddedecek karakterde kimse yok.

39

Aynı kişilere: Sosyal sınıflarınızın adları bile iğrenç, örneğin Koddaroi, Boğayı Tıraş Edenler.⁸⁴ Bunlar çocuklarınıza verdiğiniz ilk isimlerdir, bu isimlere layık olmaları için dua ediyorsunuz.

40

Aynı kişilere: Koddaroi ve Boğayı Tıraş Edenler. Kızlarınıza ve karlarınıza nasıl sesleneceksiniz? Onlar da aynı sınıflara dâhil oluyor ve sizden daha utanmazlar.⁸⁵

41

Aynı kişilere: Hizmetçilerinizin bile size karşı nazik olmaları beklenemez, zira onlar önce hizmetçi, sonra çoğu birbirine rakip olan sınıflara mensuplar. Sizin gibi onların da ataları var.

42

Platonculara:⁸⁶ Biri Apollonios'a para veriyorsa ve veren de saygıdeğer biri olarak kabul ediliyorsa, ihtiyacı varsa parayı alacaktır. Ancak ihtiyacı olsa bile parayı felsefe ücreti olarak almayacaktır.

42a

Ephoroslara:⁸⁷ Hata yapmamak insanlara,⁸⁸ hatalarını anlamak soylu insanlara, hataları düzeltmek ise Spartalılara hastır.

42b

Apollonios'tan Musonius'a:⁸⁹ Keşke yanına gelip Herakles'in Theseus'u Hades'ten kurtardığı gibi⁹⁰ sana yardım edebilmek için seninle aynı çatı altında konuşabilseydim. İsteğini yaz ve bana söyle. Hoşça kal.

42c

Musonius'tan Apollonios'a: İyi niyetini övüyorum. Ancak insanı sadece savunma görevini üstlenip masumiyetini kanıtlayan kendisi özgürleştirebilir.⁹¹ Hoşça kal.

42d

Apollonios'tan Musonius'a: Atinalı Sokrates dostları tarafından kurtarılmayı tercih etmedi, bu yüzden mahkemeye geldi ama öldü.

42e

Musonius'tan Apollonios'a: Sokrates kendisini savunmaya hazırlanmadığı için öldü, ancak ben kendimi savunacağım.

42f

Apollonios'tan Vespasianus'a:⁹² Apollonios İmparator Vespasianus'u selamlar. Bana söylediklerine göre Yunanistan'ı köleleştirmişsin. Kserkses'in sahip olduğundan daha fazlasına sahip olduğunu düşünüyorsun, ancak Nero'nun sahip olduğundan daha azına sahip olduğunu anlamıyorsun.⁹³ Nero hem daha fazlasına sahipti hem de onları reddetti. Hoşça kal.

42g

Aynı kişiye: Özgür oldukları hâlde köleleştirecek kadar Yunanlar hakkında kötü düşünüyorsan niçin huzurunda bana ihtiyaç duyuyorsun? Hoşça kal.

42h

Aynı kişiye: Çalgıcı Nero⁹⁴ Yunanları özgürleştirdi, ancak sen onları gerçekten köleleştirdin. Hoşça kal.

43

Kendisini bilge sananlara: Biri benim öğrencim olduğunu iddia ederse, onun da kapalı alanda kalması, yıkanmaktan kaçınması, hayvanları öldürmemesi veya etlerini yememesi, kıskançlıktan, kötülükten, nefretten, rezaletten ve düşmanlıktan sakınması, özgür insanlar sınıfına dâhil olduğunun düşünülmesi gerekir. Aksi hâlde doğanın ve karakterin maskesini kullanan, kendisine ait olmayan bir yaşamın kanıtı olarak sahte doktrinlerden yararlanan bir insan olduğu için ondan uzak durulmalıdır.

44.1

Kardeşi Hestiaios'a:⁹⁵ Birçok insanın benim tanrıya yakın olan biri ve bir tanrı olduğumu düşünmesi, uğruna her

şeyi yaptığım atalarımın kentinin ise beni henüz tanıyamaması niçin şaşırtıcı olsun? Hayır kardeşlerim, gördüğüm kadarıyla ilkeler ve karakter bakımından çoğu insandan üstün olduğum sizlerin bile anlayabileceği bir şey değil. Aksi hâlde beni nasıl en aptal insana bile öğretilbilecek bir konuda sonunda kendimi hatırlatmamı gerektirecek kadar sert bir şekilde kınayabilirdiniz? Oysa konu kentle ve erkek kardeşlerimle ilgiliydi.

44.2

Sen de iyi biliyorsun ki tüm yeryüzünü kendi vatanımız, insanların hepsini kardeşlerimiz ve dostlarımız olarak görmemiz soylu bir tavidir, zira hepimiz tanrıyla akrabayız, tek bir doğamız var, her bir insanla aynı düşünce ve duyguları paylaşıyoruz, nerede ve nasıl dünyaya gelmiş olurşak olalım, ister yabancı ister Yunan olalım, insan olduğumuz sürece bu böyle. Hayır, akrabalık gözden çıkarılamaz, canlı kendi türünden etkilenir. Bu yüzden Homeros'un Odysseus'unun⁹⁶ kendisine bir tanrıça tarafından verilen ölümsüzlüğü umursamayıp Ithaka'ya değer verdiğini anlatırlar.

44.3

Ben de bu yasanın akılsız hayvanlar arasında bile geçerli olduğunu gözlemliyorum. Hiçbir kanatlı yaratık kendi yuvasından uzakta uyuyamaz, suyun dibinde yaşayan her yaratık akıntıyla taşınabilir, ancak uzağa sürüklenmezse geri döner ve vahşi hayvanlar ne açlığın ne de susuzluğun etkisiyle mağaralarından uzaklaşmak zorunda kalır. Doğanın meydana getirdiği bu tür yaratıklardan biri de insandır, ona "akıllı" derler ve tüm yeryüzü ona her şeyi verse bile atalarının mezarlarını gösteremez.⁹⁷

45

Aynı kişiye: Felsefe var olan en değerli şeyse ve ben de bir filozof sayılıyorsam, kardeşlerimden nefret ettiğim düşünülemez, özellikle de rezil ve saçma bir nedenden ötürü. Açıkça bu şüphenin nedeni paradır ve ben bir filozof olmadan önce de onu küçümsemeye çalışıyordum, dolayısıyla yazmamamın gerekçesi olarak başka bir nedenden şüphelenilmesi daha mantıklı olurdu. Hakikati yazdığım için gururlu ve yanlış yazacak kadar uyuşuk görünmemeye gayret ediyordum, zira ikisi de kardeşlerim ve tüm dostlarım için sarsıcı olurdu. Şimdi şunu açıkça söyleyebilirim ki (belki yukarıdaki güçler de buna izin verecek) dostlarımla Rodos'ta buluştuktan sonra⁹⁸ ilkbaharın sonunda oradan hemen yanınıza döneceğim.

46

Gordios'a:⁹⁹ Dostun olmasına rağmen –tabii birinin dostu olabilirsen– Hestiaios'u aldattığını söylüyorlar. Gerçek insanın insan görüntüsüne nasıl ters olduğunu deneyimle öğrenmemeye dikkat et Gordios. Oğlun Aristokleides'e ben-den selam söyle. Senin gibi birine dönüşmemesi için dua ediyorum, zira sen de bir zamanlar kusursuz bir gençtin.

47

Tyana meclisi ve halkına: Bana dönmemi buyuruyorsunuz, buyruğunuza uyuyorum, zira bir kentin vatandaşını onurlandırmak için çağırmasından daha doğru ne olabilir? Yurt dışındaki tüm yolculuklarım boyunca (böyle söyleyerek sizi kızdırsam bile) sizin beğeniniz yanında seçkin kentlerde şöhret edinmek ve hatta seçkin insanların dostluğunu

kazanmak için gezip durdum. Daha büyük ve daha kıymetli bir ünü hak etseydiniz, sadece kişiliğim ve yeteneklerim sizi bu denli etkileyip hayranlık uyandıracak bir noktaya taşımaya yeterdi.

48.1

Diotimos'a: Kendisiyle hiçbir ortak yönünün olmadığı bir insan olarak senden veya aynı koşullardaki senin gibi herhangi birinden herhangi bir şey istediğimi düşünmekte yanılıyorsun. Aslına bakarsan seni kurtarmak için çok çaba harcamış da değilim. Bu yüzden bana sadece sana yapılan iyiliği kabul edip karşılığını ödemeyerek iyilik yapacaksın, zira iyilik yapma âdetimi korumamın tek yolu budur. Tüm hemşerilerime ("tüm insanlığa" demekten kendimi alıkoyuyorum) yaptığım ve onlar için düşündüğüm budur, bir şeye ihtiyaç duyduklarında benim yardımımı gören ve kendilerinden karşılık beklemediğim diğer vatandaşlarda da aynı durumu görebilirsin.

48.2

Dolayısıyla hizmetçimin herhangi bir şeyi kabul ettiği için uygun bir şekilde kınandıktan sonra, aldığını seninle ikimizin ortak dostu olan Lysias'a vermesine kızma, zira o senin geride bıraktığın hizmetçilerden hiçbirini tanımıyordu. Benim hakkımda iki hikâyeye anlatılıyor ve gelecekte de anlatılacak, bunda şaşırtıcı olan ne? Bir insanın olağanüstü biri olduğu düşünüldüğü zaman birbiriyle çelişen hikâyelere konu olması kaçınılmazdır. Pythagoras, Orpheus, Platon ve Sokrates'i düşün. Onlarla ilgili sadece sözlü değil yazılı gelenekte de birbiriyle çelişen hikâyeler anlatılmıştır. Keza tanrıyla ilgili de çelişkili hikâyeler anlatılmıştır.

48.3

Bununla birlikte iyi insanlar doğru anlatımı kabul eder, onunla yakınlık kurar, buna karşılık kötü insanlar onun tersini kabul eder ve bu tür, yani aşağılık insanları küçümsemek için onlara gülebiliriz. Bu noktada kendimle ilgili olarak tanrıların sıklıkla benden tanrısal bir kişi olarak bahsettiğini ve sadece birçok durumda görüldüğü gibi tek tek kişilere değil, aynı anda birçok kişiye de bunu aktardığını söylemem gerekiyor. Kendimle ilgili bundan fazlasını söylemem veya daha yüceltici sözler sarf etmem can sıkıcı olur. Sağlığına duacıyım.

49

Pheroukianos'a:¹⁰⁰ Yolladığın mektup beni çok mutlu etti, zira dostluğumuzu ve aramızdaki kan bağıını hatırlattı. Birbirimizi görme arzumuzun kuvvetine ikna oldum. Bu yüzden en yakın sürede seni görmeye geleceğim, tanrının tavsiyesinin de bu olduğu görülüyor, her neredeyse mutludur. Yanına geldiğimde yakınlarımla ve dostlarımla huzurunda benimle buluşacaksın, zira senin haklı olarak bende özel bir yerin var.

50

Euphrates'e: En bilge kişi olan Pythagoras da daimônlar¹⁰¹ soyuna dâhildir. Bununla birlikte sen bana hâlâ felsefeden ve doğru anlayıştan oldukça uzak görünüyorsun, öyle olmasaydın Pythagoras'a hakaret etmez, onun öğrencilerinden bazılarına kan davası gütmezdin. Artık kendine başka bir iş bulmalısın, zira Pandaros'un *Yeminlerin Bozulması*'nda Menelaos'a yaptığından¹⁰² daha fazla felsefede "hedefi tutturamadın".

51

Aynı kişiye: Biri seni imparatorlardan para aldığın için eleştiriyor.¹⁰³ Parayı felsefe ücreti olarak alıyor ve bunu sıklıkla tekrar ediyor görünmeseydin, senin bir filozof olduğunu kabul eden bir kişiden ve az miktarda alsaydın yaptığın ahlaksızlık olmazdı.

52

Bir Pythagorasçıyla yakınlık kuran biri ondan ne öğrenir? Cevabım şu: Devlet adamlığı, geometri, astronomi, aritmetik, armoni, müzik, tıp, tam ve tanrı vergisi kehanet, bunlardan daha yüce ödüller olan ruh, yüce olan zihin, ruh ve davranış üstünlüğü, sarsılmazlık, hoşgörü, tanrılarla ilgili varsayım yanında bilgi, kutsanmış ruhlarla ilgili inanç yanında onlarla yakınlık, tanrılarla ve ruhlarla dostluk, kentine yetme, istikrar, tutumluluk, temel ihtiyaçları azaltma, kavrayış, hareket ve nefes alma kolaylığı, iyi renk, sağlık, neşe ve ölümsüzlük. Peki senin yanına gelenler senden ne öğrenir Euphrates? Senin hâlihazırda sahip olduğun bir üstünlük var mı?

53

Claudius'tan¹⁰⁴ Tyana meclisine: Vatandaşınız Pythagorasçı filozof Apollonios Yunanistan'a olağanüstü bir ziyarette bulundu ve gençliğimizi eğitti. Kendisine felsefeyi gerçekten temsil eden erdemli insanlara yakışacak türden onurları sunduktan sonra bu mektupla size iyi niyetimizi iletmek istedik. Hoşça kalın.

54

Apollonios'tan Romalı procuratorlara:¹⁰⁵ Bazılarınız limanların, binaların, kapalı alanların ve kaldırımların kont-

rolünden sorumlu, ancak kentlerdeki çocuklar, gençler ve kadınlar ne sizin ne de yasalarınızın umurunda. Böyle olmasaydı kent iyi yönetiliyor olacaktı.

55.1

Erkek kardeşine: Tamamlanan her şeyin ölmesi doğaldır, herkes için bunun adı yaşlılıktır, insanlar ondan sonra kalmaz. Dolayısıyla karını kaybettiğin için kederlenme veya adına ölüm denen bir şey olduğu için yaşamın ondan üstün olduğunu sanma, akıllı insanların düşüncesine göre o her açıdan yaşamdan üstündür. Bir filozof, ama daha saygın bir adlandırma ile “Pythagorasçı” olarak anılan erkek kardeşine, yani Apollonios’a görün ve evini eski hâline döndür. Eski karında herhangi bir yanlışlık bulsaydık tereddüt etmemiz mantıksız görünmezdi. Ancak onun daima saygıdeğer olup kocasına sadık olduğunu ve bu yüzden haklı bir şekilde özlendiğini düşündüğümüze göre, aynısını gelecekteki karından da beklememimizi sağlayacak düşünce ne olabilir? Belki de önceki karın senin umursamazlığından ötürü daha kötü birine dönüşmediği için yeni karın önceki karından daha iyi olmayı isteyecektir.

55.2

Kardeşler olarak bugüne kadarki durumümüz seni utandırmalı. Zira aramızda yaşça daha büyük olan henüz evlenmedi, en küçük olanın çocukları olacağına dair bir umudu varsa da bu bir süre daha gerçekleşmeyecek. Bir babanın üç oğluyuz, ancak aramızda bir çocuğu olan bile yok. Ayrıca atalarımızın kenti ile bizden sonraki kuşaklar için aynı tehlike söz konusu. Babamızdan daha iyiysen (babamızdan sonra gelsen de), bizden doğanların da daha iyi olması beklenmez mi? O hâlde nasıl ki atalarımız bize adlarını bıraktıy-

sa, bizim de en azından adlarımızı vereceğimiz çocuklarımız olsun. Gözyaşlarımdan ötürü daha fazla yazamıyorum ve yazmam gereken bundan daha acil bir konu yok.

56

Sardislilere:¹⁰⁶ Kroisos Lydia krallığını Halys'i geçtikten sonra kaybetti.¹⁰⁷ Canlı yakalandı, zincire vuruldu, bir odun yığınının üzerine kondu, altında ateş yakıldığını ve alevlerin yükseldiğini gördü. Ancak hayatta kaldı, zira tanrı tarafından onurlandırılmış biri gibi görünüyordu. Peki sonra ne oldu? Sizin atanız ve kralınız olan, hak etmediği birçok çile çekmiş bu adam düşmanın masasına oturdu ve onun iyi niyetli, sadık ve dost canlısı danışmanı oldu. Ancak siz ebeveynlere, çocuklara, erkek kardeşlere, eşlere, dostlara, akrabalara ve hemşerilerinize karşı ateşkesten veya antlaşmadan yoksun bir savaş yürütüyorsunuz. Halys'i geçmediğiniz veya yabancı bir istilacının saldırısına karşı koymadığınız hâlde bir savaşın içindesiniz. Yine de toprak size meyve veriyor. Bu toprak adaletsiz.¹⁰⁸

57

Eğitimli yazarlara: Işık ateşin var olmasıdır, zira <ateş olmadan> o da olamaz. O hâlde ateş basit bir etkidir, etkiye maruz kalan mutlaka yanar. Buna karşılık ışık sadece gözlerle ışıltısını aktarır, onları zorlamaz, sadece ikna eder. Yazılı metne gelirsek, bir türü vardır, ateş gibidir ve okuyucuya etki eder, başka bir türü vardır, ışıltı ve ışık gibidir. İkincisi daha iyidir, dileğim fazla kaçmazsa umarım benim konuşma tarzım da böyledir.

58.1

Valerius'a:¹⁰⁹ Ölüm sadece görünüşte, doğum da sadece görünüşte. Bir şeyin saf töz hâinden doğaya geçişi doğum

olarak görünür, aynı şekilde doğa âleminde saf töz hâline geçişi ölüm olarak görünür. Hiçbir şey gerçekten var olmaz veya çözülmez, aksine bir şey sadece görünebilir olur ve görünemez olur, görünebilirliği maddesel yoğunluğundan, görünemezliği tözünün seyrekliğinden kaynaklanır. Töz daima aynıdır ve onda değişen sadece hareket etmesi veya durmasıdır.

58.2

Bana kalırsa bu sadece onun niteliğiyle ilgili olmalıdır, zira ondaki değişim dışsal bir kaynağa dayanmaz, onda olan sadece bütünün parçalarına çözülmesi veya her şeyin birliğinden ötürü parçaların bütüne geri dönmesidir. Biri şöyle soruyor diyelim: “Bazen görünebilir, bazen de görünemez olan nedir? Onun varlığı değişmeden kalan ilkelere mi, yoksa değişen ilkelere mi dayanıyor?” Buna şöyle cevap verilebilir: Yeryüzündeki her türden şey sıklaştığında görünebilir olur, zira yoğunluktan kaynaklanan bir direnç söz konusudur, seyrekleştğinde ise görünemez olur, zira madde incelmıştır, bu durumda madde zorla dağıtılmış ve ebedî ölçüden uzaklaşmıştır, yine de var olması veya yok olması mümkün değildir.

58.3

Bir hata nasıl bu kadar uzun bir süre boyunca düzeltilmez? Bazıları yaşadıkları olaylara kendilerinin neden olduğunu düşünür, zira bir bitkinin topraktan ötürü değil, toprak aracılığıyla ortaya çıkması gibi, bir çocuğun da anne babası tarafından değil, sadece onların aracılığıyla dünyaya geldiğini bilmezler, görünen her varlığın var olma nedeninin kendisi değil, her bir varlığın var olma nedeninin Bir olduğunu bilmezler. Ona “ilk töz”den daha doğru bir isim vermek

mümkün müdür? Sadece ilk töz eyler¹¹⁰ ve eyleme maruz kalır, o her şey için ve her şey aracılığıyla her şey olan ebedî tanrıdır, kendine has karakterini neden olduğu şeylerin farklı isimleri şekillerinden ötürü daha büyük veya daha küçük ölçekte yitirir ve ondan yoksun olur.

58.4

Şu küçük ama gerçek bir olgudur: Bir insana, yerini ve doğasını değiştirerek insanken bir tanrı oldu diye ağıt yakılır. Kuşkusuz ölüme ağıt yakmamalısın, onu yüceltmeli ve onurlandırmalısın. Senin ölmüş birine atfedebileceğin en iyi ve en uygun onur onu tanrıya teslim etmek (zira onun varlığının kaynağı tanrıdır) ve diğer insanları daha önce yaptığın gibi yönetmeye devam etmektir. Aklını kullanmadan sadece zamanın akışı içinde gelişim gösterirsen bu senin için utanç verici bir durum olur, zira zaman kederli kötü insanları bile iyileştirir. İyi bir yönetim ciddi meselelerle uğraşmayı gerektiren ciddi bir meseledir ve en iyi yönetici işe kendini yönetmekle başlayan kişidir.

58.5

Tanrının iradesiyle gerçekleşen bir şeyi küçümseme hakkımız olabilir mi? Var olan şeylerin bir düzeni varsa, böyle bir düzen olduğu ve tanrı bu düzeni yönettiği için adil insan talihin sunduğu iyilikleri arzulamayacaktır, zira bu bencillik ve düzene aykırılık olacaktır, aksine o olan her şeyin olabilecek en iyi şey olduğunu kabul edecektir. Topluma karşı, anlaşmazlıkları gider, suçluları sakinleştir ve bu sayede gözyaşlarını geride bırakmış olacaksın. Kendi çıkarlarımızı ortak çıkarların önüne koymamalıyız, aksine ortak çıkarları kendi çıkarlarımızın önüne koymalıyız. Ne tür bir teselli bulduğunu düşün. Tüm eyalet seninle birlikte oğlunun yasını tutuyor.

58.6

Kederine bir son vermek istiyorsan ve topluma karışamıyorsan, seninle birlikte yas tutanları ödüllendir. Dostların yok mu? Şimdi de bir oğlun var. “O ölmemiş miydi?” Evet, idrak sahibi biri sana böyle diyecektir. Zira var olan ölmez, var olmasının nedeni budur ve sonsuza dek var olacaktır. Aksi halde var olmayan bir şey meydana gelmiş olurdu, var olmayan bir şeyin ölmesi mümkün mü? Biri senin hem imansızlık yaptığını hem de zarar verdiğini, yani tanrı karşısında imansızlık yaptığını ve oğluna zarar verdiğini veya oğlun karşısında da imansızlık yaptığını söyleyebilirdi. Ölümün doğasını bilmek istiyor musun? O hâlde beni çağır ve sözümü söyledikten sonra beni öldür, sözcüklerime yeni bir beden veremiyorsan, beni kendinden daha iyi biri kılmış olursun.

58.7

Çok yaşlı değilsin, bilge ve sevecen bir karın var, sağlığın da yerinde, dolayısıyla yitirdiklerinin yerini sahip olduğun bu şeylerle doldurmalısın. Uzun bir süre önce yaşamış olan bir Romalı¹¹¹ sahip olduğu makamın yetkilerini ve sağladığı itibarı korumak için kendi oğlunu tacı onun başının üzerine koyduktan sonra öldürdü. Beş yüz kent yönetiyorsun ve en soylu Romalı sensin. Ancak bırak kentleri ve eyaletleri, kendi evini bile yönetemeyecekmişsin gibi davranıyorsun. Apollonios orada olsaydı Fabulla’yı¹¹² ağıt yakmamaya ikna ederdi.

59

Babillilerin kralı Garmos’tan Hintlerin kralı Neogyn-des’e:¹¹³ Müdahaleci olmasaydın başkalarının meselelerinde adaleti sağlamaya veya Hindistan’ın yöneticisi olarak Ba-

billilerle ilgili karar verme konumunda bulunmazdın. Ülke-mizle ilgili meseleleri nasıl bilebilirsin? Gönlümü okşayan mektuplar yollayarak, farklı alanlarda memurlar atayarak ve açgözlülüğünü dostluk maskesi altına gizleyerek benim imparatorluğuma karışma cüretini gösteriyorsun. Ancak amacına ulaşamayacaksın, zira <niyetini> gizleyemezsin.

60

Apollonios'tan Euphrates'e: Khalkisli Praksiteles bir de-lydi.¹¹⁴ Bir gün Korinthos'ta elinde kılıcıyla kapımda belirdi, yanında da dostlarından biri vardı. Peki bu suikast girişimi-nin nedeni neydi? “Zira kovmadım sığırını [...]”

“gölge veren dağlar ve uğuldayan bir deniz uzanıyor”¹¹⁵ benim felsefem ile seninki arasında.

61

Lesbonaks'a:¹¹⁶ İskit Anakharsis¹¹⁷ bir bilgeydi. Bir İskit idiye, bir İskit olduğu için bir bilgeydi.

62.1

Spartalılardan Apollonios'a: Seni bilgilendirmek için sana verdiğimiz onurların dökümünü mühürlü bir kopyayla gönderiyoruz:

62.2

Tyndareus'un teklifi üzerine Yaşlıların onayıyla Spartalı-ların kararı: Bu yöneticilerle halkın ortak kararıdır, Pytha-gorasçı Apollonios vatandaş olmalı, toprak ve ev sahibi olma hakkı kazanmalı. Üstün ahlakını onurlandırmak için bronz üzerine onun görkemli bir resmini çizdik. Atalarımız

iyi insanları bu şekilde onurlandırırđı, tanrılara uygun bir yaşamı tercih etmiş olan herkesin Lykurgos'un oğlu olduğunu düşünürlerdi. [<Apollonios> bunu okuyunca övgülerden ve onurlardan dürüstlüğünden çok memnuniyetini gösteren bir cevap yazacak kadar etkilenmedi. Elçilerin gerçekten Spartalı olmadığını görüp onlardan hoşlanmayınca cevap olarak şu mektubu yazdı:]

63

Apollonios'tan Ephoroslara ve Spartalılara:¹¹⁸ Adamlarınızın sakalının olmadığını, bacaklarının ve uyluklarının pürüzsüz ve beyaz olduğunu, yumuşak ve boyalı harmani giydiğini, birçok yüzük taktığını ve Ionia ayakkabıları¹¹⁹ giydiğini gözlemledim. Dolayısıyla mektup onların Spartalı olduğunu söylese de bu sözde elçileri tanıyamadım.

64

Aynı kişilere: Beni birçok defa yasalarınıza ve gençlerinize yardımcı olmam için çağırdınız, Solon'un kenti¹²⁰ ise beni çağırıyor. Lykurgos'a saygı duyun.¹²¹

65

Artemis Tapınağı'ndaki Ephesoslulara: Her bir dinî ritüeli, imparatorluk kültürünün her bir unsurunu gözetiyorsunuz. Ancak siz şölen düzenleyicileri ve yemek misafirleri¹²² olmadığınız hâlde, gece gündüz tanrıçanın bu tapınağında yaşayanlar ahlaksız olup çıkıyor. Aksi olsaydı hırsızlar, kor-sanlar, kapkaççılar ve her türden suçlu ve imansız insanlar oradan gelmezdi. Demek ki bu tapınak hırsızlara barınak olmuş.¹²³

66

Aynı kişilere: Yunanistan'dan Atinalı veya Megaralı olmayan, doğuştan Yunan olan biri geldi. Tanrıçanızın huzurunda yaşamak istiyor. Bana öyle bir yer gösterin ki sürekli içinde kalsam bile arınma ihtiyacını hissetmeyeyim.

67

Aynı kişilere: Bu sunak sunu sunan, dua eden, ilahi okuyan, sığınan Yunanlara, yabancılara, özgürlere ve kölelere açıktır. Bu kutsal bir âdettir. Bunlar tek işaretse, Zeus ile Leto'nun kızının¹²⁴ işaretlerini tanıyorum.

67a

Ephesoslu Lucius Pompeius Apollonios'tan proconsul Lucius Mestrius Florus'a:¹²⁵ Efendim, her yıl Ephesos'ta rahipler ve rahibeler tarafından Tohum Bahşeden ve Yasa Koyan Demeter ve tanrılaştırılmış imparatorlar adına büyük bir huşu içinde ve geleneklere uygun olarak gizem ve kurban törenleri gerçekleştiriliyor. Bunlar ekteki mektupların da gösterdiği gibi krallar, Augustuslar ve yıllık proconsüllerin himayesinde oluyor. Dolayısıyla gizem törenleri sizin talimatlarınıza uygun olduğu için bu törenleri gerçekleştirmekle yükümlü olan kişiler benim aracılığımla size ulaşma zorunluluğunu hissetti, böylece haklarını bilecek [...]

68

Miletoslulara:¹²⁶ Başka birçok halkın başına geldiği gibi sizin bölgenizde de bir deprem olmuş. Ancak onların yaşadığı felaket kaçınılmazdı ve birbirlerine hasetle değil hoşgö-

rüyle yaklaştılar. Oysa siz tanrılara karşı silah ve ateş kullan-
dınız, onlar öyle tanrılar ki dünyanın her yerindeki insanlar
tehlikeden önce ve sonra onlara yakarır. Önemli bir filo-
zof¹²⁷ [...] bu felaketi açık bir dille ve tekrar tekrar öngördü,
depremlerle yerin sarsılacağını önceden söyledi, siz ise tanrı
bu depremleri gönderince bunun filozof yüzünden gerçek-
leştiğini söylediniz. Ne cahil bir topluluk! Bir de Thales'in
sizin atanız olduğunu söylerler!¹²⁸

69

Tralleislilere:¹²⁹ Dünyanın birçok köşesinden genç yaşlı,
birçok insan farklı nedenlerle bana geldi. Bu yüzden her bir
insanın doğasını ve karakterini, dahası yerel kentine yak-
laşımını, sadık veya karşıt olup olmadığını olabilecek en
dikkatli şekilde gözlemliyorum. Bugüne kadar siz Trallia-
lılardan daha iyi bir kesim bulmadığımı söyleyebilirim, ne
Lydialılar, ne Akhaialılar, ne Ionyalılar, ne Thourialılar,¹³⁰ ne
Krotonlular¹³¹ ne eski Tarentumlular¹³² ne de o bölgede ya-
şayan kendilerine verilen adla İtalyanlar böyleydi. Peki sizin
soyunuzdan geldiğim hâlde böyle değerli insanlarla birlikte
yaşamayan biri olarak sizi onaylamamın nedeni nedir? Sizi
ve liderlerinizi övmek için bu bir fırsat, özellikle de liderleri-
niz ahlaki ve zihinsel açıdan diğer kentlerden üstündür, hatta
sizin hemşerilerinizden çok daha üstündür.

70

Sais halkına: Platon'un *Timaios*'ta söylediği gibi¹³³ siz
Atinalıların soyundan geliyorsunuz. Ancak Atinalılar si-
zin Neith, onların ise Athena dediği ortak tanrıçanızı
Attika'dan kovuyor, bunu yaptıkları için Yunan olarak
kalmıyorlar. Yunan olarak kalmadıklarını söyleyerek neyi
kastettiğimi size açıklayacağım. Atina'da yaşlı bilge kalma-

dı, zira orada sakalını uzatan kimse yok, az da olsa sakal bırakan bile yok. Dalkavuklar kapıların dibinde, muhbirler kapıların önünde, pezevenkler uzun surların önünde ve asalaklar Munykhia ile Piraios'un önünde. Sounion'da¹³⁴ bile tanrıçaya yer yok.

71

Ionyalılara:¹³⁵ Uzun bir zaman önce yaşamış olan atalarınızdan ve Ionya yerleşiminden ötürü adınızın “Ionyalılar” olduğunu düşünüyorsunuz.¹³⁶ Belli âdetler, yasalar, dil ve yaşam tarzına ek olarak Yunanlar da belli bir tipe ve görünüşe sahip. Oysa çoğunuz adınızı bile taşımıyorsunuz ve son dönemdeki refahınızdan ötürü atalarınızın sizin üzerinizdeki izlerini de yitirdiniz. Seçkin atalarınız sizi tanısaydı, sizi kendi mezarlarına bile layık görmemekte haklı olurdu. Daha önce kahramanların, denizde savaşanların ve yasa koyucuların adlarını taşıyordunuz, şimdi ise Lucullus, Fabricius ve Lucanius gibi adlarınız var, ne şanslı bir halk! Ben ise Mimnermos¹³⁷ adını tercih ederdim.

72

Hestiaios'a:¹³⁸ Babamız Apollonios'un¹³⁹ soyu üç kuşak ötesinden bir Menodotos'a dayanıyordu. Ancak sana basitçe Lucretius veya Lupercus olarak seslenilmesini istiyorsun. Bu kişilerden hangisi senin atan? Görünüş olarak benzemediğin bir insanın adını taşıman ayıp olurdu.

73

Aynı kişiye: Tanrının uygun görmesiyle atalarımın kentinden çok uzakta kaldım, ancak son dönemde kent sorunlarını düşünmeye başladım. “Kader en yüksek makama

erişen insanların sonunu getirecek şekilde hareket eder.”¹⁴⁰ Sonra oğlanlar yönetecek, ardından da gençler. Hiç kuşku yok ki gençlerin yönetiminin sarsılma tehlikesi vardır. Ancak senin bu tehlikeyi hissetmene gerek yok, zira biz kendi yaşamlarımızı yaşıyoruz.

74

Stoacılar: Bassos¹⁴¹ yakışıklıydı ve babasının çok parası olmasına rağmen neredeyse açlık çekiyordu. Bu yüzden önce sevgililerinden, yani pezevenklerinden biriyle Megara’ya gitti, zira ikisinin de yemeğe ve gıdaya ihtiyacı vardı. Sonra Euphrates’in bu sevimli oğlan için sığınak kıldığı (bunu benzer sebeplerle kendisine ihtiyaç duyan ve yakışıklı olan herkes için yapıyordu) Suriye’ye gitti. Karşılığını almak için her türlü sapıklığa hazırды.

75

Sardislilere:¹⁴² Alyattes’in¹⁴³ oğlunun kentini kurtarma gücü ve araçları yoktu, oysa o bir kral ve Kroisos’tu. Oysa sen bir tür aslan olarak ölümle, oğlanlarla, gençlerle, yetişkinlerle, yaşlılarla, hatta genç kadınlarla ve eşlerle savaşma cesaretini kendinde buluyor musun? Senin kentinin Demeter’e değil, Erinyslere¹⁴⁴ ait olduğu düşünülmez mi? Tanrıça insanlığı sever, peki sizdeki bu öfke ne anlama geliyor?

75a

Aynı kişilere: Atalarınızın tanrıçasına tapıp onu yüceltmekle ünlüsünüz. Bazıları ona “Tanrıların Anası”, bazıları “İnsanlığın Anası” ve herkes “Ekinlerin Anası” diyor, oysa o tek, evrensel ve her şeye aittir. Dolayısıyla nasıl oluyor da

Demeter sadece yasaya, doğaya ve âdetlere düşman aileleri olan sizlere ait oluyor?

76

Aynı kişilere: Bir kent eski ve büyükse, geleneğe düşkün bir filozof doğal olarak onu ziyaret etmek ister. Kentinizi davranış, doğa, yasa ve din açısından birleştirme imkânım olsaydı sizi memnuniyetle ziyaret ederdim, nitekim davet edilmeyi istemeden başka birçok kentte bulundum. Elimden geleni yapacak olsam da birisinin dediği gibi iç çekişme sa-vaştan daha çetin olur.¹⁴⁵

77

Öğrencilerine: Söylediğim her söz felsefe içindir, Euphrates için değil. Kimse Praksiteles'in kılıcından¹⁴⁶ veya Lysias'ın zehrinden korktuğumu sanmasın. Ne gelecekse Euphrates'ten gelir.

77a

Tahıl tacirlerine:¹⁴⁷ Toprak adaletiyle her şeyin anasıdır, ancak siz adaletsizliğinizle onu sadece kendi ananız yaptınız. Buna bir son vermezseniz toprağın karşısında durmanıza bile izin vermeyeceğim.

77b

Kral Phraotes¹⁴⁸ hocası Iarkhas ile onun bilge yoldaşla-rını selamlar. Ey bilge adam, Apollonios senin kendisinden daha bilge olduğunu düşünüyor ve senin ilmini öğrenmeye geliyor. Senin yanından ayrıldığında bildiğin her şeyi bilece-ğinden emin ol. Senin derslerinden hiçbirini unutmayacak,

zira o insanlar içinde belagati ve hafızası en iyi olan kişidir. Baba Iarkhas, bana krallığımı verince oturduğum o tahtı Apollonios'un da görmesine izin ver.

77c

Aynı kişiye: Sana karadan geldim ve sen bana denizi verdin, ancak özel bilgeliğini de benimle paylaştın ve bana göğegiden yolu gösterdin. Bunu Yunanlara hatırlatacağım ve Tantalos'a¹⁴⁹ içmek bir işe yaramadıysa da sanki buradaymışın gibi konuşmalarından zevk duyacağım.

77d

İmparator Titus'a:¹⁵⁰ Savaşdaki kahramanlığınla ve düşman kanıyla anılmak istemediğin için sana alçak gönüllülük tacını veriyorum, zira hangi eylemlerin taçlandırılmayı hak ettiğini biliyorsun.

77e

Kinik Demetrius'a:¹⁵¹ Seni İmparator Titus'a göndereceğim, böylece senden yönetme tekniklerini öğrenebilecek. Bana bir iyilik yap, ona hakikati anlat ve öfken dışında her şeyinle onun yanında ol.

77f

İmparator Vespasianus filozof Apollonios'u selamlar.¹⁵² Apollonios, herkes senin gibi bir filozof olmayı isteseydi felsefe ve fakirlik adına iyi olurdu, zira felsefe sarsılmaz ve gönüllü fakirlik olurdu.

78

Brahmanlara yazdığı yazıdaki yemin: “Beni içine kabul ettiğiniz Tantalos'un suyuyla¹⁵³ değil.”

79

Glaukos'a:¹⁵⁴ Gösteriş olsun diye dikkat çekilmiyorsa, aksine koşullar gerektiriyorsa ve asil bir şekilde eskimişlerse filozofun mayasız ekmeği ve harmanisi iyidir.

80

Herodianos'a:¹⁵⁵ Sadece insanlar bundan dolayı <...>¹⁵⁶ iyi insanlara faydalı olmaktan kaçınmaz, zira bu şeyler size başka bir iyilikten ötürü şükran duyulması için yeterlidir.

81

Numenius'a:¹⁵⁷ İyilik çoğu insanda iyiliğe yol açmaz.

82

Euphrates'e:¹⁵⁸ Bedenin kendine yetebileceğini dikkate almayan ruh kendine yetmeyi beceremez.

83

Delios'a:¹⁵⁹ Yalan söylemek alçakça, hakikat ise yücedir.¹⁶⁰

84

Idomeneus'a:¹⁶¹ Daima basit ve mütevazı koşullarda yaşayalım diye değil, bu koşullarda cesur olalım diye kendimize yetmeyi yüceltiyoruz.

85

Öğrencilerine:¹⁶² Başkalarına önemsiz öğütler verdiğimi sanmayın. Mayasız ekmekle beslenip onunla birlikte süren bir perhiz yapıyorum, size önerdiğim de bu.

86

Makedon'a:¹⁶³ Delilik asabiliğin olgunlaşmasıdır.

87

Aristokles'e:¹⁶⁴ Öfke duygusu yatıştırılıp tedavi edilmezse fiziksel bir hastalığa dönüşür.

88

Demokrates'e:¹⁶⁵ Küçük yanlışlara aşırı sinirlenen biri karşısındaki kişinin büyük yanlışlarını küçük yanlışlarından ayırt edebilmesine mâni olur.

89

Satyros'a:¹⁶⁶ Çoğu insan kendi yanlışlarını savunur, başkalarının yanlışlarını araştırır.

90

Dion'a:¹⁶⁷ Var olmamak hiçliktir, var olmak ise acı.

91

Danaos'a:¹⁶⁸ Eylemler gerçekleştirilmekten yorulmaz.¹⁶⁹

92

Öğrencilerine:¹⁷⁰ Yapmayacağınız şeyi söylememeye dikkat edin. Zira sessiz kalamamak ve uygunsuz şeyleri düşünmeden söylemek cahil insanın yapacağı bir şeydir.

93

Aynı kişilere:¹⁷¹ Gevezelik çoğunlukla bir hataya neden olur, buna karşılık sessizlik güvenlidir.

94

Euphrates'e:¹⁷² En iyi insanlar az konuşur. Bunun nedeni şudur: Gevezeler laflarıyla ne kadar çok rahatsızlık verdiklerini anlasalardı çok konuşmazlardı.

95

Erkek kardeşlerine:¹⁷³ Kimseyi kıskanmamalısınız, zira iyi olan başarıyı hak eder, buna karşılık kötü olan başarılı olsa bile kötü yaşar.

96

Dionysios'a:¹⁷⁴ Deneyimlemeden önce dinginliğin ne kadar yüce olduğunu öğrenmek iyidir.

97

Lykos'a:¹⁷⁵ Fakir olmak utanç verici değildir. Utanç verici olan rezil bir nedenden ötürü fakir olmaktır.

98

Cornelianus'a:¹⁷⁶ Yaşam talihi iyi olana kısa, kötü olana uzundur.

99

Numenios'a:¹⁷⁷ Kaybettiğimiz dostlara üzülmemeli, aksine dostlarımızla en iyi yaşamı yaşadığımızı hatırlamalıyız.

100

Theaitetos'a:¹⁷⁸ Acıyı başkalarının başına gelen talihsizliklerle dindir.

Açıklamalar

1

- ¹ Euphrates'e: Stoacı Musonius'un öğrencisi olan Tyroslu Stoacı filozof. Euphrates MS 96 yılına kadar Suriye'de kaldı, daha sonra Roma'ya geldi (karş. 3. Mektup), Apollonios'un rakibi veya düşmanı oldu. Bu rekabet veya düşmanlığın nedeniyle ilgili temel kaynağımız VA'dur. 5.31'den itibaren Apollonios'un dostu Euphrates'i İmparator Vespasianus'la tanıştırdığı, ancak Euphrates'in imparatorun Apollonios'a olan ilgisini kıskanmaya başladığı ve onun imparatora tiranlıkla ilgili verdiği öğüde karşı çıktığı anlatılır (5.33). Daha sonra ise imparator, Euphrates'in ilkesiz bir şekilde sadece kendisine yaranmaya çalıştığını anlar ve onun görüşünü zararlı bulur. Bu durum Euphrates'te Apollonios'a karşı güçlü bir haset duygusu uyandırır. VA 5.39'da bu olaydan sonra Apollonios ile Euphrates'in birbirlerine açıkça karşı oldukları söylenir, Euphrates öfke ve haka- retle saldırırken, Apollonios bir filozof gibi argümanla- rıyla ona yanıt verir. Aynı yerde Apollonios'un burada çevirisini sunduğumuz mektuplarında Euphrates'i fel- sefeye uygun hareket etmediği için eleştirdiği söylenir. Apollonios'un Euphrates'e dönük eleştirileri ve diğer yorumları için bkz. Bkz. 1, 5, 8.2, 14, 50, 52, 60, 74, 77, 82, 94. Aynı eleştiriye VA 8.34 ve Eus. *Hier.* 33.2'de

doğrudan aktarımla Apollonios'un dilinden okuruz: "Euphrates'in kariyeri göstermiştir ki felsefede ön planda olanlar güçlülere sırnaşarak kazanç elde edebiliyor. Onun bu kaynaktan sadece para değil zenginlik pınarı elde ettiğini düşünüyorum, günümüzde onun bunun yanı başında derslerini veriyor, kendini tacire, tacir yardımcısına, vergi memuruna, dövizciye, satan ve satılan her şeye dönüştürüyor. Daima güçlülerin kapısına yapışmış hâlde, bekçilerden daha çok kapıda bekliyor. Çoğu kere aç köpekler gibi bekçiler tarafından kovuluyor. Gerçek bir filozofa bir drakhme bile vermediği hâlde tüm zenginliğini gerçek filozofların altını oymak için kullanıyor." Bu iki kişi arasındaki çatışma öyle bir noktaya varmıştır ki sonunda Euphrates Apollonios'un suçlanmasında önemli bir rol üstlenmiş, İmparator Domitianus'un onunla ilgili şüphelerini artırmış ve Apollonios'u suçlayan kişiye destek olmuştur. Bununla birlikte Moiragenes kaynaklı bir anlatıya göre Apollonios Euphrates'i suçlu çıkarmış, bunu yaparken büyücülük yeteneğinden yararlanmıştır (Origen. *Cels.* 6.41). Bkz. Penella 89. Euphrates'in Apollonios'un tasvir ettiği gibi bir kişi olup olmadığını bilmiyoruz, bununla birlikte Plin. *Ep.* 1.10 ile Epict. *Diss.* 3.15.8, 4.8.17 vb. yerlerde kendisinden olumlu bahsedilir, özellikle de ilk kaynakta felsefenin Roma'da geleneksel algılanış biçimine uygun olarak bilgenin toplumsal ve politik meselelerle ilgilenmesi gerektiği düşüncesi çerçevesinde övülür ve seçkin kişiler arasında sayılır. Euphrates'in antik literatürdeki yerine ilişkin bkz. Michael Frede, "Euphrates of Tyre", *Bulletin of the Institute of Classical Studies. Supplement*, 68, Aristotle and After (1997): 1-11; G. Reydams-Schils, "The Stoics", *The Oxford Handbook of the Second Sophistic*, ed. D. S. Richter – W. A. Johnson (Oxford: Oxford University Press, 2017), 534.

² bu türden lanet olası insanlara ne şimdi yakınlık duyuyorum ne de gelecekte yakınlık duyacağım: Penella 89’da da söylendiği gibi burada geleneksel olarak felsefe ile retorik arasındaki çekişme veya zıtlık karşımıza çıkar. Bununla birlikte burada “sofist” olarak çevirdiğimiz sophistês (σοφιστής) terimi ile sadece hiçbir ahlaki değer taşımayan sözlerle dolu konuşmalarıyla dinleyicileri etkileyen hatipler hedeflenmez, en ünlü sofistlerden edebiyat alanında öğrenci yetiştiren hocalara (grammatistês, γραμματιστής) kadar retorüğün felsefenin önüne geçmesine neden olan herkes ve tüm retorik kültürü eleştirilir. Bu ve benzer konularla ilgili kapsamlı bir değerlendirme için bkz. A. Billault, “The Rhetoric of a ‘Divine Man’: Apollonius of Tyana as Critic of Oratory and as Orator According to Philostratus”, *Philosophy & Rhetoric*, 26.3 (1993): 227-235.

³ **Edilgenliğini kontrol altına al:** Yunancada ve felsefede pathê (πάθη) “edilgen olma, edilgenlik durumu” anlamında olup, bir şeyin veya bir kişinin bir şeye maruz kalması durumunu ifade eder. Bu açıdan bu terim genel olarak “yapma, eyleme, eylem” anlamlarında kullanılan praksis (πράξις) teriminin zıddıdır ve Euphrates’in benimsediği söylenen Stoa felsefesinde duygu ve tutkuların etkisi altında olma anlamında kullanılır ve bilgelik yolunda tümüyle kontrol altına alınması hedeflenir. Böylece Apollonios Euphrates’e kendi felsefesinin hedefini hatırlatmış olmaktadır.

2

⁴ **Erdem doğaya, eğitime ve uygulamaya dayanır:** Sırasıyla doğa (physis, φύσις) kişinin doğal eğilimini, eğitim (mathêsis, μάθησις) uslamlama veya teorik alıştırmayla bilgi edinmesini, uygulama (khrêsis, χρῆσις) ise bu

kaynakların sağladığı yetenek ve bilginin eyleme dökülmesini ifade eder. Apollonios Euphrates'in erdemsizliğinin kaynağını bu şekilde açıklar. Bununla birlikte Koskenniemi, Philostratus'un tasvir ettiği "kahraman" Apollonios tipinin erdemli olmada bu klasik üçlemeye ihtiyaç duymadığına ve her şeyi kolayca öğrendiğine dikkat çeker. Yazar metnin devamında Apollonios'un olası eğitimiyle ilgili bir analiz sunar. Bkz. E. Koskenniemi, "The Philostratean Apollonius as a Teacher", *Theios Sophistes: Essays on Flavius Philostratus' Vita Apollonii*, ed. K. Demoen – D. Praet (Leiden-Boston: Brill, 2009), 323-424. Bazı el yazmalarında eğitim anlamına gelen mathêsei (μαθήσει) kelimesinden sonra (ktêsei, κτήσει) kelimesi eklenmiştir, bu kelime uygulama (khrêsis, χρῆσις) ile üç aşağı beş yukarı aynı anlama geldiğinden Olearius'un kelimeyi sildiği versiyonu temel aldık. Ayrıca Penella 91'e göre burada gereksiz bir tekrardan ziyade metinsel bir bozulma olabilir. Buna göre burada "erdeme sahip olma, erdem edinimi" anlamında aretên ktasthai (ἀρετὴν κτᾶσθαι) veya aretês ktêsis (ἀρετῆς κτήσις) yazıyor olabilir.

- 5 **sofistlikten vazgeçip vazgeçmediğini:** Sofistlik (sophisteia, σοφιστεία) bir tür bilgiçlik ve bilgi satma işidir, bu yüzden gerçek bilgeliğin (sophia, σοφία) zıddıdır. Bkz. 1. Mektup.
- 6 **Megabyksos'un:** Bir Pers adı olan Bagabukhsa'nın Yunancaya geçmiş hâli. Tarihte bu ada sahip ünlü kişiler vardır, örneğin Kserkses'in üvey kardeşi bunlardan biridir. Ancak metnin bu bölümünde doğulu zenginleri ifade eden genel bir ad olarak karşımıza çıkar.
- 7 **sonra öğrencilerinden para almadan ders verip vermediğini kendine sor:** Sofistleri filozoflardan ayıran en temel özellik öğrettiklerinin karşılığında öğrencilerinden para almalarıdır. Bkz. Mektup 1; 42; Açıklama 1. Platon ve

Ksenophon'un metinlerinde Sokrates aracılığıyla savunulduğuna göre bir insanın başkasına erdemi öğretmesi karşılığında para alması utanç vericidir. Bunun altı nedeni vardır: 1) Kimse erdemin ne olduğunu bilmiyor görünmez, 2) Erdemin öğretilip öğretilmeyeceği belirsizdir, 3) Öğretmenler erdemi sadece para ödeyenlere değil, herkese aynı şekilde öğretmelidir, 4) Öğretmenler erdemi para ödeyebilenlere öğretmemelidir, 5) Bir şey karşılığında para almak birini hayat kadını yapar, 6) Böyle bir amaç için bile olsa para almak para sevgisini teşvik eder. Bu konuyla ilgili Sokrates ile Sofistler arasındaki ayrımı gösteren genel bir değerlendirme için bkz. D. Corey, "The Case Against Teaching Virtue For Pay: Socrates and the Sophists", *History of Political Thought*, 23.2 (2002): 189-210, burada sıraladığımız altı neden için bkz. 190; D. L. Blank, "Socratics Versus Sophists on Payment For Teaching", *Classical Antiquity*, 4.1 (1985): 1-49. Platon referansları için bkz. *Pl. Ap.* 19d-e; 21d; 31b-c; *Men.* 71a; 90b-e; 91a-b; 100b; *Prt.* 311d-e; 312a-b; 318a; 361c; *Rep.* 600c-d; *Sph.* 223b; *Tht.* 149a vd. Karş. *Isocr. In Soph.* 9-10

3

- ⁸ **krallara özgü olduğu söylenen elbiseyle:** Apollonios Euphrates'i krallara veya imparatorlara özgü olan mor renkli, gösterişli bir elbise giymekle suçlamaktadır. Euphrates'in elbisesiyle ilgili filolojik spekülasyonlar için bkz. Penella 92.
- ⁹ **Bir zamanlar gösterişsiz bir harmanın ve uzun beyaz bir sakalın vardı:** Gösterişsiz harmanı (tribôn, τριβών) özellikle de sade yaşamı savunan Kiniklerin giysisidir. Bkz. *Epict. Diss.* 3.1.24. Euphrates'in bağlı bulunduğu Stoa felsefesinin kurucusu, Kinik Krates'in öğrenci-

si olan Zenon'du, sade yaşam fikri başından itibaren Stoa felsefesinin de temel hedeflerinden biri olmuştur. Dolayısıyla Euphrates'in gösterişsiz bir harmaniden krallara özgü olduğu söylenen bir elbiseye geçişi hem ahlaki hem de felsefi açıdan düşüklük göstergesidir. Bkz. 1. Mektup. Ayrıca Apollonios 63. Mektup'ta başka bir bağlamda gösterişli harmaniyi olumsuz bir unsur olarak şunarken, 79. Mektup'ta gösteriş için olmaması kaydıyla filozofun <gösterişsiz> harmanisini över. Bu son mektup Apollonios için de gösterişsiz harmaninin gösteriş için tercih edilebileceğinin farkında olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Apollonios'a göre sakal da en az gösterişsiz harmani kadar filozof veya bilge olmanın işaretlerinden biridir. Nitekim Apollonios 70. Mektup'ta bilgeliğin Atina'dan kovulduğundan şikâyet ederken sakalını uzatan kimsenin olmadığına dikkat çeker. Buna karşılık Epiktetos *Diss.* 4.8.17'de filozof olduğunu belli etmek için gösterişsiz harmani giyip sakal bırakan kişilerden bahsederken, Euphrates'ten doğrudan alıntı yaparak onun toplum tarafından filozof olduğunun anlaşılmaması için gayret gösterdiğini belirtir. Epiktetos'un aynı yerde çizdiği Euphrates imajı Apollonios'un çizdiği imajın tam tersidir, ona göre Euphrates her şeyi başkaları için değil, sadece kendisi ve tanrı için yapar, bu sayede kötü bir şey yaptığında da toplum nezdinde genel filozof imajına zarar vermediğini ima eder. Ayrıca Apollonios'un kendisinin de sakallı olarak resmedilmesiyle ilgili olarak bkz. G. R. S. Mead, *Apollonius of Tyana, the Philosopher – Reformer of the First Century A.D.* (London: Theosophical Publishing Society, 1901), 126-127. Sakalının imparator tarafından zorla kestirilmesiyle ilgili olarak bkz. VA 7.34.

¹⁰ **Bu yeni ticaret:** Euphrates'in ticaretle uğraştığı konusuna 7. Mektup'ta da değinilir. Karş. VA 8.7.11.

- ¹¹ **Zenon:** Stoa felsefesinin kurucusu olan Zenon felsefeye ilgilenmeden önce bir tacirdi. DL 7.2’de belirtildiğine göre Apollonios Zenon’la ilgili yazdığı kitapta Zenon’un en iyi yaşama kavuşmak için ne yapması gerektiğini öğrenmek amacıyla kehanet tanrısına danıştığını, kehanet tanrısının da ona bunun için ölümlerle irtibat kurması gerektiğini söylediğini aktarır. Bunun üzerine Zenon eski yazarlar üzerine çalışmaya başlamıştır. DL’deki metnin devamında Zenon’un Phoinike’den Peiraios’a giden bir ticaret gemisinde bulunduğu ve gemi kaza yapınca Atina’ya geldiği söylenir. Bu da onun bir süre ticaretle uğraştıktan sonra felsefeye başladığına dair önemli bir anekdottur. Ayrıca DL 7.31’e göre Zenon’un babası da tacirdi ve sıklıkla Atina’ya gelir ve oradan oğlu Zenon’a Sokrates’in öğretisini anlatan veya ondan etkilenen birçok kitap getirirdi.

4

- ¹² **Çocukların için çok fazla şeye ihtiyacın yok, tabii onlar bir filozofun çocuklarıysa:** Yunancada pais (παῖς) hem “çocuk”, hem de “hizmetçi, köle” anlamındadır. Conybeare’nin çevirisinin bulunduğu Loeb edisyonunda bu kelime “hizmetçiler, köleler” (servants) olarak çevrilirken, (411), Jones’un çevirisinin bulunduğu Loeb edisyonunda “çocuklar” (children) olarak çevrilmiştir. Plin. *Ep.* 1.10.8’de Euphrates’in üç çocuğu (iki erkek, bir kız) olduğu söylenir. Penella 93’te el yazması ve edisyon geleneği içindeki Olearius, Hercher ve *PIR*² E 121 ile uyumlu olarak “çocuklar” anlamı benimsenmiştir. Biz de bu karşılığı benimsedik. Nitekim Euphrates’in temsil ettiği para ve zenginlik arayışı içindeki insanlara karşı erdemli yaşamaya dayanan yoksulluğun yüceltildiği başka antik metinlerde de çocuklara para ve mal

varlığı bırakma arzusunun felsefi ve ahlaki bağlamda tartışılmaya açıldığını görürüz. Örneğin bkz. Dio. Chry. Or. 13.12.16; DL 6.8. Bkz. Philostratus, *The Life of Apollonius of Tyana. The Epistles of Apollonius and the Treatise of Eusebius*, çev. F. C. Conybeare, Loeb Classical Library, London: William Heinemann, 1921, 411; Apollonius of Tyana, *Volume III: Letters of Apollonius. Ancient Testimonia. Eusebius's Reply to Hierocles*, ed. ve çev. Christopher P. Jones. Loeb Classical Library 458. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2006, 13. Plinius'ta Euphrates'in Romalı aile yapısı açısından anlam ve önemine ilişkin bkz. Jo-Ann Shelton, *The Women of Pliny's Letters* (London: Routledge, 2013), 160-161. Ayrıca karış. M. Griffin, "The Younger Pliny's Debt to Moral Philosophy", *Harvard Studies in Classical Philology*, 103 (2007): 454-455; 461; 476-477.

5

- ¹³ Epikuros'un kitaplarından biri olan *Haz Üzerine*'nin, artık Bahçe'den ve onun okulundan biri tarafından savunulmaya ihtiyacı yok: Samos Adası'nda doğan Epikuros kendi adıyla anılan ve en yüce iyinin haz olduğunu savunan felsefe ekolünün kurucusudur. MÖ 306'da Atina'ya giderek 80 mina karşılığında bir bahçe satın almış ve etrafında toplanan öğrencileri burada kurduğu okulda eğitmiştir, bu okul daha sonra "Bahçe" (Kêpos, Κῆπος) adıyla anılmıştır. Bahçe geleneksel değer yargılarından uzaklaşdığı, toplumsal ve politik bağların koparıldığı, hazzın doğa ölçütüyle sınırlandırılarak merkeze alındığı bir saklı yaşam yeridir. Bahçe'yle ilgili faydalı değerlendirmeler için bkz. R. E. Wycherley, "The Garden of Epicurus", *Phoenix*, 13.2 (1959): 73-77; Thomas G. Rosenmeyer, "Ecloga Epicurea", *Philomathes*:

Studies and Essays in the Humanities in Memory of Philip Merlan, ed. R. B. Palmer ve R. Hamerton-Kelly (Martinus Nijhoff / The Hague, 1971), 454 vd. Cic. *Div. 2.27.59*'da da Epikuros'un *Haz Üzerine* (peri hêdonês, περὶ ἡδονῆς) adlı eserinden bahsedilir (*Epicuri de Voluptate*). Bununla birlikte bu eser filozofun DL 10.27-28'de listelenen eserleri arasında bulunmaz.

- 14 **Stoa'nın içinden bunu şaşmadan yapacak biri çıktı:** Burada Euphrates'in Stoacı olduğu hâlde Epikurosçu hazcılığı savunduğuna vurgu vardır. Apollonios retoriğinin bir unsuru olarak hazzı temel alan Epikurosçuluğun yaygın kötü şöhretinden yararlanarak Euphrates'in paraya düşkünlüğüne dikkat çekmektedir. Epikurosçuluğun kötü şöhretiyle ilgili olarak bkz. DL 10.131.
- 15 **Khrysippos'un derslerinden ve fikirlerinden edindiğin çürütme yoluyla:** Stoa felsefesinin kuruluş evresinde, Kleanthes'in öğrencisi olan Khrysippos özellikle diyalektik ve mantıksal çürütmeler alanında seçkin bir filozoftu. DL 7.180'de tanrıların diyalektikle ilgilenmeleri Khrysippos'un uyguladığı sistemi benimseyecekleri söylenir. Stoa felsefesi için o kadar önemli biridir ki o olmasaydı Stoa felsefesinin de olmayacağı söylenir (DL 7.183). Apollonios burada Euphrates'i Khrysippos'un Stoacı diyalektik ve çürütme tekniğini kullandığı hâlde Epikurosçu gibi davrandığı için eleştirmektedir.
- 16 **"Epikuros'a ödeme" diye bir kayıt olmazdı:** Başka deyişle "Epikuros bile senin kadar paraya düşkün değildi." Penella 94'e göre Euphrates imparatorlardan armağanlar almakla Epikuros'tan bile daha "Epikurosçu" olduğunu kanıtlamıştır.

- 17 **sen de yeni zengin olan birisin:** Karş. VA 8.34.

- ¹⁸ **Aigaiai'a:** Aigaiai, Kilikia'nın günümüzdeki adı Yumurtalık olan liman kentidir.
- ¹⁹ **Midas ile Getas'a:** Bunlar genellikle kölelere verilen adlardır, burada onları temsil ederler. Bkz. S. Copalle, *De Servorum Graecorum Nominibus* (Typis Academicis J. A. Koch, 1908), 31; 46.
- ²⁰ **borcun olan dalkavukluğu sergilemen gerekiyor:** Apollonios'a göre Euphrates daha zengin olabilmesini sağlayacak herkese dalkavukluk etmektedir. Bu minvalde bir yorum için bkz. VA 8.7.11. Bkz. Penella 94.
- ²¹ **Themis'e adanmış bir evde bir tuz deposunu aşındırmak yeterlidir:** Themis adalet tanrıçasıdır. Bir deyim olarak tuz deposunu aşındırmak veya tuz deposunda delik açmak (alian trupan, ὀλίαν τρυπᾶν) ise sade bir yaşam sürmenin simgesidir. Karş. Pers. *Sat.* 5.138: "regustatum digito terebrare salinum". Apollonios Euphrates'ten farklı olarak adil ve sade bir yaşam sürmeyi felsefeye ve ahlaka uygun olmayan lüks içinde yaşamaya tercih ediyor.

8.1

- ²² **Apollonios her tür banyodan uzak duruyor:** Apollonios diğer Pythagorasçılar gibi kendisine de yıkanmadığı yönünde eleştiri getirildiğini söylüyor. Ancak onun VA 1.16 ve 2.27'de soğuk suyla yıkandığı ve 8.13'te ayaklarını yıkadığı söylenir. Pythagorasçıların yıkanma ve yıkanmama tercihleriyle ilgili farklı görüş ve yorumlar vardır, örneğin Iambl. *VP* 83'te sıralanan Pythagorasçı buyruklarından biri olarak halka açık yıkanma yerlerinde (hamamlarda) yıkanılmaması gerektiği söylenir. Ancak bu antik literatürde sıkça karşımıza çıkan

Pythagorasçı bir tema değildir. Ath. 4.164a'da MÖ IV. yüzyılda yaşamış olan Pythagorasçı Diodoros'tan önceki Pythagorasçıların yıkandığı, hatta koku süründüğü söylenmektedir. Bu tasvirde Diodoros kıyafet ve yaşam tarzı açısından Kinik filozofları andırmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak bkz. Johan. C. Thom, *The Pythagorean Golden Verses: With Introduction and Commentary* (Leiden: E. J. Brill, 1995), 108, n.23; W. Burkert, *Lore and Science in Ancient Pythagoreanism*, çev. E. L. Minar (Cambridge: Harvard University Press, 1972), 202

23 **bir bütün olarak ruhunu hareket ettiriyor:** Apollonios'un bedeni hareketsiz olsa bile ruhunun daima hareket hâlinde olduğunu söylemesi Pythagorasçı ruh anlayışıyla açıklanabilir. Bu anlayışa göre ayırt etme ve akletme yeteneğinin merkezi olarak akıl (nous, νοῦς), kavrama ve anlama yeteneğinin merkezi olarak zihin (phrên, φρήν), yaşam ve canlılığın merkezi olarak candan (thumos, θυμός) oluşan ruh kanla beslenir (DL 8.30). Muhtemelen bu beslenme ve ruhun varlığını devam ettirme süreci onun hareketliliğinin bir göstergesidir.

24 **Saçını uzatıyor:** Apollonios'un saçının uzun olmasıyla ilgili olarak bkz. Syn. (199-200 Terzaghi, 618-620 Garzya = Jones, 128) Sakal bırakma gibi saç uzatmanın da Pythagoras ve ilk Pythagorasçıların eksantrik yaşam tarzlarının bir parçası olup olmadığı konusu tartışmalıdır. Sosikrates kaynaklı bir anlatıda okuduğumuz kadarıyla ilkin Pythagorasçı Diodoros sakal bırakıp saçını uzatmıştır, ondan önceki Pythagorasçılar sıradan saç kesimlerini tercih etmiştir (Ath. 4.163f). Bu konuyla ilgili olarak bkz. L. Zhmud, *Pythagoras and the Early Pythagoreans*, çev. K. Windle – R. Ireland (Oxford: Oxford University Press, 2012), 183 ve 133, n.128; Burkert, *Lore and Science in Ancient Pythagoreanism*,

202. Apollonios da böyle bir geleneğin devamı olarak Euphrates gibi muarızları tarafından saçını uzatmakla suçlanmış olabilir.

25 **Keten giysi giyiyor:** Apollonios'un Pythagorasçı geleneğe uygun davranıp davranmadığı veya giysiyle ilgili kesin buyruklar olup olmadığı belirsizdir. DL 8.39'da öğretinin kurucusu olan Pythagoras'ın giysilerinin temiz ve beyaz olduğu, bununla birlikte ketenin henüz bulunduğu bölgeye gelmediği söylenir. Pythagorasçıların giysileriyle ilgili olarak bkz. Burkert, *Lore and Science in Ancient Pythagoreanism*, 202; Zhmud, *Pythagoras and the Early Pythagoreans*, 183.

26 **Kehanet ilmiyle uğraşiyor:** Apollonios'un felsefesinde tanrılar önemli bir yer tutar. VA 4.40.1'de nasıl bir felsefe benimsediği sorulduğunda, felsefesinin içeriğini "tanrısal esinlenme" veya "tanrısal sezgi" (Olearius'un çevirisiyle Latincesi *divinus instinctus*) olarak çevirebileceğimiz theiasmos (θειασμός) terimiyle açıklar ve devamında "tanrılara dua etme ve kurban sunma" (theois eukhoito kai thuoi, θεοῖς εὐχοίτο καὶ θύοι) uygulamasını öğrettiğini belirtir. Karş. Mektup 8.1, "kehanet ilmiyle uğraşiyor". Yine VA 1.2'de Apollonios'un tanrılarla yakın ilişki içinde (ksuneinai, ἔυνεῖναι) onların hangi durumlarda insanlara kızdığını veya insanlardan memnun olduğunu öğrendiği, doğayla ilgili öğretisini buna göre oluşturduğu söylenir. Apollonios'un tanrılarla ilişkisinin boyutu metnin devamında anlaşılmaktadır, zira kendisinin söylediğine göre (1.2) başkaları tanrılarla ilgili sadece fikir yürütüp birbirleriyle tartışırken, o Apollon, Athena, Mousalar ve diğer insanların şeklini ve ismini bilmediği öteki tanrılar tarafından ziyaret edilmektedir. Apollonios'un tanrılara olan yakınlığı onu kendi söyleminde insani kimliğinin ötesine taşıyarak âdeta bir kâhin veya peygambere dönüştürür.

Filozofun bağlı bulunduğu öğretinin kurucusu ve eşsiz üstadı olan Pythagoras'ın kendisi de böyle bir figürdür, nitekim yukarıdaki anlatımın devamı olarak VA 1.3'te ardından gidenlerin Pythagoras'ı Zeus'un mesajlarını ileten bir elçi olarak gördüğüne dikkat çekilir, dahası Pythagorasçılarının, öğrendikleri tanrısal bilgilerle ilgili konuşmamalarının nedeninin de bu olduğu söylenir. Bununla birlikte kehanet ilmiyle ilgilenmek filozofun bağlı bulunduğu Pythagorasçı geleneğin yabancı olduğu bir durum değildir. Nitekim kehanetin bu gelenekteki yeriyle ilgili olarak temel kaynaklarımızdan biri Iamblichus'tur. Ona göre Pythagoras sayılarla gerçekleştirilen bir kehanet sistemi geliştirmiştir (Iambl. VP 19.90-91; 28.135; 32.215-217). Bkz. C. Addey, *Divination and Theurgy in Neoplatonism: Oracles of the Gods* (London: Routledge, 2014), 276 vd. Pythagoras adı bile filozofun kehanetle ilgisine dair bir ipucu olabilir. Nitekim DL 8.21'de Pythagoras'ın öğretilerini Delphoi rahibesi Themistokleia'dan aldığı söylenir, gerçeği bu yerin tanrısı olan Pythios kadar doğru dile getirdiği için Pythagoras adını almıştır. DL 8.20'de ise kuş gözlemine dayanan kehanetle ilgilendiğine dikkat çekilir. Nitekim Cic. *Div.* 1.3.5'te "augur olmak isteyen" (*qui... ipse augur vellet esse*) Pythagoras'ın bu ilme büyük bir otorite (*magnum auctoritatem*) olarak katkı sağladığı söylenir. Dolayısıyla Apollonios'un da kehanet ilmini öğrenip uygulama konusunda Pythagoras'ın izinden gitmesi ve bu yüzden suçlanması şaşırtıcı değildir. Karş. Mektup 11, "İnsanlar her şeyden önce tanrılara ihtiyaç duyar".

27 **Tanrı için doğruyken, filozof için mi doğru değil?:** Başka bir deyişle "Tanrının geleceği görüp bilmesi doğruyken, filozofun onun aracılığıyla geleceği görüp bilmesi doğru değil mi?"

8.2

- ²⁸ **bu suçlama Asklepios'a da yapılabilir:** Asklepios tanrı Apollon ile nymphe Koronis'in oğludur, ölümünden sonra tıp bilgisinden ötürü tanrılaştırılmıştır. Apollonios babasının ölümü üzerine Tyana'ya geri dönmüş ve Aigaiai'da Asklepios (Aesculapius) Tapınağı'ndaki rahiplerle yakın ilişki içinde olmuştur. Dolayısıyla şifacılıkla örülü olan bu kültü iyi biliyordu. Apollonios'un olası Asklepios kültüyle ilişkilendirilebilecek olan iyileştirici gücüyle (şifacılığıyla) ilgili olarak bkz. Mead, *Apollonius of Tyana, the Philosopher – Reformer of the First Century A.D.*, 65-66; M. Dzielska, *Apollonius of Tyana in Legend and History*, çev. P. Pienkowski (Roma: L'Erma di Bretschneider, 1986), 61-62.
- ²⁹ **Başkaları da yiyor:** Anlam belirsiz, ancak Jones'a göre Apollonios muhtemelen “kendisi yalnız yerken, başkalarının yemesine engel olmuyor” demek istiyor.
- ³⁰ **Susma gücüne sahip:** Porph. VP 19'da (Laks-Most 66 = T11) Pythagoras'ın öğrencilerine ne söylediği (öğrettiği) hakkında kesin bir şekilde konuşmanın mümkün olmadığı belirtilir, zira bu öğretinin takipçileri arasında “sessizlik” (σιôpê, σιωπή) egemendir. Isocr. *Bus.* 29'da (Laks-Most 68 = T12) insanların Isokrates'in yaşadığı dönemde bile Pythagorasçılarının sessizliğine hayran kaldığı söylenir. DL 8.10'da ise bu sessizliğin ekol içindeki yerine dair bilgi verilir, buna göre öğretiye giren kişi beş yıl boyunca hiç konuşmaz, sadece sınanana dek görmediği Pythagoras'ın sözlerini dinlerdi. Pythagorasçılarının sessizliği öğretinin öyle parçası olmuştur ki Lukianos felsefe ekollerini satılığa çıkardığı komik diyalogunda (*Vitarum Auction*) Pythagorasçı sessizliği müşterinin gözünü korkutan bir unsur olarak yansıtır. Pythagorasçı susma deneyiminin tarihçesi ve anlamıyla ilgili detaylı incelemeler için bkz. Zhmud, *Pythagoras and*

the Early Pythagoreans, 163; N. Banner, *Philosophic Silence and the ‘One’ in Plotinus* (Cambridge: Cambridge University Press, 2018), 56-59. Apollonios da öğretinin bir temsilcisi olarak, muarızının rahatsız edici bir unsur olarak gördüğü susma (sigaein, σιγᾶ́ειν) deneyimini güç veya yetkinlik (dunatos, δυνατός) olarak sunar. VA 6.11.3’te

Bununla birlikte VA 1.1’de Apollonios nezdinde Pythagorasçı susma veya sessizliğin “bir konuşma biçimi” olarak da görülebileceği belirtilir. Bu bağlamda 93. Mektup’ta da gevezeliğin birçok durumda hataya neden olduğunu, buna karşılık susmanın (sigan, σιγᾶν) güvenli (asphales, ἀσφαλές) olduğunu söyler. Burada retorik üzerine bir tartışmanın izini sürebiliriz. En iyi insanların az sözcükle konuştuğu söylenen 94. Mektup da Euphrates’e yazıldığı için Apollonios ile Euphrates arasında az ve çok konuşma üzerine bir gerilim olduğu ve Euphrates’in Pythagorasçıların susma deneyimiyle ilgili olası yaygın kanaat üzerinden Apollonios’a saldırmış olduğu düşünülebilir. Bu konuyla ilgili olarak bkz. D. Pevarello, “Criticism of Verbosity in Ancient Philosophical and Early Christian Writings: Jesus’ Critique of the ‘Polylogia’ of Pagan Prayers (Matthew 6:7) in its Graeco-Roman Context”, *Religio-Philosophical Discourses in the Mediterranean World: From Plato, Through Jesus, to Late Antiquity*, ed. A. K. Petersen ve G. van Kooten (Leiden: Brill, 2017), 256 vd.

- 31 **Her tür etten ve tüm hayvanlardan uzak duruyor:** VA 1.3.8’de Apollonios ile Euxenos arasındaki Pythagorasçı diyalogun bir parçası olarak, hayvan eti pis olduğu ve zihni sersemlettiği için reddedilir, buna karşılık toprağın kendi başına ürettiği her şeyin temiz olduğu söylenir. 2.1.6’da ise Apollonios bir yemekte et hariç her şeyi kabul eder. Pythagorasçı gelenekteki et yemekten

kaçınma olgusu farklı kaynaklarda farklı şekillerde ele alınır. Gell. 4.11.1’de Pythagoras’ın hiç et yemediği bilgisinin yanlış olduğu söylenir. 4.11.6’da Aristoksenos’a referansla Pythagoras’ın yavru domuz yediği hatırlatılır. 4.11.11’de ise Plutarkhos’un *Homeros Üzerine* adlı eserine referansla Aristoteles’in Pythagorasçılarla ilgili söylediği gibi onların et yemekten kaçınmadığı, sadece hayvanın birkaç organını yemedikleri belirtilir. Yemedikleri organlar rahim ve kalptir, bununla birlikte denizşakayığı da yemezlermiş. Aynı yerde (4.11.13) yine Plutarkhos’a referansla Pythagorasçıların tekir balığı da yemediği söylenir. DL 8.19’da yine Aristoteles’e referansla mercan balığı ve kara kuyruk balığı, bazen de rahim ve barbunya balığı yemenin yasaklandığı söylenir. Porph. VP 43 ve 45’te ise (Laks-Most 62 = T4c) Pythagoras’ın öğrencilerine kurbanın testis, rahim ve diğer üreme organlarını, bel, ilik, ayak ve kellesini, küçük mercanbalığı, denizşakayığı ve neredeyse tüm deniz canlılarını yememelerini söylediği belirtilir. Porph. *Abst.* 1.26’da da (Laks-Most 62 = T5) Pythagoras’ın sporculara süt, suya batırılmış peynir ve et verilmesine karşı çıkan ilk kişi olduğu söylenir. Pythagorasçı gelenekteki et yeme yasağıyla ilgili kaynak ve yorumlar için bkz. Zhmud, *Pythagoras and the Early Pythagoreans*, 235.

32 **neye sahip olduğunu bilmeyen bir yer birisinin atalarının kenti değildir:** Kentler değerli filozof, bilge, sporcu ve sanatçıları para, armağan ve vatandaşlık vererek onurlandırır. Apollonios kendisini onurlandırmak isteyen olan kentin kendisini tanımadığı için atalarının kenti olamayacağını söylemek istiyor olabilir.

9

- 33 **Dion’a:** Prusalı Dion veya Dion Khrysostomos (Kaynakça’da Dio Chry.) Apollonios’un çağdaşı olan sofist

ve filozoftur. Philostr. *Vit Apol.* 5.27.1 ve devamında Dion ile Euphrates'in İmparator Vespasianus'a yönetimiyle ilgili tavsiyede bulunduğu söylenir. Karş. 5.32.1; 5.34.1. Apollonios 8.6.7'de Dion'u dostları arasında sayar. Yine VA 5.40'da bu mektubun bağlamı sunulur, buna göre Dion Apollonios'un aşırı retorik ve keyif verme odaklı olduğunu düşündüğü türde bir felsefeyi benimsemiştir. Bu yüzden Apollonios Dion'un bir tercih yapmasını ister. Eğer o insanları keyiflendirmek istiyorsa deneyimleyip kullanacağı şey "akıl, söz, konuşma, akli konuşma" anlamında çevrilebilecek olan logos (λόγος) değil, hazzın enstrümanları olan flüt ve lir, yani müziktir. Buna karşılık Dion filozof olduğunu iddia ediyorsa logosu kullanıp hakikati uygulamalı ve dile getirmelidir. Daha açık ifadeyle, felsefe hakikati bulmayı amaçlar, insanları memnun etmeyi değil.

10

- 34 **Bazı kişiler geniş kalabalıklar önünde konuşmaktan niye vazgeçtiğini merak ediyor:** Dion'un retorikine getirilen eleştiri ile kalabalık kitlelere yapılan konuşmaların genel karakteristiği arasında bir ilişki olabilir. Dolayısıyla muhatabı aynı olan bir önceki mektupla birlikte düşünüldüğünde bu mektup Apollonios'un insanları memnun edecek türde konuşmalardan uzak durma çabasını gerekçelendirmektedir. Peki Apollonios'un geniş kalabalıklar önünde konuşmaktan vazgeçme nedenini merak eden kişiler kimlerdir? Bu mektubun muhatabı olan Dion bu kişilerden biri olabilir, zira o bir konuşmasında (*Or.* 32.8) bazılarının geniş kitlelerin gelişim gösterebileceğinden umudunu kestiği için toplum içinde görünmekten kaçındığını, bazılarının da sadece yanlarında olan ve sözlerini dinleyen kişilerle birlikte kapalı

dersliklerde konuştuğunu söyler. Apollonios'un bu mektubu Dion'a bir yanıt olabilir. Penella 97'de bu konuya ek olarak VA 8.22 ve 28'e referansla Apollonios'un olası "saklı yaşam" ilkesini uygulamış ve toplumdan uzaklaşarak kendine çekildiği için suçlanmış olabileceği belirtilir. Karş. VA 1.16; 4.41; 8.26.

11.1

- 35 **Kaisareialıların meclis üyelerine:** Büyük Herodos tarafından eski bir Yunan kenti üzerine kurulan Kaisareia (Caesarea Maritima) Roma döneminde Palaistina (Filistin) eyaletinin merkezi konumundaydı, Roma valisinin konutu burada bulunuyordu. İmparator Vespasianus buraya Roma kolonisi statüsü vermiştir.
- 36 **İnsanlar her şeyden önce tanrılara ihtiyaç duyar:** Karş. Mektup 8.1, Kehanet ilmiyle uğraşiyor.

11.2

- 37 **kent adına yazdığınız mektup aracılığıyla:** Apollonios'a kent tarafından onurlandırıldığı bildirilen mektuptan bahsedilmektedir. Filozofun nasıl onurlandırıldığı kesin olarak bilinmemekle birlikte kendisine vatandaşlık verildiği düşünülebilir. Karş. R. J. Penella, "Apollonius of Tyana and Apollonides of Caesarea Maritima", *The American Journal of Philology*, 102.4 (1981): 423-424.
- 38 **Aphrodisios'un oğlu Apollonides'i:** Muhtemelen Apollonios'un öğrencisi. Bkz. Penella, "Apollonius of Tyana and Apollonides of Caesarea Maritima", 423.

12

- 39 **Seleukeia'nın meclis üyelerine:** Bu ve bir sonraki mektubun hangi Seleukia kentine yazıldığı kesin olarak

bilinmemektedir. Penella 98 ve Jones 19, n.11'e göre burada Apollonios'un da ziyaret ettiği Antiokheia'nın liman kenti olan Seleukia Pieria'dan bahsedilmektedir. Bkz. VA 3.58.

- 40 **değer sırasında ikinci gelen, asla doğası gereği birinci olamaz:** Yaptıkları iyiliklerden ötürü tanrısal bir üstünlüğe sahip olanlar birincidir, iyilik yapma konusunda onlardan sonra gelenler asla onlar gibi olamaz. Bkz. Penella 98.

13

- 41 **burada cezalandırılmakta veya başka bir deyişle yaşamakta olan bizler:** Bir ceza olarak görülen bedensel yaşamı küçümseyerek ruhsal yaşamı yüceltmek veya ruhu bir canlı olarak insanın asıl varlığı olarak kabul etmek diğer Pythagorasçılar gibi Apollonios için de önemli bir temadır. Nitekim VA 7.26.4'te şöyle der: "İnsanlar yaşam adını verdikleri ömürleri boyunca bir hapistedir. Zira ölmeye yazgılı bedene zincirlenmiş olan ruh birçok şeye katlanır ve insanın başına gelen her şeyin tutsağıdır." (oi anthrôpoi en desmôtêrîô esmen ton khronon touton, os dê ônomastai bios. autê gar ê psukhe sômati phthartô endetheisa polla men karterei, douleuei de pasin, oposa ep' anthrôpon phoita, oi ânθρωποι ἐν δεσμοτηρίῳ ἐσμέν τὸν χρόνον τοῦτον, ὅς δὴ ὠνόμασται βίος· αὕτη γὰρ ἡ ψυχὴ σώματι φθαρετῷ ἐνδεθείσα πολλὰ μὲν καρτερεῖ, δουλεύει δὲ πᾶσιν, ὅποσα ἐπ' ἀνθρώπον φοιτᾷ) 6.11.7'de ise ölümü veya doğumu olmayan bir unsur olan ruh yaratımın kaynağı olarak görülür. 8.31.1-2'den öğrendiğimize göre o sadece yaşarken değil, öldükten sonra da bilgeliğinin takipçisi olan kişilere bir mucize olarak ruhun ölüm-süzlüğünü anlatmaya devam etmiştir. Nitekim diğer

öğrenciler kitaplarına odaklanıp yerdeki geometrik şekillerle ilgilenirken, ruhun ölümsüzlüğüne inanmayan genç bir öğrencisi uykuya dalmış ve bir süre sonra ter içinde uyanarak, “Artık size inanıyorum,” demiş. Diğer gençler ne olduğunu sorunca o, “Bilge Apollonios’u görmediniz mi? Bizimle birlikteydi, ruhla ilgili konuşmamızı dinliyor ve olağanüstü bir şekilde bir şeyler anlatıyordu,” cevabını vermiş. Ruhun ölümsüzlüğüne kanıt olarak gösterilen bu mucizevi olay en azından Apollonios’un ruhçu öğretisinin takipçileri tarafından nasıl benimsendiğini göstermesi açısından önemlidir. Hdt 2.123’ten öğrendiğimize göre ruhun sonsuzluğu ve ölümsüzlüğü fikrinin kaynağı Mısır’dır. Tarihinin anlattığına göre ruh bedenin ölmesiyle başka bir bedene girer ve bu süreç bitimsizdir. Hdt bu öğretinin bazı Yunanlar tarafından da savunulduğunu söyleyerek Pythagoras ve başkalarını kasteder. Porph. VP 19’da ruhun ölümsüzlüğü düşüncesini Yunanistan’a getiren ilk kişinin Pythagoras olduğu söylenir.

Bedenin bir cezalandırma yeri olduğu düşüncesinin izini sürdüğümüzde karşımıza en önemli kaynak olarak Platon’un üç eserindeki üç aktarım çıkar. Bunlardan ilki Pl. *Phd* 62b’de bulunur, Sokrates gizli metinlere referansla (aporrhêtois, ἀπορρήτοις) Apollonios’un söylemini andıracak şekilde “insanlar mahpushanededir” (en tini phroura esmen oi anthrô, ἐν τινὶ φρουρᾷ ἐσμεν οἱ ἄνθρωποι) der. İkincisi *Crat.* 400c’de bulunur ve Sokrates bedenin (sôma, σῶμα) ruhun mezarı (psukhês sêma, ψυχῆς σῆμα) olduğunu söyler, ilk yansımadan farklı olarak Orpheusçu şairlerin ruhun bir sebepten ötürü cezalandırıldığı düşüncesiyle bedene “mezar” dediğini aktarır. Üçüncüsü ise *Gorg.* 493a’da bulunmakla birlikte, ikincisinden farklı olarak referanssız bir şekilde bedenin bir mezar (sêma, σῆμα) olduğu düşüncesi-

ni tekrarlar. Platon'dan hareketle kötümser bir şekilde bedeni bir hapisane veya mezar olarak gören anlayışı Orpheusçu veya Pythagorasçı gelenekle ilişkilendirmek mümkündür. Bkz. ⁴⁵ Orpheus'un izinden gidenlere de [... Magoi (Μάγοι) denmesi gerektiğini düşünüyorsun]. Okuyucuların bu konuyla ilgili farklı yorumlar için şu kaynaklara bakması faydalı olacaktır: Zhmud, *Pythagoras and the Early Pythagoreans*, 228-231; G. Rehrenböck, "Die orphische Seelenlehre in Platons Kratylos", *WS* 88 (1975): 17-33; A. Bernabé, "Una etimología platónica σῶμα-σῆμα", *Philologus* 139 (1995): 204-237. Karş. Iambl. *VP* 18.

14

- ⁴² **Birçok insan bana... soruyor:** Apollonios'un İmparator Vespasianus, Nerva ve Titus'un davetlerini reddettiğini VA 5.37, 5.41, 6.31, 8.27'den biliyoruz. Penella 99'a göre Apollonios bu mektupta kendisini davet etmeyen ve Euphrates'le birlikte kendisinin aleyhinde hareket eden İmparator Domitianus dönemini dile getiriyor olmalıdır. Bkz. VA 5.37, 5.39.

15

- ⁴³ **Platon erdemin öğretmeninin olmadığını söyler:** Pl. *R.* 10, 617e'de erdemin öğretmeninin olmadığını, onu onurlandırıp onurlandırmamasına bağlı olarak her bir kimsenin ondan az ya da çok pay alacağını söyler. Ayrıca Pl. *Men.* diyalogunun bütününde, ama özellikle 87c'den itibaren erdemin bir öğretmeninin olup olmayacağı, başka deyişle erdemin öğretilip öğretilemeyeceği sorunu ele alınır ve 96c'den itibaren Sokrates'in ağzından erdemin bir öğretmeninin olamayacağı dü-

şüncesi savunulur. Apollonios'un burada Platon'un erdemin öğretmeninin olmadığı yönündeki düşüncesini aktarması daha çok ilk kaynak bağlamında yorumlanabilir. Zira ilk kaynakta Er mitosu bağlamında insanın kaderini tayin edenin tanrı veya zorunluluk değil, insanın kendisi, yani ruhu olduğu savunulurken, kişileştirilen Zorunluluk'un kızı olan Lakheisis aracılığıyla ruhun özgürlüğünü sağlayacak olan seçim veya tercihin insanın kendisine, yani ruhuna bırakıldığı söylenir. Başka deyişle kendisine yaşayıp yaşamayacağı sorulmamış olan insan ahlaki bir şekilde yaşamayı tercih etme noktasında özgürdür, bu yüzden yaşamıyla ilgili tüm sorumluluk da onu belirleyen kişi olarak kendisine aittir. Apollonios bu Platon referansıya Euphrates'e para kazanma ve zengin olmaya odaklanarak felsefeye aykırı bir yaşam sürdüğünü ve bu tercihin ona ait olduğunu hatırlatmak ister.

16

- 44 **Pythagoras'ın izinden giden filozoflara Magoi denmesi gerektiğini düşünüyorsun:** Magos (Μάγος) ilkin Persia'da rüya yorumculuğu yapan bilge ve rahiplere verilen bir addır ve "büyücü" olarak çevrilebilir. Ancak daha sonra "şarlatan" anlamında da kullanılmıştır. Antik literatür Pythagoras'ın izinden giden filozoflara niye "Magoslar" anlamında Magoi dendiğini kanıtlayan birçok aktarım içerir. Örneğin Cic. *Fin.* 5.29.87'de Pythagoras'ın Pers Magoslarını ziyaret ettiği söylenir. DL 8.3'te Keldaniler ile Magoslar arasında yolculuk yaptığı söylenen Pythagoras, Porph. *VP* 41'de söylendiğine göre Magoslardan Oromasdes dedikleri tanrının bedeninin ışığa, ruhunun ise hakikate benzediğini öğrenmiştir. Iambl. *VP* 19'da ise Pythagoras'ın

Kambyses'in adamları tarafından esir alındıktan sonra Babil'e götürüldüğü ve orada zamanını Magoslarla geçirdiği, onların kutsal öğretisini ve tanrılara en iyi nasıl tapınılacağını öğrendiği söylenir. Aynı kaynak sayı, müzik ve diğer araştırma alanlarında da Magosların Pythagoras'a rehberlik ettiğini söyler. Aynı eserin 154. bölümünde ise Pythagoras'ın ölümlerinin bedenlerinin yakılmasını yasaklaması da Magosların takipçisi olmasıyla açıklanır. Bunlara başka kaynaklar da eklenebilir, bu kaynaklara ve Pythagoras'ın Zerdüşt, Magoslar, Keldaniler ve diğer doğulu kaynaklarına ilişkin bir değerlendirmeye için bkz. W. K. C. Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi: 1. Sokrates Öncesi İlk Filozoflar ve Pythagorasçılar*, çev. Ergün Akça (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2011), 259-263. Yunan felsefesi üzerindeki Magos yansıması ve Pythagoras açısından önemi için bkz. E. M. Butler, *The Myth of the Magus* (Cambridge: Cambridge University Press, 1948), 46 vd.; P. Kingsley, "The Greek Origin of the Sixth-Century Dating of Zoroaster", *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London*, 53.2 (1990): 245-251.

VA 1.26'dan öğrendiğimize göre Apollonios da Magoslarla buluşmuş ve onlardan bazı şeyler öğrenmiştir. Öğrencisi Damis'in anlattığına göre Apollonios Magosları öğlen ve gece yarısı ziyaret etmiş, daha sonra öğrencisi tarafından kendisine Magosların nasıl kişiler olduğu sorulunca da, "Bilgeler ama her konuda değil," (sophoi men, all' ou panta, σοφοὶ μὲν, ἀλλ' οὐ πάντα) cevabını vermiştir. Bu ve 17. Mektup Euphrates'in büyücülüğün insanlar üzerinde bıraktığı olumsuz izlenime dayanarak yaptığı üstü kapalı suçlamaya karşı Apollonios'un Magosların tanrısal (theios, θεῖος) kimliklerini Pythagoras'la ilgili aktarımlara uygun bir şekilde olumladığını göstermesi açısından önemlidir. Bu

yüzden bu mektubun sonunda Zeus'un izinden gidenlerin de "Magoslar" olarak anılması gerektiğini söyler ve Mektup 17'de bu tanrısallığın karşısına Euphrates'in ateist (atheos, ἄθεος) niteliğini koyar, bu nitelik ona Magos olarak anılmaktan daha kötü görünmektedir. Bu konuyla ilgili genel bir değerlendirme için bkz. Dzielska, *Apollonius of Tyana in Legend and History*, 91 vd. Damis'in bir kaynak olmasıyla ilgili olarak bkz. A. Kemezis, "Roman Politics and the Fictional Narrator in Philostratus' Apollonius", *Classical Antiquity*, 33.1 (2014): 68 vd.

- 45 **Orpheus'un izinden gidenlere de [... Magoi denmesi gerektiğini düşünüyorsun]:** Thrakeli şair ve kâhin Orpheus Oeagrus ile Kalliope'nin oğlu, Eurydike'nin kocasıydı. Kendisiyle ilgili birçok efsane uydurulmuştur, bunlardan en meşhuru karısı ölünce onun ardından ölümler âlemine indiğiyle ilgili olandır. Orpheus'un ilk kâhin, kefaret ayinlerini ilk düzenleyen, harfleri ve kahramanlık vezni ilk bulan kişi olduğu yönünde anlatılar vardır. Bunların yanında Apollon ve Mousaların yardımıyla müziği de keşfeden odur. Bu tür anlatıların çokluğundan ve çeşitliliğinden ötürü burada hepsini ele almak mümkün değildir. Bu mektupta işlenen konu bakımından Orpheus'un izinden gidenlerin meydana getirdiği Orpheusçu teoloji ve ruh anlayışına dikkat çekmemiz yeterli olacaktır. Bu teoloji ve ruh anlayışı sadece Pythagoras ile Empedokles'i değil, Platon'u da derinden etkilemiştir. Bu anlayışın Apollonios'un mektuplarında beliren Pythagorasçılıkla ilişkisini anlayabilmek için Capelle'in özetini paylaşmak faydalı olacaktır: "Beden ve ruhun birbirlerine düşman oldukları duygusu, ruhun tanrısallık bir doğaya sahip olduğu ve günün birinde doğaüstü varoluşundan çıkarak içine düştüğü bu bedenin sadece bir hapisane olduğu inancı, Grek-

lerin ilk dönemine tamamen yabancı olan bu görüş, Hellas'ta ilk olarak dinsel vecd törenlerinde, yani taşkın Dionysos kültlerinde kazanılan deneyimler sonucu gelişmiştir. Bu ruh inancı kökleri aynı zamanda Trakya'da bulunan Orpheusçuluktan alınmış ve daha da geliştirilmiştir. Buna göre tanrıdan türeyen ruh dünyevi bedeni sadece kurtulmaya çalıştığı bir bağ olarak görmektedir; ondan kurtulmakla 'oluş'un çevresinden de kurtularak tanrı katına çıkmaya ve onunla tekrar birleşmeye cesaret edebilecektir. İşte bu duygudan hareketle daha ilk dönemlerde eski Orpheusçu çilecilik akımı da meydana çıkıp gelişmiştir; amacı da ruhu daha yeryüzündeyken bedenin bağlarından ve genel olarak duyar dünyasından kurtarmaktır; Orpheusçu çileciliğin en belirgin özelliği 'ruh sahibi yaratıklar'ı yemekten, yani et yemekten kesinlikle kaçınmaktır, çünkü bu ruh göçü öğretisiyle uyuşmamaktaydı. Böylece bütün bunlara bağlı olarak daha Sokrates'ten önceki dönemde bir 'Orpheusçu yaşam' ideali doğmuş ve gelişmiştir." W. Capelle, *Sokrates'ten Önce Felsefe*, çev. O. Özügül (İstanbul: Pencere Yayınları, 2016), 27. Bkz. Açıklama 41. Mektup 48.2'de de Orpheus ve Pythagoras adları birlikte anılır. Orpheusçuluk ile Pythagorasçılık arasındaki ilişki bkz. W. K. C. Guthrie, *Orpheus and Greek Religion: A Study of the Orphic Movement* (Princeton: Princeton University Press, 1993), 216-220. Derveni Papyrus'unda Orpheusçuluk ile Magoi bağlamı için bkz. Radcliffe G. Edmonds III, "Extra-Ordinary People: Mystai and Magoi, Magicians and Orphics in the Derveni Papyrus", *Classical Philology*, 103.1 (2008): 16-39.

46 **Zeus'un izinden gidenlere de Magoi denmeli:** Zeus'un izinden gidenlere de Magoslar denmesi Magos teriminin anlamını genişletmek demektir. Sadece Orpheusçuluk gibi gizem veya yer altı inanışlarını değil, gele-

neksel dini benimseyenleri de kapsayan bu terim artık Apollonios'un bağlamında hakaret unsuru olarak kullanılamayacaktır. Karş. Penella 101.

17

- 47 **Persler tanrısai insanlara Magoi diyor: Bkz. Mektup 16'nın açıklamaları.**

18

- 48 **Doğa filozofu Herakleitos'un söylediğine göre insan doğal olarak logostan yoksundur: "Doğa filozofu" şeklinde çevirdiğimiz physikos (φυσικός) sıfatı "doğayla ilgilenen kişi, doğabilimci" şeklinde de çevrilebilir. Doğa üzerine düşünmeye odaklanan Presokratik felsefenin en önemli isimlerinden biri olan Herakleitos insanlığın büyük bir bölümünü kastederek insanı logos (λόγος) yani "akıl"dan yoksun (alogos, ἄλογος) olmakla suçlar. Ona göre insanlar evrendeki her şey logosa göre gerçekleşmesine rağmen ondaki akli düzeni kavrayamamaktadır, bu onların akıllı olmadıkları veya akıllarını kullanmadıkları anlamına gelir. Herakleitos'un bu konuyla ilgili fragmanları (D1-D18) için bkz. Herakleitos, *Fragmanlar*, çev. C. Cengiz Çevik (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020), 9-12, logos kavramıyla ilgili açıklamalar için bkz. xxii-xxvi. Bu mektuptaki Herakleitos alıntısıyla ilgili bazı spekülasyonlar için bkz. Penella 101-102.**
- 49 **şöhretinden boş yere hoşnut olan herkes yüzünü gizlemeli: Başka deyişle "şöhretinden boş yere hoşnut olan herkes utanmalı". Ayrıca burada "şöhret" olarak çevirdiğimiz doksa (δόξα) terimi Herakleitosçu bağlam göz önünde tutularak "sanı" şeklinde de çevrilebilir.**

Bu bağlamda sanı, hakikatin akılla idrak edilmesi eyleminin zıddıdır, bu yüzden doğal olarak akıldan yoksun kişiler sanılarıyla yetinir veya ondan hoşnut olur. Apollonios'un gözünde Euphrates de böyle biri olsa gerek. Herakleitos'ta sanı kavramı için bkz. Herakleitos, *Fragmanlar*, çev. C. Cengiz Çevik, 10 (D6), 1 (D18), 56 (T93), 66 (T142-T143).

19

⁵⁰ **Sofist Skopelianos'a:** MS I. yüzyılda yaşamış olan ünlü sofist Klazomenaili Skopelianos'un yaşamı Philostr. *Vit. Soph.* 514-521'de anlatılmaktadır. Ne zaman doğduğu bilinmeyen bu sofistin 92 yılında Asya eyaleti adına İmparator Domitianus'a gönderilen elçilerin başı olarak seçildiği bilinmektedir. Philostr. *Vit. Soph.* 521'de Apollonios'un Skopelianos'u hayranlık uyandıran kişiler arasında saydığı belirtilir. VA 1.23-24'te ise Apollonios'un Skopelianos'a yazdığı başka bir mektuptan söz edilir. Philostratus'un biyografik anlatımında Apollonios ile Skopelianos kıyası için bkz. G. Anderson, *Philostratus: Biography and Belles Lettres in the Third Century A.D.* (New York: Routledge, 2014), 124 vd.

⁵¹ **araştırmayla:** historia (ἱστορία) kelimesinin ilk anlamı “araştırma” olup bugün bilimsel olduğunu söyleyebileceğimiz araştırma türlerinin hepsini ifade eder. Örneğin mitoloji, geometri, tıp alanlarında yapılan araştırmalar da bu isimle anılır. Bununla birlikte “anlatım” ve “tarih” anlamlarında da kullanılmış olan bu kelimenin Apollonios'un bağlamında hangi anlamda kullanıldığı belirsizdir. Dolayısıyla bu mektupta bu konuşma türüyle ilgili yapılan açıklama genel olarak geçmişte yaşanan olaylar da dâhil olmak üzere herhangi bir alandaki “araştırma” anlamında düşünülmelidir.

52 **Domitianus'a:** 81-96 yılları arasında Roma imparatoru olan Domitianus baskıcı yönetimi aristokrasinin temsil edildiği Senatus'a ve filozoflara, ama özellikle de Stoa felsefesini benimseyen kişilere karşı nefretiyle, onları sürgün etmesiyle bilinmektedir. Apollonios Domitianus'un tiranca yönetimine açıkça karşı çıkıyordu. Örneğin VA 7.6'da anlatıldığına göre Domitianus dinsel makamı arındırmak için, ahlaksızlık yaptıkları ve cinsel ilişkiye girdikleri gerekçesiyle üç Vesta rahibesini öldürdüğünde Apollonios Güneş'e seslenerek, "Keşke sen de yeryüzünü dolduran bu haksız katillerden arındırılabilseydin," der. Yazar Apollonios'un bu sözü korkakların yaptığı gibi kimsenin olmadığı bir yerde değil, kalabalığın içinde haykırarak söylediğini belirtir. 7.7'de anlatıldığına göreyse, Domitianus öldürdüğü Sabinus'un karısı, aynı zamanda kendisinin de yeğeni olan Julia'yla evlenmek ister, Ephesoslular bu evliliği kutlamak için bir kurban töreni düzenleyince Apollonios törene gelir ve "Ey eski Danaus kızlarının gecesi, ne eşsizdin sen!" der. Apollonios mitolojide bir gecede kocalarını öldüren Danaus kızlarını anarak Domitianus'un bu kötü eylemini lanetlemiş olur. VA 8.25.1'de tanrıların tarihsel süreç içinde, özellikle de aristokrat Clemens'i idam etmesinden sonra Domitianus'un insanlar üzerindeki egemenliğini sona erdirmeye başladığı söylenir. Metnin devamında da imparatorun nasıl suikasta uğradığı anlatılır. VA 8.26.1'de suikast olduğu sırada, Apollonios'un Ephesos'ta ders verdiği söylenir ve teatral bir anlatımla, bir ara konuşmasına ara verdiği ve gözlerini yere dikip birkaç adım attıktan sonra suikastı görmüş gibi "Vur tirana, vur!" (paie ton tyrannon, paie, παῖε τὸν τύραννον, παῖε) diye bağırarak anlatılır. (Benzer bir anlatı için bkz. Cas. Dio

67.18.) Bu anlatı da Apollonios'un Domitianus'un tiranlığından duyduğu rahatsızlığı vurgulamaktadır. Metnin devamında (8.26.2) Apollonios etrafındaki kişilere artık korku duymamalarını, zira tiranın öldürüldüğünü müjdeleyerek konuşmasına ara vermesinin nedeninin bu olduğunu söyler. O an etrafında bulunan kişiler onun delirdiğini düşünür ve tiranın adamları tarafından dinleniyor olmaktan korku duyar. Ancak Apollonios Roma'nın da suikastı duymaya başladığını ve haberin yayıldığını söyleyerek onları teskin etmeye çalışır ve kendisine malum olan bu suikast için tanrılara şükreder. VA 7.9-10'da anlatılan bir öykü Apollonios'un mektuplarındaki baş düşmanı Euphrates'in iftira veya dedikodularının Domitianus'un kulağına kadar gittiğini göstermektedir. Zira Domitianus bu sayede Apollonios'un kendisine suikast hazırlığı yapan bazı kişilerle irtibat hâlinde olduğunu öğrenmiş ve onu öldürmek için yanına çağırmıştır, Apollonios ise başına gelecekleri önceden gördüğü için tanrıya dua ederek gizli bir seyahate çıkmıştır. Apollonios ile Domitianus arasındaki çekişmeyle ilgili diğer anlatılar için bkz. VA 6.42; 7.4; 7.27; 7.35-36. Ayrıca Philostratus kaynağında Apollonios'un Vespasianus, Nerva ve Titus'a yazdığı mektuplardan söz edildiği hâlde Domitianus'a mektup yazdığı söylenmez. Buradan hareketle Dzielska, Apollonios'un Domitianus'a yazdığı Mektup 20 ve 21'in özgünlüğünü tartışmaya açar, nitekim VA'deki anlatılarda Apollonios'un Domitianus'u olumlu yönde değişme ve ılımlı olma potansiyeli bulunan bir imparator olarak görmediği açıktır. Bu konuyla ilgili olarak bkz. Dzielska, *Apollonius of Tyana in Legend and History*, 38-40; Penella 102. Philostratus'ta beliren filozof ile imparator arasındaki çekişmenin dökümü ve edebî anlamı için bkz. D. Praet, K. Demoen ve W. Gyselinck,

“Domitian and Pentheus, Apollonius and Dionysos: Echoes of Homer and of Euripides’ ‘Bacchae’ in Philostratus’ ‘Vita Apollonii’”, *Latomus*, T70.4 (2011): 1058-1067. Şu çalışmalar ise Apollonios’un imparatorlarla olan ilişkisine dair ileri okuma isteyenler için faydalı olacak genel bir değerlendirme içerir: S. Jackson, “Apollonius and the Emperors”, *Hermathena*, 137 (1984): 25-32; T. G. Knoles, *Literary Technique and Theme in Philostratus’ “Life of Apollonius of Tyana”*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Rutgers The State University of New Jersey, 1981, 231-236. Karş. Açıklama 69.

21

- 53 **barbarlar lütuf kabul etmez:** Apollonios barbarlara karşı benzer bir yaklaşımı VA 8.7.25’te de sergiler. Karş. Penella 102-103. Philostratus’ta ve ona paralel olarak bu mektuptaki “barbar” kavramı için bkz. S. E. Antonova, *Barbarian or Greek?: The Charge of Barbarism and Early Christian Apologetics* (Leiden-Boston: Brill, 2019), 97 vd.

22

- 54 **Lesbonaks’a:** Mektup 61’in de muhatabı olan Lesbonaks’ın kim olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Bir görüşe göre Luc. *Salt.* 69’da Herakleialı filozof Timokrates’in öğrencisi olarak bahsedilen Lesbonaks’tır. Bu konuyla ilgili spekülasyonlar için bkz. Penella 103.
- 55 **bir adam gibi:** Bire bir olarak “bir adam gibi” şeklinde çevirdiğimiz *ὡς ἄνθρωπος* kalıbı burada “cesurca” anlamındadır.

- 56 **bir insan gibi:** Bire bir olarak “bir insan gibi” şeklinde çevirdiğimiz *ô̄s anthrôpon* (ὥς ἄνθρωπον) kalıbı “insana yakışır, insani değerlere uygun bir şekilde” anlamındadır. Zenginliğin insanlığın hayrına kullanılması öğütlenmiş olabilir.

23

- 57 **Crito’ya:** T. Statilius Crito, İmparator Traianus’un sarayındaki Ulpia Herakleialı bir hekimdir.
- 58 **Pythagoras tıbbın en tanrısal ilim olduğunu söyler:** Pythagorasçı geleneğin tıbbı (*iatrike*, ἰατρική) yüceltiğine dair en önemli kaynaklardan biri Iambl. VP 82’dir. Burada tıp “biz <insanlar> arasındaki en bilge şey” (*sophôtaton tôn par’ êmin*, σοφώτατον τῶν παρὶ ἡμῶν) olarak tanımlanır. Cels. *Med.* 1. Proemium 7’de, Pythagoras bilgeliği yanında tıpta da uzman olan en meşhur kişilerden biri olarak gösterilir, nitekim DL 8.12’de de tıpla uğraşmayı da es geçmediği söylenir. Porph. VP 33’te söylendiğine göre öğrencileriyle sağlıklı oldukları zaman sohbet eder, hasta oldukları zaman ise doğru ezgilerle onları iyileştirmiş. Pythagoras’ın hekimliğinin detaylarını belirlemek mevcut kaynaklar ışığında kolay değildir. Bir görüşe göre makro-kosmos olan evren ile mikro-kosmos olan insan arasındaki bağlantıya ilk defa dikkat çeken bir filozof olarak onun uygulamaya döktüğü tıp anlayışı tümüyle uyum fikrine dayanmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak bkz. James J. Garber, *Harmony in Healing: The Theoretical Basis of Ancient and Medieval Medicine* (New Brunswick: Transaction Publishers, 2008), 14-16. Genel olarak tıbbın Pythagorasçı gelenekteki yeriyle ilgili olarak bkz. Zhmud, *Pythagoras and the Early Pythagoreans*, 347-364.

24

- ⁵⁹ **Daha önemli olan erdem mücadelesini bırakmamı gerektirmeseydi, sizin fiziksel mücadele gösterinize geldim:** VA 4.24.1’de de Apollonios’un Elealılar tarafından Olimpiyat oyunlarına davet edildiği söylenmektedir. Bir görüşe göre bu oyunlar 61 yılında yapılmıştır. VA 1.2’de ise Elealılar Apollonios’un mektup gönderdiği kişi veya topluluklar arasında gösterilir. Bkz. Pennella 104. Filozofun erdem mücadelesi ile sporcuların fiziksel mücadeleleri arasında kurulan koşutluğa başka kaynaklarda da rastlanır. Örneğin DL 6.33; 6.43; 6.61; Plu. *Cur.* 521b; Ael. 12.58; Dio Chry. *Or.* 9.10-22; Stob. 3.4.111; 3.5.39; 3.7.17’de Kinik Diogenes’in kendi erdem mücadelesini sporcuların “gereksiz” mücadeleleriyle kıyasladığı görülür. Bu kıyas ruhsal deneyim ve gelişimin bedensel deneyim ve gelişimin önüne konulduğu Kinik ve Pythagorasçı ekoller için şaşırtıcı değildir. Stoacılık bağlamında benzer bir kıyas için bkz. Sen. *Vit. Beat.* 22; Cic. *Fin.* 5.71-72. Erdem mücadelesiyle ilgili olarak bkz. Açıklama 68.

25

- ⁶⁰ **Peloponnessoslulara:** Jones 27, n.25’e göre Apollonios muhtemelen Peloponnessos kentleri birliği veya konfederasyonuna seslenmektedir.
- ⁶¹ **şimdi de dostmuş gibi değilsiniz:** Jones 27, n.26 ve Pennella 104’e göre muhtemelen oyunlar sırasında kentlerin birbirine dost değil, düşman gibi davrandığı kastedilmektedir.

26

- ⁶² **Olympia’nın din adamlarına:** theêkolos (θεήκολος) burada Olympia’daki Zeus kültünden sorumlu olan din adamlarından her biridir.

63 **Tanrılar kurbanlara ihtiyaç duymaz:** VA 1.1.1’de Pythagoras’ın hiçbir sunağı kurban kanıyla lekelemediği söylenir. Nitekim Pythagorasçı gelenek kansız kurban sunmak için hayvan şeklinde hamur da dâhil olmak üzere farklı sunular hazırlamıştır. Karş. Iambl. VP 24.107-109; 28.150, 16.68; 11.54. Bkz. Addey, *Divination and Theurgy in Neoplatonism*, 152. VA 8.39’da Apollonios sunakta bile olsa kurban kanına dokunmadığını, bunun Pythagoras’ın ve onun izinden gidenlerin bir ilkesi olduğunu hatırlatır. Devamında da Pythagoras’ın okulunun dayandığı Mısır ve Hindistan bilgelerinin de kurban konusunda aynı biçimde düşündüğünü belirtir. 5.25.1’de de aynı şekilde kurban kanı akıtılmasına karşı çıkar. Karş. 3.41.1; 8.30. 6.6’da ise bu mektupta olduğu gibi tanrıları neyin daha çok memnun edeceği konusuna değinilirken, boğa kanı akıtmaktansa mütevazı sunular sunmanın tanrıları daha çok memnun edeceği söylenir. Apollonios’un din adamlarını burada olduğu gibi dinsel kurban törenine ilişkin eğitmesiyle ilgili olarak bkz. VA 1.10; 1.16; 4.24; 4.40; 5.25. Pythagorasçıların tapınak kültürüne ilişkin genel bir değerlendirme için bkz. B. J. Schmidt, “Temple Elements in Ancient Religious Communities”, *Brigham Young University Studies*, 50.1 (2011): 129-136. Bu mektubun yorumu içinse bkz. Penella 105.

27

- 64 **Rahipler sunakları kanla kirletiyor:** Bkz. Açıklama 63.
- 65 **Herakleitos bilge biriydi, ama o bile Ephesosluları çamuru çamurla temizlemekten vazgeçiremedi:** Aristocr. *Theos*. 2.68’de de Herakleitos’a referansla buradakine benzer bir aktarım vardır: “Boşuna arınmaya çalışıyorlar, zira kanla kirleniyorlar, tıpkı çamura batmış biri-

nin kendisini çamurla arındırmaya çalışması gibi. Birisi bunu yapan bir insan görse, onun delirmiş olduğunu düşünür.” Bkz. Herakleitos, *Fragmanlar*, çev. C. Cengiz Çevik, 11. Herakleitos’ta beliren, insanların kan veya çamurla “boşuna” arınmaya çalıştığı yönündeki eleştirisi için bkz. H. Granger, “Early Natural Theology: The Purification of the Divine Nature”, *Doctrine and Doxography: Studies on Heraclitus and Pythagoras*, ed. D. Sider ve D. Obbink (Berlin: Walter de Gruyter, 2013), 189-190.

28

- ⁶⁶ **İskitlerin kralına:** VA 1.13.3’te Apollonios’un atılan iftira üzerine Skythia’ya sürgün edildiği yönünde bir aktarım bulunur. Bununla birlikte 7.4’e göre Skythia İmparator Domitianus’un baskıcı yönetiminde filozofların sığındığı bir yer olmuştur. Karş. Penella 105.
- ⁶⁷ **Zamolksis iyi bir insandı ve Pythagoras’ın öğrencisi olunca da iyi bir filozof oldu:** Samos’ta yaşayan Zamolksis (Ζάμολξις) veya Salmoksis (Σάλμοξις), Hdt 4.95’te anlatıldığına göre bir zamanlar Samos’ta yaşayan Pythagoras’ın kölesiydi, azat edilip büyük bir servet edinince yurdu olan Thrake’deki Getai kavmine döndü. Thrakeliler sade bir yaşam sürerken, Ionya âdetlerini ve yaşam tarzını öğrenmiş olan Zamolksis farklı bir kişilik sergiliyordu. Aynı kaynakta Zamolksis’in Yunanlarla, ama özellikle de en büyük Yunan hocalarından biri olan Pythagoras’la sohbet etmiş olduğundan ve bu yüzden yurdunda bir malikâne inşa edip orada hemşerileriyle vakit geçirdiğinden, onlara kendisinin, konuklarının ve onların soyundan gelen kişilerin ölmeyeceğini, aksine bedenlen öldükten sonra ruhlarının sonsuza dek yaşayacağını ve tüm

güzel şeylere sahip olacağını öğrettiğinden bahsedilir. Başka deyişle Zamolksis Pythagoras'ın öğretisini Getai kavmi arasında yaymaya çalışır ve günün birinde üç yıl yaşayacağı bir yer altı odasına çekilir, çevresindekiler öldüğünü düşünerek ağıt yakar, o ise dördüncü yılda tekrar karşılarına çıkar ve böylece onları daha önce öğrettiklerinin doğruluğuna ikna etmiş olur. Hdt 4.96'da bu öyküye şüpheyile yaklaşılr, tarihin babası onun Pythagoras'tan yıllar önce yaşamış olduğunu düşündüğünü söyler. Aynı yerde Zamolksis'in de bir üyesi olduğu söylenen Getai kavminin aynı ada sahip bir tanrısı olduğu belirtilir. Gerçekten de Getai kavmine göre Zamolksis tek gerçek tanrıdır, onlara göre ölüm "Zamolksis'e gitmek"tir. DL 8.2'de söylendiğine göre Getai kavmi Yunanların Kronos'una denk düşen Zamolksis'e kurban sunuyordu. Karş. Pl. *Chrm.* 156d; Luc. *Scyth.* 1; *JTr.* 42; Strab. 7.3.5. Buna karşılık Smyrnalı Hermippos kaynaklı bir anlayışa göre öğretinin aktarılma öyküsü tersine çevrilir, zira öğretinin Pythagoras'tan Thrakelilere değil, Thrakelilerden (belki de Zamolksis aracılığıyla) Pythagoras'a aktarıldığı belirtilir. Bu konuyla ilgili olarak bkz. B. Bar-Kochva, *The Image of the Jews in Greek Literature: The Hellenistic Period* (Berkeley: University of California Press, 2010), 193 vd.

- 68 **bir filozof, yani özgür bir adam olarak bilinirsin:** Bağlamda Zamolksis'in Roma'nın politik egemenliği döneminde yaşasaydı, yine kendini özgür hissedeceği söylenmektedir. Penella 106'da da dikkat çekildiği gibi burada yasal, toplumsal veya politik değil, ahlaki ve ruhsal bir özgürlükten (eleutheria, ἐλευθερία) bahsedilmektedir. Filozof ile özgür olmak aynı şeydir, mücadele (agôn, ἀγών) içinde olmayı ve zahmet (ponos, πόνος) çekmeyi gerektirir. Felsefi ve ahlaki gelişim için gerekli olan bu

mücadele, Mektup 24'teki "erdem mücadelesi"yle (tês aretês agôna, τῆς ἀρετῆς ἀγῶνα) veya VA 7.14.11'de filozofun kendi var oluşuna ihanet etmemek için tirana karşı verdiği mücadeleyle (agônioumai pros ton tyranon, ἀγωνιοῦμαι πρὸς τὸν τύραννον) aynıdır. Yine buradakine benzer bir filozof ve özgür insan anlayışı Mektup 43'te de savunulur.

29

- ⁶⁹ **Yasa koyucuya:** İmparatorluk döneminde Yunan kentlerinde yasaların yeniden düzenlenmesi için bir yasa koyucu (nomothetês, νομοθέτης) atanırdı. Apollonios'un burada hangi yasa koyucuya seslendiğini belirlemek zordur, özel olarak bir kişiden ziyade genel olarak yasa koyuculara seslenildiği de düşünülebilir. DL 8.16'ya göre Apollonios'un felsefi olarak örnek aldığı Pythagoras'ın İtalya'da yasa koyucular Zaleukos ve Kharondas'ın erdemli ve saygın olmasını sağladığı bilinmektedir. Porph. VP 21'de ise Pythagoras'ın farklı kent ve devlet adamları üzerindeki etkilerinden de bahsedilirken, adı geçen bu yasa koyucular aracılığıyla kendi yasalarını egemen kıldığı söylenir. Stob. 4.2.19 ve 4.2.24'te Zaleukos'a atfedilen ilkeler Pythagoras'ın egemen kıldığı kendi yasalarına dair fikir verebilir. İlkine göre kentte yaşayanlar göğe, evrene ve onlardaki düzene ve uyuma bakarak tanrıların varlığını bilmeli ve onlara inanmalıdır. İkincisine göreyse bir iş yapmayı planlayan veya işe girişenler önce tanrıları anmalıdır, zira tanrılar her şeyin nedenidir. Bkz. Açıklama 74. Karş. Iambl. VP 7. Özellikle de Zaleukos'un yasa koyuculuğu, olası tanrısal kimliği ve Pythagoras'la ilişkisi üzerine F. E. Adcock, "Literary Tradition and Early Greek Code-Makers", *The Cambridge Histori-*

cal Journal, 2.2 (1927): 100-106. Platon'un da Zaleukos ile Kharondas'ın <Pythagorasçı?> yasalarını örnek almış olmasıyla ilgili olarak bkz. Cic. *Leg.* 2.14-15. Ayrıca Roma'nın krallık tarihinde Kral Numa'nın da Pythagoras'ın felsefi ilkelerinden etkilenecek devlet kurumlarını oluşturduğu yönünde tarihsel açıdan oldukça tartışmalı bir iddia vardır. Anakronik olduğu için antik dünyada bile çürütülen bu iddia en azından Pythagoras'ın bazı politik kurumların inşasının ardındaki felsefenin sahibi olduğunun düşünülmesi açısından önemlidir, bu konuyla ilgili olarak bkz. C. Cengiz Çevik, *Roma'da Siyaset ve Felsefe (Cumhuriyet Dönemi)* (İstanbul: İthaki Yayınları, 2019), 29-41.

Apollonios'un da Pythagoras gibi bir misyon üstlendiği düşünülebilir, nitekim Açıklama 52'de ele aldığımız gibi imparatorlara da yönetimleriyle ilgili tavsiyelerde bulunur, dahası VA 5.36.2'de imparatora “yasa seni de yönetsin” (nomos... kai sou askhetô, νόμος... καὶ σοῦ ἀρχέτω) diye tavsiyede bulunurken onu “daha bilge bir yasa koyucu” (sôphronesteron... nomothetêseis, σωφρονέστερον... νομοθετήσεις) kılmaya çalışır.

⁷⁰ **Bayramlar hastalıklarının nedenidir:** Bayramlarla ilgili bazı değerlendirmeler için bkz. VA 8.11.1-2.

30

⁷¹ **Roma'nın quaestorlarına:** Quaestor eyaletlerin yönetiminde proconsula yardım etmesi için atanan yöneticidir.

31

⁷² **Asya'nın procuratorlarına:** Procurator eyalette vergilerin toplanmasından sorumlu memurdur. Karş. Mektup 54.

32

⁷³ **akıl ve yasa:** nous (voûς) kavrama, düşünme ve karar verme yeteneğinin merkezi olan “zihin” ve “akıl” anlamında kullanılır. Mektubun bağlamında yönetimde zihin veya akıl olmadığında kamuya yapılan hizmetlerin anlamsız olduğu anlatılmaktadır. Bu kavramın politik bağlamda kullanılmasıyla ilgili olarak bkz. VA 1.38.2; 7.36.1. Bir kentte yasa (nomos, νόμος) olmaması veya yasaya aykırılık Pythagorasçı geleneğin kötülediği durumlardır. Yasalarla sağlanan uyum ve düzen fikri Pythagorasçılara yasasızlığın veya yasaya aykırılığın beslediği düzensizlikten daha doğru görünür, onlara göre adalet talebi belli yasalara göre yönetilme talebidir. Porph. VP 42’deki Pythagoras’ın “Yasaları ihlal etme!” (yous nomous mê lumainesthai, τοὺς νόμους μὴ λυμαίνεσθαι) öğüdü bu bağlamda değerlendirilebilir, zira aynı yerde belirtildiğine göre onlar “kentlerin taşlarıdır” (stephanoi poleôn outoi, στέφανοι πόλεων οὗτοι). Keza Stob. 4.7.61’de Diotogenes’in krallıkla ilgili kitabına referansla kralın en adil kişi olması gerektiği vurgulanır, buna göre yasalara en fazla tabi olan en adil olandır.

33

⁷⁴ **yöneticilerinizin yasalara, yasalarınızın filozoflara... ihtiyacı var:** Pythagorasçı gelenekte yasa kavramının önemi için bkz. Açıklama 73. Stob. 4.7.63’te beliren Pythagorasçı düşünceye göre “kralın bilge olması gerekir” (khrê ton basilea sophon êmen, χρὴ τὸν βασιλέα σοφὸν ἤμεν), “zira sadece bu şekilde ilk tanrıyı taklit eden ve ona öykünen biri olabilir” (outô gar esseitai antimimos kai zalôtas tô pratô Theô, οὕτω γὰρ ἐσσεῖται ἀντίμιμος

καὶ ζαλωτὰς τῷ πρώτῳ θεῷ). Ancak kralın bilge olmadığı durumda Açıklama 69'da değindiğimiz gibi Porph. VP 21'e referansla filozof yasa koyucular eliyle kendi yasalarını toplumda egemen kılar, Pythagoras'ın yasa koyucular Zaleukos ve Kharondas aracılığıyla İtalya'da yaptığı veya Numā aracılığıyla Roma'da yaptığı düşünülen şey budur.

- 75 **İyi atalarınız var:** Muhtemelen Sokrates öncesi dönemde yaşamış olan Miletoslu filozoflar, Thales, Anaksimandros ve Anaksimenos kastedilmektedir.

34

- 76 **Mouseion'daki bilgelere:** Birçok yerde “Mousalar Tapınağı” olarak bilinen Mouseionlar bulunuyordu, burada bahsedilen de İskenderiye'deki Mouseion (Μουσείον) olabilir.
- 77 **Argos, Phokis, Lokris, Sikyon ve Megara'yı ziyaret ettim:** Apollonios'un ziyaret ve seyahatlerinin anlam ve önemine ilişkin kapsamlı incelemeler için bkz. J. Elsner, “Hagiographic Geography: Travel and Allegory in the Life of Apollonius of Tyana”, *The Journal of Hellenic Studies*, 117 (1997): 22-37; R. Abraham, “The Geography of Culture in Philostratus' Life of Apollonius of Tyana”, *The Classical Journal*, 109.4 (2014): 465-480.
- 78 **“Uzun süre Yunanistan'dan uzakta kalmadan”:** Bkz. E. Or. 485.

35

- 79 **Hestiaios'a:** Hestiaios Apollonios'un erkek kardeşidir. VA 1.13.1-2'de Apollonios'un kardeşiyle ilişkisi anlatılır, örneğin babasından kendisine kalan mirasın yarısını daha fazla ihtiyaç duyan kardeşine verdiği söy-

lenir. Karş. L. L. Welborn, *Politics and Rhetoric in the Corinthian Epistles* (Georgia: Mercer University Press, 1997), 89 vd.

- 80 **erdem ve zenginlik birbirine taban tabana zıttır:** Euphrates'e ve diğer zenginlere yönelik eleştiriler bu yaklaşımın mektuplardaki en büyük örneğidir. Bkz. Mektup 1-7, Açıklama 1; 6; 12; 43. Apollonios'un para kazanmak için seyahat ettiği yönündeki suçlama için bkz. Mektup 45; VA 1.18; 3.33.

36

- 81 **Korinthoslu Bassos'a:** Bassos'un Apollonios'la ilişkisinin iyi anlaşılabilmesi için Mektup 36, 37, 60, 74 ve 77 birlikte değerlendirilmelidir. Bassos Korinthos'un iyi bilinen bir ailesine mensup bir kişidir. Bir dönem Isthmos oyunlarını yöneten memur olmuş, ilkin Apollonios'la anlaşıyor görünse de daha sonra onu Korinthos'ta yardımcısı Khalkisli Praksiteles aracılığıyla öldürmeye çalışmıştır. VA 4.26'da kendisinin bilgelik iddiasında bulunsa bile baba katili olduğuna inanıldığı söylenir. Onun kendisine karşı saldırgan bir tutum takınmasına Apollonios mektupları ve konuşmalarıyla yanıt vermiştir. Bkz. Penella 109.

37

- 82 **Aynı kişiye:** Bkz. Açıklama 81.

38

- 83 **Sardis'tekilere:** VA 6.37'de Apollonios'un Sardis'i ziyaret ettiği söylenir, ancak Mektup 38-41; 56; 75; 75a ve 76'da ele alınan kentteki iç çekişmelerden bahsedilmez. Penella 109-110'da da belirtildiği gibi kentte daha önce

de iç çekişmeler yaşandığını Plu. *Praec. Ger. Reip.* 813f ve 825d'den biliyoruz. Sardis'teki dinsel iç çekişmelerle ilgili olarak bkz. D. Neufeld, "Christian Communities in Sardis and Smyrna", *Religious Rivalries and the Struggle for Success in Sardis and Smyrna*, ed. R. S. Ascoug (Ontario: Wilfrid Laurier University Press, 2005), 27.

39

- 84 **örneğin Koddaroi, Boğayı Tıraş Edenler:** Koddaroi (Κόδδαροι) kelimesinin anlamı bilinmemektedir. Ancak "Boğayı Tıraş Edenler" olarak Türkçeleştirdiğimiz Ksurisitauroi (Ξυριστῆταιροι) cinsel organlarını tıraş eden erkek ve kadınlar sınıfını ifade etmektedir. Ksurisitauroi adının kökenine ilişkin bkz. Penella 110-111. Apollonios'un eleştirisi Mektup 40'ta da devam eder.

40

- 85 **Onlar da aynı sınıflara dâhil oluyor ve sizden daha utanmazlar:** Bkz. Mektup 39; Açıklama 84.

42

- 86 **Platonculara:** Filozofun para alıp almamasıyla ilgili olarak bkz. Açıklama 1; 5-7. Apollonios bu mektupta ihtiyacını karşılayacak kadar parayı alacağını ve bunun da felsefe ücreti olmayacağını söylemekle kendini Euphrates ve sofistlerden ayrı bir yere koymaktadır.

42a

- 87 **Ephöroslara:** Ephoroslar (ephoroi, ἑφοροι) Lakadimon, yani Sparta'daki yöneticilerdir. Bkz. Hdt. 1.65;

6.82; 9.76. Bu mektup VA 4.27’de “hataları düzeltmek ise Lakedaimonlulara (Spartalılara)” (Lakedaimoniôn de kai to diorthousthai, Λακεδαιμονίων δὲ καὶ τὸ διορθοῦσθαι) bölümü olmadan yer alır ve Apollonios’un Spartalıların yerel alışkanlıklarını değiştirdiğini duyduğu için bu mektubu yazdığı bilgisi verilir.

- 88 **insanlara:** Bire bir olarak “insan” diye çevirdiğimiz anêr (ἀνὴρ) sözcüğü ile “gerçek insan”, “ideal insan” kastedilmektedir.

42b

- 89 **Musonius’a:** VA 4.46.1’de söylendiğine göre ünlü Stoacı filozof C. Musonius Rufus, Nero döneminde hapse atılmış, kendisini ziyaret eden Menippos ve Damis aracılığıyla Apollonios’la mektuplaşmıştı. VA 4.46.2-5’te de alıntılanan Mektup 42b-42e bu mektuplaşmaya aittir. Yazar 4.46.1’de ikilinin birbirine başka mektuplar da yazdığını, ancak önemsiz konuları içerdiklerinden metnine dâhil etmediğini söyler. Karş. 5.19.2. Bkz. Dzielska, *Apollonius of Tyana in Legend and History*, 21. Penella 111-112; A. C. van Geytenbeek, *Musonius Rufus and Greek Diatribe*, çev. B. L. Hijmans, Jr (New York: Humanities Press, 1963), 5-6.

- 90 **Herakles’in Theseus’u Hades’ten kurtardığı gibi:** Mitojiye göre kahraman Theseus ile Peirithoos yer altı tanrısı Hades’in kaçırıp hapsettiği Persephone’yi kurtarmak için bilinenin aksine herkes gibi Lethe Nehri’nden geçmeyip başka bir yoldan giderek yer altına iner. Hades onların isteklerini sakince dinler ve ziyafet için kendi masasına davet eder. Bu iki kahraman hiçbir şeyden şüphelenmeyerek kendilerine gösterilen “unutkanlık” sandalyelerine oturur ve dört yıl boyunca burada hapis kalır. Daha sonra Herakles gelir ve ikisini tanıyarak

kurtarmak ister, ancak sadece Theseus'u kurtarmayı başarır. Bu öykünün farklı versiyonları ve kaynakları için bkz. R. Graves, *Yunan Mitleri*, çev. U. Akpur (İstanbul: Say Yayınları, 2004), 453-455.

42c

- ⁹¹ insanı sadece savunma görevini üstlenip masumiyetini kanıtlayan kendisi özgürleştirebilir: Musonius'un bu cevabı göz önünde tutulduğunda Apollonios'un Mektup 42b'deki "istegini yaz ve bana söyle" cümlesiyle onu kurtarmak için ne yapabileceğini sorduğu veya onu savunmayı teklif ettiği düşünülebilir. Nitekim görüldüğü gibi Mektup 42d-e Sokrates'in dostları tarafından kurtarılmayı tercih etmemesi veya kendisini savunmak için hazırlanmaması konuları işlenir. Felsefe ve düşünce tarihinde sayısız defa farklı açılardan ele alınan Sokrates'in kendisini savunmasıyla ilgili derli toplu iki inceleme için bkz. *Routledge Philosophy Guidebook to Plato and the Trial of Socrates*, ed. T. Brickhouse – N. Smith (New York: Routledge, 2004), 69-192; D. Nails, "The Trial and Death of Socrates", *A Companion to Socrates*, ed. S. Ahbel-Rappe – R. Kamtekar (Oxford: Blackwell Publishing, 2006), 5-20.

42f

- ⁹² **Vespasianus:** Apollonios'un İmparator Vespasianus'a yazdığı buradaki üç mektup (42f-42h) VA 5.41'de de alıntılanır. Bu mektuplarda ele alınan konunun tarihsel arka planı şudur: Vespasianus iç savaşa girdiklerinde Nero'nun daha önce Yunanlara tanıdığı özgürlük statüsünü nasıl özgür olunacağını unuttuklarını söyleyerek iptal etmiştir. Bkz. Paus. 7.17.4. Detaylı analiz

için bkz. Penella 112. Tredwell'e göre Apollonios bir Yunan olarak Yunanistan'ın ünü ve özgürlüğü konusunda hassastır ve Roma İmparatorluğu'nu umursamamaktadır. Detay için bkz. Daniel M. Tredwell, *A Sketch of the Life of Apollonius of Tyana* (Prabhat Books, 2008), 228 vd.

⁹³ **Kserkses'in... Nero'nun:** Darius Hystaspis'in oğlu olan Kserkses, Persia'nın ünlü kralıydı, Atina'yı ele geçirmiş, Salamis'te Yunan komutan Themistokles'e yenilmiştir. Bkz. Hdt. 7; 8 ve 9 vd.; Paus. 1.8.5; 36.2; 2.31.5, et al. Burada Roma İmparatoru Nero'nun Yunanlara haklar tanınması ve özgürlük vermesi ile Kserkses'in Atina'yı işgal ederek onların özgürlüğüne el koyması karşılaştırılmakta, Kserkses'ten bile daha kötü olduğu ima edilerek Vespasianus ince bir dille eleştirilmektedir. VA'un farklı bölümlerinde de Apollonios'un Kserkses ve Nero'dan farklı şekillerde bahsettiği ve bazen ikisini farklı açılardan karşılaştırdığından söz edilir. Örneğin 3.31.1-3'te efendi ile köle arasındaki doğal ilişkiden bahsedilirken, Kserkses'in Atina'yı yakmasına rağmen sonunda mağlup olarak kaçması Apollonios tarafından kölenin efendiden kaçmasına benzetilir. 5.7.3 vd.'de Kserkses'in kundakçılığı ile Nero'nun lir çalmaya özenmesi karşılaştırılır.

⁹⁴ **Çalgıcı Nero:** Apollonios Nero'nun lir çalma merakına göndermede bulunuyor.

44.1

⁹⁵ **Hestiaios'a:** Bkz. Açıklama 79. Apollonios bu mektupta kendisine yöneltilen kentine ve ailesine bağlı olmadığı yönündeki suçlamaya cevap vermektedir. Filozofun bu suçlamaya karşı yürüttüğü muhakeme 44.2-3'te görülmektedir. Genel olarak bakıldığında doğduğu kenti

över, ona hizmet etmeyi ve eylemleri aracılığıyla onu yüceltmeyi düşünür. Kendisini tüm dünyaya ait görür, tüm dünya onun yurdudur ve insanların hepsi onun kardeşidir, zira insanlar tanrıyla akrabadır. Apollonios'un bu fikrinin temelinde Kinik ve Stoacı kosmopolis anlayışı yatmaktadır. Bkz. Dzielska, *Apollonius of Tyana in Legend and History*, 61. Penella 113'e göre Apollonios'un doğduğu kente duyduğu sevginin izini VA 7.38'de sürmek mümkündür.

44.2

- ⁹⁶ **Homeros'un Odysseus'unun:** Hom. *Od.* 5.203 vd. ve 7.254 vd.'de tanrıça Kalypso Odysseus'a yurdu Ithaka'ya dönmeyip yanında kalırsa ölümsüz olacağını söyler, ancak Odysseus bunu kabul etmeyip Ithaka'ya dönmeyi tercih eder.

44.3

- ⁹⁷ **atalarının mezarlarını gösteremez:** Tüm yeryüzünü vatanı olarak kabul eden bir insan bile atalarının mezarlarını sadece doğduğu yerde bulabilir.

45

- ⁹⁸ **Rodos'ta buluştuktan sonra:** Karş. VA 5.21-23.

46

- ⁹⁹ **Gordios'a:** Jones 39, n.53'e göre bu mektuptaki Gordios ve Aristokleides, Mektup 48'deki Diotimos ile Lysias, Mektup 49'daki Ferocianus, Apollonios'un Tyana'daki tanıdıklarıdır.

49

- ¹⁰⁰ **Pheroukianos'a:** Penella 116'ya göre Pheroukianos muhtemelen Tyana'daki bir yakını veya dostudur.

50

- ¹⁰¹ **daimônlar:** Yunancada daimônun (δαίμων) farklı anlamları vardır. Örneğin “tanrı, tanrıça, tanrısal irade, tek tek insanların kaderini kontrol eden güç, güç ve etki bakımından tanrılardan daha aşağıda bulunan ruhsal veya yarı tanrısal varlık”. Peki Apollonios'un Pythagoras'ı ait gördüğü “daimônlar soyu” (genea daimonôn, γενεά δαιμόνων) nedir? Penella 116'ya göre Apollonios'un kastı Pythagoras'ın tanrı ile insan arasında bir soya dâhil olduğudur. Iambl. VP 30-31'de de Pythagorasçıların Pythagoras'ı iyi bir daimôn ve insan dostu olarak tanrılar arasında saydığı söylenir, devamında ise onu Ay'da yaşayan daimônlarla özdeşleştirilenlerin de olduğu belirtilir. Bu konuyla ilgili olarak bkz. Thom, *The Pythagorean Golden Verses*, 173 vd. Bununla birlikte VA 1.2; 1.19; 3.43; 4.44; 5.12; 6.3 ve 8.8'de Apollonios'un kendisi de daimôn olarak anılır.
- ¹⁰² **Pandaros'un Yeminlerin Bozulması'nda Menelaos'a yaptığından:** Bkz. Hom. *Il.* 5.287. *Yeminlerin Bozulması* daha çok dördüncü kitaba bir göndermedir, zira Apollonios Pandaros'un Diomedes'i öldürmeye çalıştığı *Il.*'in beşinci kitabındaki ilgili kısmı yine Pandarus'un Menelaos'u öldürmeye çalıştığı 4.85 vd. ile karıştırıyor.

51

- ¹⁰³ **Biri seni imparatoradan para aldığın için eleştiriyor:** Aynı konu için bkz. Mektup 5. Penella 116'ya göre burada bahsedilen İmparator Vespasianus veya düşük bir ihtimalle Domitianus olabilir. Karş. VA 5.38; 7.9; 8.3.

53

- ¹⁰⁴ **Claudius'tan:** Jones 47, n.60'a göre bu Roma imparatoru değil, muhtemelen bir Yunan kentinin yöneticisidir. Philost. VA 8.7.11'de Apollonios'un İmparator Nero, Vespasianus, Titus ve Domitianus'un döneminde yaşadığı söylenir. Karş. Penella 117.

54

- ¹⁰⁵ **procuratorlara:** Bkz. Mektup 31 ve Açıklama 72.

56

- ¹⁰⁶ **Sardislilere:** Bkz. Açıklama 83.
- ¹⁰⁷ **Kroisos Lydia krallığını Halys'i geçtikten sonra kaybetti:** Zenginliğiyle ünlü olan Lydia kralı Kroisos Media ve Lydia ülkeleri arasındaki sınır olan Halys Irmağı'nı (bugünkü adıyla Kızılırmak) geçtikten sonra krallığını kaybetmiştir. Onun bu ırmağı geçişi antik dünyada sıkça bahsedilen tarihî olaylardan biridir. İlgili olarak bkz. Hdt. 1.71 vd.; Cic. *Div.* 2.56.115. Karş. Penella 118-119.
- ¹⁰⁸ **Bu toprak adaletsiz:** Benzer bir yorum için bkz. Mektup 77a.

58.1

- ¹⁰⁹ **Valerius'a:** Burada bahsedilen Valerius Asya proconsulüdür. Karş. Penella 119.

58.3

- ¹¹⁰ **Sadece ilk töz eyler:** Töz veya buradaki anlamıyla ebedî tanrı, metinde anlatıldığı gibi her şeyin altta yatan ne-

deni olduğu hâlde neden olduğu şeylerin isimleri ve şekillerinden ötürü insanlara görünmez. Başka deyişle insanlar yüzeysel bir düşünüş veya bakışla tözün kendisinden ziyade onun etkide bulunduğu şeylerin isimlerini ve şekillerini bilir.

58.7

- ¹¹¹ **Uzun bir süre önce yaşamış olan bir Romalı:** Burada MÖ 340 yılı consulü olan T. Manlius Torquatus'tan bahsedilmektedir. Torquatus ordudaki emirlere itaat etmediği için oğluna ölüm cezası vermişti. Bkz. Liv. 7.10.
- ¹¹² **Fabulla'yı:** Muhtemelen Valerius'un eşidir. Penella 120'de söylendiği gibi MÖ I. yüzyılda Fabulla'nın akrabası olabileceği Fabullus aile adına sahip iki senator vardır: M. Fabius Fabullus ve Fabius Fabullus.

59

- ¹¹³ **Babillilerin kralı Garmos'tan Hintlerin kralı Neogyn-des'e:** Bu kralların kim olduğu bilinmemektedir, sadece Iamblichus *Babyloniaca*'da Garmos'tan Babil kralı olarak bahsedilir. Jones 57, n.73'te söylendiğine göre bu mektup benzer bir kaynaktan alınmış olmalıdır. Karş. Penella 121.

60

- ¹¹⁴ **Khalkisli Praksiteles bir deliydi:** Bkz. Mektup 36; 77; Açıklama 81.
- ¹¹⁵ **"... bir deniz uzanıyor":** Hom. *Il.* 1.154; 156-157.

61

- ¹¹⁶ **Lesbonaks'a:** Bkz. Mektup 22, Açıklama 54.
- ¹¹⁷ **İskit Anakharsis:** MÖ VI. yüzyılda yaşamış olan ünlü İskit önder. D.L. 1.101 vd.'de yaşamı üzerine kapsamlı

bilgi verilir. 47. Olimpiyat döneminde, yani MÖ 591-588 arasında eğitim almak için Atina'ya geldiği söylenir. Bu yetenekli adam aynı zamanda Solon'un dostuydu. İskit ülkesine geri döndüğünde Yunan kültürüne olan ilgi ve sevgisi yüzünden İskit âdetlerini değiştireceği düşünülererek erkek kardeşi tarafından öldürülmüştür. D.L. 1.105'te anlatıldığına göre bir Atinalı kendisini İskit soyundan geldiği için aşağılayınca, "Varsayalım ki soyum benim için utanç kaynağı, ama sen de ülken için utanç kaynağısın," demiştir. Bu mektup Apollonios'un döneminde de Anakharsis'i soyundan ötürü aşağılayanların olduğunu veya soyundan ötürü haksız bir şekilde aşağılanan insanlara örnek teşkil ettiğini gösteriyor olabilir. Anakharsis'le ilgili olarak bkz. Plu. *Sol.* 5.80. Martin bu mektubu Mektup 34'te işlenen Yunan kültürüyle temas hâlinde olma konusuyla birlikte değerlendirdikten sonra Anakharsis'i kinik felsefe açısından ele alır. Bkz. R. P. Martin, "The Scythian Accent: Anacharsis and the Cynics", *The Cynics: The Cynic Movement in Antiquity and Its Legacy*, ed. R. Bracht Branham – Marie-Odile Goulet-Cazé (Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, 1996), 136-137; Robert J. Penella, "Anacharsis in a Letter of Apollonius of Tyana", *The Classical Quarterly*, 38.2 (1988): 570-572.

63

- 118 **Apollonios'tan Ephoroslara ve Spartalılara:** Bu mektubun adresi VA 4.27'de bahsedilen Ephoroslar ve Spartalılardır. Orada bahsedildiğine göre Apollonios Olympia'ya giderken kendisini Sparta'ya davet eden elçilerle karşılaşır, ancak kılık kıyafetleri Spartalıların kılık kıyafetine benzememektedir. Metnin devamında bu mektuptakine benzer betimlemeler yer alır. İki kaynak-

ta da sözde Spartalı elçiler gösterişe düşkünlüklerinden ötürü eleştirilmektedir.

- ¹¹⁹ **Ionia ayakkabıları:** Ionia pahalı ve gösterişli ürünleriyle biliniyordu.

64

- ¹²⁰ **Solon'un kenti:** Atina. Karş. VA 4.18; 5.20.

- ¹²¹ **Lykurgos'a saygı duyun:** Apollonios, MÖ VII. yüzyılda yaşayan Spartalıların ünlü yasa koyucusu Lykurgos'u yüceltmektedir. Örneğin VA 8.21'de Apollonios'un bakış açısını yansıtacak şekilde Lykurgos'un Sparta'yı yönetmek için yasalar belirledikten sonra Delphoi kehanet merkezine geldiği ve kehanet tanrısının ona seslenirken onun insan mı yoksa tanrı mı olduğu konusunda şüpheye düştüğü, sonunda ona "erdem insanı" dediği belirtilir. Apollonios'un Lykurgos'un yasalarını değerli bulduğuyla ilgili olarak bkz. 4.31.2; 6.20.3.

65

- ¹²² **şölen düzenleyicileri ve yemek misafirleri:** Burada Artemis onuruna düzenlenen şölenlerde görev üstlenen ve bu şölenlere katılan kişiler kastedilmektedir. Bkz. Paus. 8.13.1.
- ¹²³ **bu tapınak hırsızlara barınak olmuş:** Bir dönem Ephesos'taki Artemis Tapınağı içindeki kimsenin tutuklanmadığı ayrıcalıklı bir yerdi. Bu yüzden hırsızların sığınağı olmuştu.

67

- ¹²⁴ **Leto'nun kızının:** Artemis.

67a

- ¹²⁵ **Ephesoslu Lucius Pompeius Apollonios'tan proconsul Lucius Mestrius Florus'a:** Jones 63, n.87'ye göre bu mektup Ephesos'taki bir yazıtta korunmuştur. Mektubun yazarının Tyanalı Apollonios olup olmadığı tartışmalıdır. Nitekim bu mektup Penella'da bulunmaz. Lucius Mestrius Florus Romalı bir senatordur ve Plutarkhos'un iyi bilinen bir dostudur. Jones 63, n.88'e göre bu mektubun yazarı gerçekten Tyanalı Apollonios'sa hem Roma hem de Ephesos vatandaşlığı almış demektir.

68

- ¹²⁶ **Miletoslulara:** Apollonios'a göre tanrılar ahlaki çöküntü içindeki Miletosluları cezalandırmak için bir deprem göndermiştir. VA 6.38'de de Apollonios, Antiokhos'un halkını yaşadıkları depremin tanrılarının bir uyarısı olduğuna ikna etmeye çalışır. Bkz. Penella 124-125.
- ¹²⁷ **Önemli bir filozof:** Apollonios burada kendisinden söz etmektedir.
- ¹²⁸ **Bir de Thales'in sizin atanız olduğunu söylerler!:** Thales MÖ 585 yılındaki güneş tutulmasını önceden bilmişti.

69

- ¹²⁹ **Tralleislilere:** Bugünkü adı Aydın olan Tralleis, Karia'nın önemli bir kentidir.
- ¹³⁰ **Thouria:** Augustus'un Sparta'ya verdiği Messenia kenti.
- ¹³¹ **Krotonlular:** Kroton İtalya'da, Spartalıların kurduğu bir kenttir.
- ¹³² **Tarentumlular:** Tarentum Aşağı İtalya'da Spartalıların kurduğu bir kasabadır.

70

- ¹³³ **Platon'un *Timaios*'ta söylediği gibi:** Bkz. Pl. *Tim.* 21e. Sais Nil deltasında önemli bir kenttir ve Yunanlar uzun süre önce buradaki savaş tanrıçası Neith'i Athena'yla ilişkilendirmiştir.
- ¹³⁴ **Munykhia ile Piraios'un... Sounion'da:** Munykhia, Atina'nın liman bölgesi olan Piraios'taki iskelelerden biridir. Sounion ise güney Attika'da bir burundur.

71

- ¹³⁵ **İonyalılara:** Apollonios'un bu mektupta beliren İonya Birliği'yle ilgili şikâyeti VA 4.5'te de bulunur.
- ¹³⁶ **adınızın "İonyalılar" olduğunu düşünüyorsunuz:** İonyalıların tanrı Apollon'un oğlu olan Ion'un önderliğinde Yunanistan'dan göçtüğüne inanılmaktadır.
- ¹³⁷ **Mimnermos:** Muhtemelen VII. yüzyılda İonya'daki Smyrna'da yaşamış olan şair.

72

- ¹³⁸ **Hestiaios'a:** Bkz. Açıklama 79.
- ¹³⁹ **Babamız Apollonios'un:** Apollonios'un babasının adı da Apollonios'tu. Bkz. VA 1.4; 6.

73

- ¹⁴⁰ **"Kader en yüksek makama erişen insanların sonunu getirecek şekilde hareket eder.":** Bu dize bilinmeyen bir lirik şairden alınmıştır.

74

- ¹⁴¹ **Bassos:** Penella 128-129'a göre Bassos memleketi Korinthos'tan Megara'ya gitmiş ve Stoacı Euphrates'in derslerine katılmıştır.

75

- ¹⁴² **Sardislilere:** Bkz. Açıklama 83.
¹⁴³ **Alyattes'in:** Lydia kralı, Kroisos'un babası.
¹⁴⁴ **Demeter'e değil, Erinyslere:** Demeter ekin tanrıçası Ceres'in Yunancasıdır. Erinys ise intikam tanrıçalarının her birinin adıdır.

76

- ¹⁴⁵ **iç çekişme savaştan daha çetin olur:** Pl. *Lg* 629d.

77

- ¹⁴⁶ **Praksiteles'in kılıcından:** Bkz. Mektup 36; 60.

77a

- ¹⁴⁷ **Tahıl tacirlerine:** Bu mektup VA 1.15.3'te de bulunur.

77b

- ¹⁴⁸ **Kral Phraotes:** Bu mektup VA 2.41'de de bulunur.

77c

- ¹⁴⁹ **Tantalos'a:** Zeus'un oğlu olan Tantalos Phrygia'nın kralıydı. Zeus tarafından tanrıların ziyafet sofrasına kabul edilmiştir, ancak tanrıların sırlarını ifşa ettiğinden ölümler âlemine atılmış, orada bir suyun içine, aşağı sarkan bir meyvenin altına konmuş ve ne zaman meyveye ulaşmaya çalışsa suya gömülerek daha fazla acı çekmiştir. Burada bu cezaya gönderme vardır. VA 3.32.2'de de Tantalos'tan bahsedilir. Karş. Stob. 1.3.56 = Testim. 13.

77d

- ¹⁵⁰ **İmparator Titus'a:** Titus Flavius Caesar Vespasianus Augustus veya imparatorlar kronolojisindeki kısa adıyla Titus, Vespasianus'un oğlu ve 79-81 yılları arasında Roma imparatorudur. Bu mektup VA 6.29.2'de de bulunur.

77e

- ¹⁵¹ **Kinik Demetrius'a:** Bu mektup VA 6.33'te de bulunur. 4.25; 4.42'den anladığımız kadarıyla Demetrius Apollonios'a hayran biridir. 71 yılının başında Apollonios İmparator Titus'la Tarsus'ta buluşmuş ve daha sonra Roma'da imparatorun danışmanları arasına Demetrius'u da katacağının sözünü vermiştir. Bkz. Penella 132-133.

77f

- ¹⁵² **İmparator Vespasianus filozof Apollonios'u selamlar:** Bu mektup VA 8.7.11'de de bulunur.

78

- ¹⁵³ **Tantalos'un suyuyla:** Bkz. Açıklama 149.

79

- ¹⁵⁴ **Glaukos'a:** Bu mektup Stob. 2.15.34'te bulunur. Aşağıdaki mektuplar da aynı kaynakta yer almaktadır.

80

- ¹⁵⁵ **Herodianos'a:** Bkz. Stob. 2.46.20.

- ¹⁵⁶ <...>: Metindeki eksiklikten ötürü anlam belirsizdir.

81

- ¹⁵⁷ **Numenius'a:** Bkz. Stob. 2.46.21. Jones 75, n.116'ya göre bu mektubun içeriği IV. yüzyıl şairi olan Anaksandridas'tan alınmış olabilir.

82

- ¹⁵⁸ **Euphrates'e:** Bkz. Stob. 3.10.63.

83

- ¹⁵⁹ **Delios'a:** Bkz. Stob. 3.11.28.
¹⁶⁰ **Yalan söylemek alçakça, hakikat ise yücedir:** Buradaki karşılaştırmada (aneleutheros, ἀνελεύθερος) ile (genaios, γενναῖος) sıfatları kullanılmaktadır, ilki “kölelere özgü” değersizliği, ikincisi ise özgür ve soylu kişilere özgü yüceliği ifade eder. Dolayısıyla bu cümle “yalan söylemek kölelere özgü, hakikat ise soylulara özgüdür” şeklinde de çevrilebilir.

84

- ¹⁶¹ **Idomeneus'a:** Bkz. Stob. 3.17.13.

85

- ¹⁶² **Öğrencilerine:** Bkz. Stob. 3.17.14.

86

- ¹⁶³ **Makedon'a:** Bkz. Stob. 3.20.48.

87

¹⁶⁴ **Aristokles'e:** Bkz. Stob. 3.20.49.

88

¹⁶⁵ **Demokrates'e:** Bkz. Stob. 3.20.50.

89

¹⁶⁶ **Satyros'a:** Bkz. Stob. 3.23.4.

90

¹⁶⁷ **Dion'a:** Bkz. Stob. 3.29.82.

91

¹⁶⁸ **Danaos'a:** Bkz. Stob. 3.29.83.

¹⁶⁹ **Eylemler gerçekleştirilmekten yorulmaz:** Anlam belirsizdir. Belki eylemler ile insanlar arasında bir benzerlik kurulmaktadır.

92

¹⁷⁰ **Öğrencilerine:** Bkz. Stob. 3.33.13.

93

¹⁷¹ **Aynı kişilere:** Bkz. Stob. 3.36.28.

94

¹⁷² **Euphrates'e:** Bkz. Stob. 3.36.29.

95

¹⁷³ **Erkek kardeşlerine:** Bkz. Stob. 3.38.54.

96

¹⁷⁴ **Dionysios'a:** Bkz. Stob. 4.16.16.

97

¹⁷⁵ **Lykos'a:** Bkz. Stob. 4.32.9.

98

¹⁷⁶ **Cornelianus'a:** Bkz. Stob. 4.53.34.

99

¹⁷⁷ **Numenios'a:** Bkz. Stob. 4.56.35.

100

¹⁷⁸ **Theaitetos'a:** Bkz. Stob. 4.56.37.

Kısaltmalar ve Kaynakça

- Abraham, R., "The Geography of Culture in Philostratus' Life of Apollonius of Tyana." *The Classical Journal*, 109.4 (2014): 465-480.
- Adcock, F. E., "Literary Tradition and Early Greek Code-Makers." *The Cambridge Historical Journal*, 2.2 (1927): 95-109.
- Addey, C., *Divination and Theurgy in Neoplatonism: Oracles of the Gods*. London: Routledge, 2014.
- Ael., Aelianus = *Historical Miscellany*. Çev. Nigel G. Wilson. Loeb Classical Library 486. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1997.
- Anderson, G., *Philostratus: Biography and Belles Lettres in the Third Century A.D.* New York: Routledge, 2014.
- Aristocr., Aristocritus
_____, *Theos., Theosophia*. Ed. P. F. Beatrice. Leiden, 2001.
- Ath., Athenaeus = *The Learned Banqueters, Volume II: Books 3.106e-5*. Ed. ve Çev. Douglas Olson. Loeb Classical Library 208. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2007.
- Antonova, S. E., *Barbarian or Greek?: The Charge of Barbarism and Early Christian Apologetics*. Leiden-Boston: Brill, 2019.
- Banner, N., *Philosophic Silence and the 'One' in Plotinus*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018.

- Bar-Kochva, B., *The Image of the Jews in Greek Literature: The Hellenistic Period*. Berkeley: University of California Press, 2010.
- Bernabé, A., “Una etimología platónica σῶμα-σῆμα.” *Philologus* 139 (1995): 204-237.
- Billault, A., “The Rhetoric of a ‘Divine Man’: Apollonius of Tyana as Critic of Oratory and as Orator According to Philostratus.” *Philosophy & Rhetoric*, 26.3 (1993): 227-235.
- Blank, D. L., “Socratics Versus Sophists on Payment For Teaching.” *Classical Antiquity*, 4.1 (1985): 1-49.
- Boter, G., “The Title of Philostratus’ Life of Apollonius of Tyana.” *The Journal of Hellenic Studies*, 135 (2015): 1-7.
- Brickhouse, T – Smith, N. (ed.), *Routledge Philosophy Guidebook to Plato and the Trial of Socrates*. New York: Routledge, 2004.
- Butler, E. M., *The Myth of the Magus*. Cambridge: Cambridge University Press, 194.
- Capelle, W., *Sokrates’ten Önce Felsefe*. Çev. O. Özügül. İstanbul: Pencere Yayınları, 2016.
- Cas. Dio, Cassius Dio
_____, *Hist. Rom., Historia Romana = Roman History, Volume VIII: Books 61-70*. Çev. Earnest Cary, Herbert B. Foster. Loeb Classical Library 176. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1925.
- Cels., Celsus
_____, *Med., De Medicina = On Medicine, Volume I: Books 1-4*. Çev. W. G. Spencer. Loeb Classical Library 292. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1935.
- Cic., Cicero
_____, *Div., De Divinatione = On Old Age. On Friendship. On Divination*. Çev. W. A. Falconer. Loeb Classical Library 154. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1923.

- _____, *Fin.*, *De Finibus = On Ends*. Çev. H. Rackham. Loeb Classical Library 40. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1914.
- _____, *Leg.*, *De Legibus = On the Republic. On the Laws*. Çev. Clinton W. Keyes. Loeb Classical Library 213. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1928; *Yasalar Üzerine*. Çev. C. Cengiz Çevik. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016.
- Copalle, S., *De Servorum Graecorum Nominibus*. Typis Academicis J. A. Koch, 1908.
- Corey, D., "The Case Against Teaching Virtue For Pay: Socrates and the Sophists." *History of Political Thought*, 23.2 (2002): 189-210.
- Çevik, C. Cengiz, *Roma'da Siyaset ve Felsefe (Cumhuriyet Dönemi)*. İstanbul: İthaki Yayınları, 2019.
- Dio Chry., Dio Chrysostomus
- _____, *Or.*, *Orationes = Discourses 1-11*. Çev. J. W. Cohoon. Loeb Classical Library 257. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1932; *Discourses 12-30*. Çev. J. W. Cohoon. Loeb Classical Library 339. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1939; *Discourses 31-36*. Çev. J. W. Cohoon, H. Lamar Crosby. Loeb Classical Library 358. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1940.
- DL, Diogenes Laertius = *Lives of Eminent Philosophers, Volume II: Books 6-10*. Çev. R. D. Hicks. Loeb Classical Library 185. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1925.
- Dzielska, M., *Apollonius of Tyana in Legend and History*. Çev. P. Pienkowski. Roma: L'erma di Bretschneider, 1986.
- E., Euripides
- _____, *Or.*, *Orestes = Helen. Phoenician Women. Orestes*. Ed. ve Çev. David Kovacs. Loeb Classical Library 11. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2002.

- Edmonds, Radcliffe G., "Extraordinary People: Mystai and Magoi, Magicians and Orphics in the Derveni Papyrus", *Classical Philology*, 103.1 (2008): 16-39.
- Elsner, J., "Hagiographic Geography: Travel and Allegory in the Life of Apollonius of Tyana." *The Journal of Hellenic Studies*, 117 (1997): 22-37.
- Epict.,
 _____, *Diss., Dissertationes = Discourses, Books 1-2.* Çev. W. A. Oldfather. Loeb Classical Library 131. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1925; *Discourses, Books 3-4. Fragments. The Encheiridion.* Çev. W. A. Oldfather. Loeb Classical Library 218. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1928.
- Eus., Eusebius
 _____, *Hier., Contra Hieroclem = Philostratus. Apollonius of Tyana. Volume III: Letters of Apollonius. Ancient Testimonia. Eusebius's Reply to Hierocles.* Ed. ve Çev. Christopher P. Jones. Loeb Classical Library 458. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2006.
- Frede, Michael, "Euphrates of Tyre." *Bulletin of the Institute of Classical Studies. Supplement*, 68, *Aristotle and After* (1997): 1-11.
- Garber, James J., *Harmony in Healing: The Theoretical Basis of Ancient and Medieval Medicine.* New Brunswick: Transaction Publishers, 2008.
- Gell., Gellius = *Attic Nights, Volume I: Books 1-5.* Çev. J. C. Rolfe. Loeb Classical Library 195. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1927.
- Geytenbeek, A. C. van, *Musonius Rufus and Greek Diatribe.* Çev. B. L. Hijmans, Jr. New York: Humanities Press, 1963.
- Granger, H., "Early Natural Theology: The Purification of the Divine Nature." *Doctrine and Doxography: Studies on Heraclitus and Pythagoras.* Ed. D. Sider ve D. Obbink, 163-200. Berlin: Walter de Gruyter, 2013.

- Graves, R., *Yunan Mitleri*. Çev. U. Akpur. İstanbul: Say Yayınları, 2004.
- Griffin, M., "The Younger Pliny's Debt to Moral Philosophy." *Harvard Studies in Classical Philology*, 103 (2007): 451-481.
- Guthrie, W. K. C., *Orpheus and Greek Religion: A Study of the Orphic Movement*. Princeton: Princeton University Press, 1993.
- _____, *Yunan Felsefe Tarihi: 1. Sokrates Öncesi İlk Filozoflar ve Pythagorasçılar*. Çev. Ergün Akça. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2011.
- Hdt., Herodotus = *The Persian Wars, Volume I: Books 1-2*. Çev. A. D. Godley. Loeb Classical Library 117. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1920.
- Volume III: Books 5-7*. Çev. A. D. Godley. Loeb Classical Library 119. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1922.
- Volume IV: Books 8-9*. Çev. A. D. Godley. Loeb Classical Library 120. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1925.
- Herakleitos, *Fragmanlar*. Çev. C. Cengiz Çevik. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020.
- Hom., Homeros
- _____, *Il., Ilias = Iliad, Volume I: Books 1-12*. Çev. A. T. Murray. Rev. William F. Wyatt. Loeb Classical Library 170. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1924.
- _____, *Od., Odysseia = Odyssey, Volume I: Books 1-12*. Çev. A. T. Murray. Rev. George E. Dimock. Loeb Classical Library 104. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1919.
- Iambl., *Iamblichus*
- _____, *VP, De Vita Pythagorica = Iamblichi De Vita Pythagorica Liber*. Ed. L. Deubner, Rev. V. Klein. Stuttgart: Teubner, 1985.

Isocr., Isocrates

_____, *Bus., Busiris = Early Greek Philosophy, Volume IV: Western Greek Thinkers, Part 1.* Ed. ve Çev. André Laks, Glenn W. Most. Loeb Classical Library 527. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2016.

_____, *In Soph., In Sophistas = Early Greek Philosophy, Volume IX: Sophists, Part 2.* Ed. ve Çev. André Laks, Glenn W. Most. Loeb Classical Library 532. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2016.

Jackson, S., "Apollonius and the Emperors", *Hermathena*, 137 (1984): 25-32.

Kemezis, A., "Roman Politics and the Fictional Narrator in Philostratus' Apollonius." *Classical Antiquity*, 33.1 (2014): 61-101.

Kingsley, P., "The Greek Origin of the Sixth-Century Dating of Zoroaster." *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London*, 53.2 (1990): 245-265.

Knoles, T. G., *Literary Technique and Theme in Philostratus' "Life of Apollonius of Tyana"*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Rutgers The State University of New Jersey, 1981.

Koskenniemi, E., "The Philostratean Apollonius as a Teacher." *Theios Sophistes: Essays on Flavius Philostratus' Vita Apollonii*. Ed. K. Demoen – D. Praet, 321-334. Leiden-Boston: Brill, 2009.

Luc., Lucianus

_____, *JTr., Juppiter Tragoedus = The Downward Journey or The Tyrant. Zeus Catechized. Zeus Rants. The Dream or The Cock. Prometheus. Icaromenippus or The Sky-man. Timon or The Misanthrope. Charon or The Inspectors. Philosophies for Sale.* Çev. A. M. Harmon. Loeb Classical Library 54. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1915.

- _____, *Pseudom., Pseudomantis = Anacharsis or Athletics. Menippus or The Descent into Hades. On Funerals. A Professor of Public Speaking. Alexander the False Prophet. Essays in Portraiture. Essays in Portraiture Defended. The Goddess of Surrye.* Çev. A. M. Harmon. Loeb Classical Library 162. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1925.
- _____, *Scyth, Scythes = How to Write History. The Dipsads. Saturnalia. Herodotus or Aetion. Zeuxis or Antiochus. A Slip of the Tongue in Greeting. Apology for the "Salaried Posts in Great Houses." Harmonides. A Conversation with Hesiod. The Scythian or The Consul. Hermotimus or Concerning the Sects. To One Who Said "You're a Prometheus in Words." The Ship or The Wishes.* Çev. K. Kilburn. Loeb Classical Library 430. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1959.
- _____, *Salt., De Saltatione = The Passing of Peregrinus. The Runaways. Toxaris or Friendship. The Dance. Lexiphanes. The Eunuch. Astrology. The Mistaken Critic. The Parliament of the Gods. The Tyrannicide. Disowned.* Çev. A. M. Harmon. Loeb Classical Library 302. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1936.
- Martin, R. P., "The Scythian Accent: Anacharsis and the Cynics." *The Cynics: The Cynic Movement in Antiquity and Its Legacy*. Ed. R. Bracht Branham – Marie-Odile Goulet-Cazé, 136-155. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, 1996
- Mead, G. R. S., *Apollonius of Tyana, the Philosopher-Reformer of the First Century A.D.* London: Theosophical Publishing Society, 1901.
- Nails, D., "The Trial and Death of Socrates", *A Companion to Socrates*. Ed. S. Ahbel-Rappe – R. Kamtekar, 5-20. Oxford: Blackwell Publishing, 2006.
- Neufeld, D., "Christian Communities in Sardis and Smyrna", *Religious Rivalries and the Struggle for Success in*

- Sardis and Smyrna*. Ed. R. S. Ascough, 25-39. Ontario: Wilfrid Laurier University Press, 2005.
- Olearius, G. (ed.), *Philostratorum Quae Supersunt Omnia: Vita Apollonii libris VIII*. Leipzig: Thomas Fritsch, 1709.
- Origen, *Origenes*
_____, *Cels.*, *Contra Celsum* = Philostratus. Apollonius of Tyana, *Volume III: Letters of Apollonius. Ancient Testimonia. Eusebius's Reply to Hierocles*. Ed. ve Çev. Christopher P. Jones. Loeb Classical Library 458. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2006.
- Penella, R. J., "Apollonius of Tyana and Apollonides of Caesarea Maritima", *The American Journal of Philology*, 102.4 (1981): 423-424.
- _____, "Anacharsis in a Letter of Apollonius of Tyana." *The Classical Quarterly*, 38.2 (1988): 570-572.
- Paus., Pausanias = *Description of Greece, Volume III: Books 6-8.21 (Elis 2, Achaia, Arcadia)*. Çev. W. H. S. Jones. Loeb Classical Library 272. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1933.
- Pevarello, D., "Criticism of Verbosity in Ancient Philosophical and Early Christian Writings: Jesus' Critique of the 'Polylogia' of Pagan Prayers (Matthew 6:7) in its Graeco-Roman Context." *Religio-Philosophical Discourses in the Mediterranean World: From Plato, through Jesus, to Late Antiquity*. Ed. A. K. Petersen ve G. van Kooten, 244-278. Leiden: Brill, 2017.
- Philostr., Philostratus
_____, *Dialex.*, *Dialexis* = *Heroicus. Gymnasticus. Discourses 1 and 2*. Ed. ve Çev. Jeffrey Rusten, Jason König. Loeb Classical Library 521. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2014.
- _____, *VA, Vita Apollonii* = *Apollonius of Tyana, Volume II: Life of Apollonius of Tyana, Books 5-8*. Ed. ve Çev. Christopher P. Jones. Loeb Classical Library 17. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2005.

- _____, *Vit. Soph., Vitae Sophistarum* = Philostratus, Eunapius. *Lives of the Sophists. Eunapius: Lives of the Philosophers and Sophists.* Çev. Wilmer C. Wright. Loeb Classical Library 134. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1921.
- Pl., Platon
- _____, *Ap., Apologia* = *Euthyphro. Apology. Crito. Phaedo.* Ed. ve Çev. Christopher Emlyn-Jones – William Preddy. Loeb Classical Library 36. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2017.
- _____, *Chrm., Charmides* = *Charmides. Alcibiades I and II. Hipparchus. The Lovers. Theages. Minos. Epinomis.* Çev. W. R. M. Lamb. Loeb Classical Library 201. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1927.
- _____, *Gorg., Gorgias* = *Lysis. Symposium. Gorgias.* Çev. W. R. M. Lamb. Loeb Classical Library 166. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1925.
- _____, *Lg, Leges* = *Laws, Volume I: Books 1-6.* Çev. R. G. Bury. Loeb Classical Library 187. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1926.
- _____, *Men., Meno* = *Laches. Protagoras. Meno. Euthydemus.* Çev. W. R. M. Lamb. Loeb Classical Library 165. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1924.
- _____, *Phd., Phaedo* = *Euthyphro. Apology. Crito. Phaedo.* Ed. ve Çev. Christopher Emlyn-Jones – William Preddy. Loeb Classical Library 36. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2017.
- _____, *Prt., Protagoras* = *Laches. Protagoras. Meno. Euthydemus.* Çev. W. R. M. Lamb. Loeb Classical Library 165. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1924.
- _____, *R., Respublica* = *Republic, Volume I: Books 1-5.* Ed. ve Çev. Christopher Emlyn-Jones – William Preddy. Loeb Classical Library 237. Cambridge, MA: Harvard

University Press, 2013; *Republic, Volume II: Books 6-10*. Ed. ve Çev. Christopher Emlyn-Jones – William Preddy. Loeb Classical Library 276. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2013.

_____, *Sph., Sophisa = Theaetetus. Sophist.* Çev. Harold North Fowler. Loeb Classical Library 123. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1921.

_____, *Tht., Theaetetus = Theaetetus. Sophist.* Çev. Harold North Fowler. Loeb Classical Library 123. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1921.

_____, *Tim., Timaeus = Timaeus. Critias. Cleitophon. Menexenus. Epistles.* Çev. R. G. Bury. Loeb Classical Library 234. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1929.

Plin., Plinius

_____, *Ep., Epistulae = Letters, Volume I: Books 1-7.* Çev. Betty Radice. Loeb Classical Library 55. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1969.

Plu., Plutarchus

_____, *Cur., De Curiositate = Moralia, Volume VI: Can Virtue Be Taught? On Moral Virtue. On the Control of Anger. On Tranquility of Mind. On Brotherly Love. On Affection for Offspring. Whether Vice Be Sufficient to Cause Unhappiness. Whether the Affections of the Soul are Worse Than Those of the Body. Concerning Talkativeness. On Being a Busybody.* Çev. W. C. Helmbold. Loeb Classical Library 337. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1939. (D237c)

_____, *Praec. Ger. Reip., Praecepta Gerendae Reipublicae = Moralia, Volume X: Love Stories. That a Philosopher Ought to Converse Especially With Men in Power. To an Uneducated Ruler. Whether an Old Man Should Engage in Public Affairs. Precepts of Statecraft. On Monarchy, Democracy, and Oligarchy. That We Ought*

- Not to Borrow. Lives of the Ten Orators. Summary of a Comparison Between Aristophanes and Menander.* Çev. Harold North Fowler. Loeb Classical Library 321. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1936.
- _____, *Sol., Solon =Lives, Volume I: Theseus and Romulus. Lycurgus and Numa. Solon and Publicola.* Çev. Bernadotte Perrin. Loeb Classical Library 46. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1914.
- Porph., *Porphyrus*
- _____, *Abst., De Abstinencia Ab Esu Animalium Porphyrii Philosophi.* Ed. P. Victor ve J. Valentinus. Paddenburg, 1767.
- _____, *VP, Vita Pythagorae = Early Greek Philosophy, Volume IV: Western Greek Thinkers, Part 1.* Ed. ve Çev. André Laks, Glenn W. Most. Loeb Classical Library 527. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2016.
- Praet, D., Demoen, K. ve Gyselinck, W., “Domitian and Pentheus, Apollonius and Dionysos: Echoes of Homer and of Euripides’ ‘Bacchae’ in Philostratus’ ‘Vita Apollonii’.” *Latomus*, T70.4 (2011): 1058-1067.
- Raynor, D. H., “Moeragenes and Philostratus: Two Views of Apollonius of Tyana.” *The Classical Quarterly*, 34.1 (1984): 222-226.
- Rehrenböck, G., “Die orphische Seelenlehre in Platons Kratylos.” *WS* 88 (1975): 17-33
- Reydams-Schils, G., “The Stoics.” *The Oxford Handbook of the Second Sophistic.* Ed. D. S. Richter – W. A. Johnson, 527-538. Oxford: Oxford University Press, 2017.
- Rosenmeyer, Thomas G., “Ecloga Epicurea.” *Philomathes: Studies and Essays in the Humanities in Memory of Philip Merlan.* Ed. R. B. Palmer ve R. Hamerton-Kelly, 447-460. Martinus Nijhoff / The Hague, 1971.
- Schmidt, B. J., “Temple Elements in Ancient Religious Communities.” *Brigham Young University Studies*, 50.1 (2011): 127-153.

Sen., Seneca

_____, *Vit. Beat., De Vita Beata = Moral Essays, Volume II: De Consolatione ad Marciam. De Vita Beata. De Otio. De Tranquillitate Animi. De Brevitate Vitae. De Consolatione ad Polybium. De Consolatione ad Helviam.* Çev. John W. Basore. Loeb Classical Library 254. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1932.

Shelton, Jo-Ann, *The Women of Pliny's Letters*. London: Routledge, 2013.

Souda... (*FgrHist*), (*Fragmenta Graecorum Historicorum*) = Apollonius of Tyana, Volume III: Letters of Apollonius. Ancient Testimonia. Eusebius's Reply to Hierocles. Ed. ve Çev. Christopher P. Jones. Loeb Classical Library 458. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2006.

Stob., Stobaeus, *Anthologium*. Ed. C. Wachsmuth ve O. Hense. Berlin: Weidmann, 1884–1912.

Strab., Strabon, *Geographika*. Ed. S. L. Radt. Göttingen, 2002–2011.

Syn., Synesius = Apollonius of Tyana, Volume III: Letters of Apollonius. Ancient Testimonia. Eusebius's Reply to Hierocles. Ed. ve Çev. Christopher P. Jones. Loeb Classical Library 458. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2006.

Testim., Testimonia Apollonii = Apollonius of Tyana, Volume III: Letters of Apollonius. Ancient Testimonia. Eusebius's Reply to Hierocles. Ed. ve Çev. Christopher P. Jones. Loeb Classical Library 458. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2006. (86-143)

Thom, Johan C., *The Pythagorean Golden Verses: With Introduction and Commentary*. Leiden: E. J. Brill, 1995.

Tredwell, Daniel M., *A Sketch of the Life of Apollonius of Tyana*. Prabhat Books, 2008.

Tyanalı Apollonios,

_____, *Mektuplar, The Epistles of Apollonius and the Treatise of Eusebius*. Çev. F. C. Conybeare, Loeb Classical Library, London: William Heinemann, 1921.

_____, *Mektuplar* (temel edisyon), *Volume III: Letters of Apollonius. Ancient Testimonia. Eusebius's Reply to Hierocles*. Ed. ve Çev. Christopher P. Jones. Loeb Classical Library 458. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2006.

Welborn, L. L., *Politics and Rhetoric in the Corinthian Epistles*. Georgia: Mercer University Press, 1997.

Wycherly, R. E., "The Garden of Epicurus." *Phoenix*, 13.2 (1959): 73-77.

Zhmud, L., *Pythagoras and the Early Pythagoreans*. Çev. K. Windle - R. Ireland. Oxford: Oxford University Press, 2012.

Tyanalı Apollonios (MS I. yüzyıl): Yeni-Pythagorasçı bir filozoftur. Tyana günümüzde Niğde'nin Kemerhisar beldesinin bulunduğu yerde bir Yunan kentiydi. Kaynaklar Apollonios'un ailesinin kentin kurucularına kadar uzandığını belirtir. Filozofun yaşamına ilişkin bilgi aktaran en önemli kaynak Philostratus'un sekiz kitaptan oluşan eseridir, sergilediği çeşitli mucizelerden söz ederek Apollonios'u efsanevi bir kişi mertebesine çıkarır ve Roma İmparatoru Caracalla'nın Tyana'da onun için bir anıt-mezar yaptırdığı bilgisiyle son bulur. Apollonios'a atfedilen mektupların bir kısmı bu eserde, bir kısmı V. yüzyılda yaşamış olan John Stobaeus'un oluşturduğu antolojide, daha büyük bir kısmı ise Ortaçağ el yazmalarında bulunur. Mektuplar Tyanalı Apollonios'un yaşamını, yolculuklarını, çağdaşlarıyla ve imparatorlarla olan ilişkisini, yaşadığı dönemde ve sonrasında insanlar üzerinde bıraktığı etkiyi gözler önüne sermektedir.

C. Cengiz Çevik (1983): İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Latin Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda lisans, yüksek lisans ve doktorasını tamamladı. Hasan Âli Yücel Klasikler Dizisi için Epiktetos, Leukippos, Demokritos, Sextus Empiricus, Herakleitos, Bacon, Horatius, Seneca, Cicero, Copernicus ve Luther'den birçok eser çevirdi. Cicero'nun Devleti ve Roma'da Siyaset ve Felsefe adlı iki telif eseri olan C. Cengiz Çevik başta temel akademik çalışma alanı Antik Çağ'da siyaset ve felsefe ilişkisi olmak üzere çeviriler yapmaya ve telif eserler üzerinde çalışmaya devam ediyor.

